

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul VIII ■ Nr. 12 (85) ■ Decembrie 2017

Monumentul Ecaterinei Teodoroiu, Slatina-Olt

Din sumar:

Horia Bădescu: Roata și ei
Alex. Ștefănescu: Vina de a-ți iubi țara
Dimitrie Gusti: Ființa și menirea academiilor (II)
Acad. Victor Voicu: Quo vadis, Europa?
Ion C. Hiru: Se cunoaște istoria Transilvaniei?
Paula Romanescu: Pictori și sculptori români în Războiul cel Mare
Ion Andreiță: Participant la Marea Unire
Eufrosina Otlăcan: Cabiria Andreian Cazacu. O Doamnă a matematicii românești
Dragoș Vaida: Filosofia culturii și matematica, cu Blaga și Barbilian
Claudia Voiculescu: Sonetul la Dante și Petrarca
Traian Diaconescu: *Ars Amandi.* Conformism și nonconformism politic
Ion C. Ștefan: *Confesiunile unui cafegiu*
Ion Pătrașcu: India în sărbătoare
Dan D. Farcaș: Ne vor copleși roboții?

Revista apare cu sprijinul Primăriei Municipiului Curtea de Argeș (prin intermediul Centrului de Cultură și Arte), Trustului de Presă Argeș Expres și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș”.

Acum o sută de ani...

Gheorghe PĂUN

Motto: *Adevărata renaștere a unui popor începe cu tinerimea sa; adevărata decadență tot de acolo începe.*

Constatarea – îndemn și avertisment în același timp – apare pe coperta cărții *Către noua generație,* a geografului academician Simion Mehedinți (19 octombrie 1868, Soveja – 14 decembrie 1962, București; membru corespondent al Academiei Române din 1908, titular din 1915, exclus în 1948 din Academie pentru aderența la mișcarea legionară, repus în drepturi în 1990). Cartea apărea în 1912, la „MINERVA, Institut de Arte Grafice și Editură”, București, așadar, acum o sută și ceva de ani, în „timpuri tulburi”, când „viața poporului nostru” trecea „printr-o fază aproape haotică”. Detaliază savantul, parcă pentru a ne reaminti că nimic nu e nou sub soare, că istoria se repetă, dacă nu ciclic, măcar pe o spirală cu buclele descurajator de asemănătoare: „Oameni care au batjocorit biserica au pretenția să se îngrijească de soarta ei. Profesori al căror cuvânt e sărac de sinceritate și bogat în contraziceri se cred chemați să facă școală tineretului. Propovăduitorii internaționalismului ajung purtători de cuvânt în partide ce se numesc naționale. Arta se atinge din ce în ce mai mult cu banul; politica se amestecă cu afacerile; rațiunea statului face loc rațiunii intereselor personale.”

Diagnosticul apare deja în Prefața cărții. Că *toate-s vechi și nouă toate* ne spusese și Domnul Eminescu, și el războindu-se, în *Epigonii,* în publicistică și în alte scrieri, cu vremurile „tulburi” pe care le trăia. Poet fiind, geniu-conștiință-românească fiind, îl *dureau* cele din jur, era trist și vehement adesea. Poate și *simțea-știa* că nu are prea mult *timp terestru.* Îl invocă de mai multe ori Simion Mehedinți pe Eminescu și pe cei contemporani lui, nu numai spre comparație cu starea societății românești de la începutul veacului trecut („Timpurile acelea nu mai sunt, oamenii aceia s-au dus”, citează autorul, din Schiller), ci mai ales pentru a ilustra rolul crucial al elitelor în viața unei națiuni („când geniul se ivește, suma puterilor întregii sale generații pare că se adună de la sine”), în particular, pentru națiunea română. Privirea pesimistă în jur este dublată însă de o încredere argumentată în posibilitățile de renaștere a românilor: „Căci e ceva mai mult decât geniul – e genialitatea latentă în firea unui neam. Și acesta tocmai mi se pare a fi cazul poporului român.” Reiau un singur paragraf din demonstrația care urmează aserțiunii anterioare, capitolul întreg al cărții („pagini scrise pentru publicația jubiliară a Societății *România Jună* din Viena”) va fi reprodus într-un număr viitor al revistei: „În adevăr, judecat după poezia sa

populară, după melodia cântecelor sale, după umor și alte însușiri imponderabile ale caracterului, neamul românesc pare a avea într-un grad superior ceea ce se numește aplecare spre talent și genialitate. (...) În toate manifestările sale, Românul are *ingenium.*” Se adaugă la acestea frumusețea și trăinicia limbii („încercarea de a răpi unui neam limba lui, încercarea de a-i surpa credința, este o încercare *a priori* neputincioasă”), biserica (tolerantă și veche, dar și ea datoare societății, lipsită de un Antim, de preoți care să *predice* evangheliile, nu să le citească, „de arhierei, care ar trebui să fie cele mai distinse personalități din fiecare generație”; al doilea capitol al cărții este intitulat „Pentru biserica noastră” și va fi reluat și acesta în revistă), știința și, desigur, *tinerimea!* „Munca științifică e postul și rugăciunea care susțin o generație până trece prin pustiul epocilor de amorțire.” „De aceea, în vremuri de îndoială și lâncezire, când lipsește suveranitatea personală a geniilor, e bine să ne îndreptăm mintea spre suveranitatea anonimă a științei.”

Am reprodus atât de multe rânduri din carte pentru a încerca să-i transmit și cititorului uimirile mele: Ce fel de oameni erau oamenii mari de altădată?! Din tot ce făceau, din ce scriau, se vede nu numai că aveau o *menire,* ci și că erau conștienți de menirea lor. Lucrau pentru Neam, pentru România, *construiau,* și o făceau firesc-tenace, aristocratic aș zice (dar nu zic, pentru că ar părea o ironie la adresa auto-numiților „boieri ai minții” de pe ecranele de azi...), iar în același timp chemau la lucru pentru Neam, pentru România, erau veritabili *formatori de opinie* (o altă ironie, desigur...), în particular, erau *dascăli,* în înțelesul cel mai profund al termenului, cu trimitere, la nivelul dăruirii-iubirii-tragismului, până la Învățătorul din Nazaret... Iar Simion Mehedinți nu e deloc un exemplu izolat – am reluat în revistă fragmente din *Îndreptar pentru tineret,* al lui Anton Golopenția, biobibliografiile multora dintre *marii interbelici* despre care am mai vorbit aici conțin ilustrări convingătoare. Ar trebui recitiți, ar trebui reeditați (ar merita retipărită și cartea de la care a plecat discuția de față). Ar ajuta, la vremea noastră „aproape haotică”, nu numai prin luciditatea diagnosticelor, ci, mai ales, prin încrederea în Poporul Român. Cu majuscule scrie de cele mai multe ori savantul, iar asta, psihanalitic dacă vreți, indică o atitudine – evident, deloc suficientă, dar necesară și, cu siguranță, atât de semnificativă!...

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi și nouă toate...

Și azi cele mai multe numiri în justiție sunt dictate de interese de partid, abstracție făcând de meritele ori de știința candidaților. Numindu-se o persoană nu se pune cestiunea dacă ar fi un bun și drept judecător, ci dacă e roșu.

Cine voiește însă inamovibilitatea are în vedere totodată și condițiile ei organice, acela vrea o lege care, abstracție făcând de opiniile politice ale candidaților, să confere posturile de judecător numai la bărbați cu titluri și pe baza unui concurs.

Oricât s-ar influența atunci ministrul, totuși nu va putea înlătura meritul în măsura în care o face astăzi.

Nu inamovibilitatea *roșie* o vrea cineva, nu privilegiul exclusiv al roșilor de-a fi numiți judecători buni-răi, cum s-ar găsi, ci inamovibilitatea ca principiu, reglementat prin anume condiții de admisibilitate și de înaintare, fără privire la opiniile politice eventuale ale celui ce voiește a fi judecător, fără considerații politice c-un cuvânt.

Magistratura cată să fie neatârnată atât de fluctuațiunile politice cât și de guvern.

Legea care ar prescrie inamovibilitatea va trebui deci să reducă facultatea ministrului de-a numi judecători la rolul administrativ de a constata titlurile candidaților și de-a supune numirii din partea regelui pe aceia care prezintă titluri superioare, așa precum bunăoară ministrul învățăturilor propune numirea în posturile de profesor a candidaților acelora care au ieșit mai bine la concurs. Nici în acest caz nu izbutește totdeauna capacitatea, însă în orice caz ea izbutește mai *adesea* decât sub regimul patimelor de partid, sub care incapacitatea și malonestitatea, departe de-a fi piedici, sunt adeseori titluri de recomandație pentru candidați.

(*Timpul*, 7-8 septembrie 1881)

Noi am expus demult în coloanele acestei foi o serie de argumente pentru inamovibilitatea organică, bazată pe-o lege strictă de admisibilitate și înaintare. Am arătat că, în Statele Unite chiar, jurisconsulții cei mai eminenți sunt în contra electivității.

Electivitatea judecătorului nu s-ar putea admite decât atunci când relațiile dintre membrii unui popor sunt extrem de simple, când sunt regulate prin religie și obiceiul pământului, când în conștiința fiecărui membru al poporului dreptul e viu, e necontestat de nimenea, e tot așa de cunoscut ca și *Crezul* și *Tatăl nostru.* De aceea în limba noastră veche „lege" și „religie" sunt noțiuni identice, deși fără îndoială multe din dispozițiile acelui *jus olachale* care n-a fost nicicând codificat nu aveau a face nimic nici cu Testamentul Vechi nici cu cel Nou. Într-o asemenea stare a societății în care relațiile sunt bazate pe tradiție și pe o absolută bună-credință s-ar putea admite în adevăr ca, dintre ei, oamenii să aleagă în genere pe cei bătrâni, pe cei lipsiți de pasiuni, pe purtătorii tradiției juridice, ca să-i împace și să-i judece.

Mai este oare astăzi tot astfel?

Codicile noastre sunt aproape în totalitate traduse din limbi străine; ele n-au a face nimic cu conștiința juridică a poporul. Obiceiul pământului nu credem să se fi păstrat decât între țăranii și răzășii aceia care fug de tribunale ca de ceva străin lor și se-mpacă, mai bine decât să riște a-și vedea conflictul lor judecat de legi ce nu le pricep și poate în contra conștiinței lor de drept.

Dreptul nu mai e obicei, ci știință, și o știință foarte complicată.

Înainte el era strâns legat cu morala și cu echitatea; astăzi dreptul pozitiv e indiferent față cu morala, el trebuie să fie corect în litera și spiritul legii, fără a ține seamă de echitate decât acolo unde-i este dictată. El nu mai este *scientia rerum divinarum,* căci nu stă în nicio legătură cu religia, cu credințele poporului, ci se mărginește la relații pur juridice, indiferente fiindu-i credințele religioase ale împricinaților.

Fiind însă o știință, e evident că nu alegătorii pot să aleagă între omul de știință și cel ignorant, între

judecătorul cu experiență și cel neexperimentat și că trebuie să existe norme obiective pentru numirea, înaintarea, întemeiarea corpului judecătoresc.

Obiecțiunea principală a adversarilor inamovibilității a fost exprimată numai prin circumscrieri; ei nu găseau cuvântul cu care să însemneze ceea ce lipsește justiției moderne.

Ei îmblau împrejurul expresiei fără a o găsi, fără a ști că ceea ce dreptul ca știință admite numai *cum grano salis* este echitatea, prin care se distinge dreptul ca obicei. Dar echitatea presupune o altă organizare a societății. E evident că cel mai echitabil judecător pentru cizmar e cizmarul, pentru argintar argintarul, pentru breslaș breasla. Dar această justiție a echității a existat pururea alături, paralel cu justiția strictă, formală, a statului.

Fără o organizare analogă, în state întemeiate pe principiul egalității sociale, nu mai e cu putință a se reveni la judecători aleși din breslaș pentru bresle și nici la o altă specie de electivitate a judecătorului. Nu mai pomenim că toată organizația veche presupune unitatea și nestrămutarea credințelor religioase, că comunitatea unei bresle forma, la noi cel puțin, o enorie; că legături cu totul de altă natură, religioase, de familie, de interese de breaslă uneau pe fiecare om de-o comunitate de semeni de ai lui, că nimeni nu plutea ca frunza pe apă, avizat la propriile sale puteri, la propria sa persoană.

Toate acestea au dispărut azi. Societatea omenească nu mai este un organism precum era înainte, ea este o masă de indivizi, social egali, fără legături între ei, liberi a lucra și a se mișca oricum vor voi.

Dar într-o lume în care breslașul nu judecă pe brestaș, țăranul nu pe țăran, într-o lume în care dreptul tuturor a luat locul obiceielor juridice ale fiecărei clase e neapărat să-i judece omul de știință, omul care și-a făcut din legile codificate și din aplicarea lor un studiu special, o misiune specială a vieții.

(*Timpul,* 9-10 septembrie 1881)

Joi s-a adunat în Sibiu congresul bisericesc al românilor răsăriteni din Transilvania, Banat și Țara Ungurească. *Pesther Lloyd* relevă că acest congres merită o deosebită atenție, pentru că în el se va decide înmulțirea diecezelor române. Se va propune anume crearea a două dieceze încă. O parte ar voi ca noile episcopii să fie una la Făgăraș (deci în Ardeal), alta la Oradea Mare; alții propun ca amândouă diecezele să fie dincolo de munții Ardealului, și anume una în Timișoara, alta în Oradea; iar mitropolia Ardealului să rămâie tot atât de mare precum este, dându-i-se doar în ajutor mitropolitului un episcop coadiutor.

Amândouă mitropoliile din Ardeal, cea răsăriteană și cea greco-catolică, au una și aceeași origine. Din Evul Mediu încă exista archidieceză răsăriteană în Alba Iulia, ai cărei mitropoliți se sfințeau de către mitropolitul din București, ca exarh al patriarhiei constantinopolitane. Pe la începutul secolului trecut a început convertirea unui număr de români la ritul greco-catolic, de unde a urmat prefacerea mitropoliei din Alba Iulia în mitropolie greco-catolică. Românii care n-au primit uniunea au urmat paralel viața lor bisericească cu acei ce o primiseră, până ce în sfârșit Șaguna la 1864 izbuti a reînființa mitropolia răsăriteană, care curând își înființă două episcopii, la Arad și la Caransebeș.

(*Timpul,* 4 octombrie 1881)

Redactor-șef: Gheorghe Păun

Redacție: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

Colegiu redacțional: Svetlana Cojocaru – membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR și USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, București, **Spiridon Cristocea** – conferențiar la Universitatea Pitești, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeș, **Sorin Mazilescu** – lector la Universitatea Pitești, **Marian Nencescu** – cercetător asociat la Institutul de Filosofie al Academiei Române, **Filofteia Pally** – expert național etnolog, Muzeului Viticulturii și Pomiculturii Golești, Argeș, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Județene „Dinicu Golescu", Pitești, **Adrian Sămărescu** – conferențiar la Universitatea Pitești, **Ion C. Ștefan** – profesor, membru al USR, București.

CURTEA DE LA ARGEȘ

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeș Expres" (Str. Cuza Vodă, nr. 131, tel./fax: 0248-722368) și a Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu" (B-dul Basarabilor, nr. 59, tel./fax: 0248-728342) din Curtea de Argeș

Corectură: Radu Gîrjoabă

Machetă: Elena Baicu

ISSN: 2068-9489

Întreaga răspundere științifică, juridică și morală pentru conținutul articolelor revine autorilor.

Reproducerea oricărui articol se face numai cu acordul autorului și precizarea sursei.

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face la sediul redacției – Trustul de Presă „Argeș Expres" (25 lei/6 luni și 50 lei/12 luni) sau trimițând banii în contul Asociației Culturale Curtea de Argeș (detaliile bancare apar mai jos) și o adresă poștală prin e-mail.

Tiparul: Tipografia Argeș Expres argesexpres@yahoo.com tipografieae@gmail.com

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociației Culturale Curtea de Argeș, CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Roata și ei

Horia BĂDESCU

Nimic nu este întâmplător pe lumea aceasta. Totul se leagă, totul se petrece după șartul ascuns al așezării în firescul țesăturii inextricabile, în plasa nevăzută care ține în puterea ei miraculoasa alcătuire a universului. Întâmplarea face parte, nu-i așa?, din *logica magna,* fiindcă nu doar căile Domnului sunt necunoscute, ci și rațiunea care le face să fie așa și nu altfel. Ceva trebuie întotdeauna să se întâmple și se va întâmpla, dincolo de aparența evenimentelor și lucrurilor, la ceasul, locul și întru scopul rostuit. Viața îi dezvăluie fiecăruia tâlcuri ale unor întâmplări pe care le scoate la un moment dat de sub semnul aleatoriului. Sau poate că noi acordăm acestora sensul care pare a le fi fost predestinat. Cine știe? Nebănuite sunt căile și voința celui care ne orânduiește existența!

Dacă privesc în urmă, mă întreb sub ce semn să așez decizia tânărului valah argeșean, tatăl meu, de a trece peste voința bunicului și a fugi din Școala Normală de la Pitești pentru a-și împlini studiile la cea din Oradea, în proaspăt Transilvania românească, acolo unde urma să-și înceapă cariera de dascăl dăruit, la Ciucea, și tot acolo, sub impresia personalității lui Iuliu Maniu, pe cea politică în Partidul Național Țărănesc. Avea să revină în Argeș cu Transilvania și cu versurile lui Aron Cotruș în inimă și să-și boteze fiul cu numele *crăișorului.* Iar acesta, sub presiunea repercusiunilor acestei politici a inimii, cea mai păguboasă dintre toate, avea să-și „piardă urmele” în Transilvania, să se îndrăgostească, la rându-i, iremediabil de ea, să se lase robit de frumusețea tragică a acestui pământ românesc și de eschilianul destin al celor din rândul cărora s-a zămislit Horea și moții săi.

Veacuri de-a rândul, pe ei i-au supus, i-au umilit, i-au batjocorit, i-au chinuit.

Pe ei i-au tăiat, i-au spânzurat, i-au tras pe roată.

Pe ei i-au legat cu capul între picioare și i-au rostogolit pe coastele munților până la zdrobirea oaselor.

Pe ei i-au crucificat cu apă, scârnă și ger în feerica puritate a iernii.

Pe ei i-au legat de picioarele laviților și, în fața ochilor lor holbați de groază și de neputință, le-au batjocorit muierile și fetele.

Pe ei i-au lăsat muritori de foame, i-au scos din pământul părinților și i-au declarat cu trufie națiune „pro tempora” suferită.

Ei n-au avut școli să le lumineze mintea, biserici în care să se roage, oaste care să-i apere.

Ei n-au fost ascultați niciodată.

Ei, sarea pământului ardelenesc, s-au plâns juzilor, tablei, comitatului, împăratului. Ei, cu opincile lor sparte, au călcat de atâtea ori drumul până la Alba, la Deva, la Buda și la Viena. Tuturor s-au rugat, peste tot au trimis jalbe și cărți. Numai la bunul Dumnezeu, care părea că-i uitase, n-au fost cu cărțile lor decât după moarte.

Și, între uitarea împăratului lumesc și a celui ceresc, nu le-a mai rămas decât să ridice un crăișor al lor. Unii zic c-ar fi fost un bărbat numit Horea. Dar eu cred că Horea n-a fost decât numele cu care s-au chemat ei toți la sfânta judecată a mâniei, a flăcării și a sângelui. Iar actele vremii, actele nobililor și ale tablelor și ale comitatelor și ale împăratului nu i-au numit altfel pe ei decât *horiani.*

Cu numele lui Horea s-au botezat toți, s-au numit și s-au săvârșit pe roată. Pe roata umilită și trădată în rosturile ei de cinica minte crăiască, roata pe care de veacuri au trecut spre țară carele care duceau în ele sărăcia mândră a moților: donițe și ciubare pentru apa cea vie a vieții. Roata care va fi tresărit în durerea spițelor ei atunci când mulțimea anului 1918 urca spre cerul întâiului Decembrie strigătul pe care, în pragul morții, buzele Crăișorului Horea îl vor fi murmurat pentru ultima oară, strigătul libertății și unirii.

Peste ani, după ce citisem cutremurătoarea *Răscoala lui Horea* a marelui istoric David Prodan, care-mi dovedea cu asupra de măsură că „viața bate literatura”, aveam să aflu de la un prieten poet că, în limba arabă, Horèa înseamnă libertate! Fiindcă nimic nu este întâmplător pe lumea aceasta!

Vina de a-ți iubi țara

Alex. ȘTEFĂNESCU

Cineva mi-a spus, malițios:

- Alex, tu ai o costiță de naționalist.

- O costiță?! am replicat eu. Nu o costiță, coșul pieptului cu totul.

Dacă un român declară că iubește Cehia, că îi admiră pe cehi, că se simte emoționat ori de câte ori aude vorbindu-se limba cehă, nimeni nu se miră și nu îl dezaprobă. Dar dacă un român declară că iubește România, că îi admiră pe români, că se simte emoționat ori de câte ori aude vorbindu-se limba română, este aproape sigur că va fi acuzat de naționalism și blamat.

S-a ajuns la o situație absurdă. Un român care își iubește țara nu și-o poate iubi decât pe ascuns, cu sentimentul clandestinității. Steagul american, cu cele cincizeci de stele, este în mod spontan arborat de americani, în multe situații, pe fațadele caselor lor. Steagul românesc tricolor nu are aproape nimeni curaj să-l desfășoare în vreo împrejurare, ca să nu fie considerat ridicol.

Cu ani în urmă, o navetă spațială americană cu echipaj multinațional a luat foc în văzduh și toți cosmonauții – oameni frumoși și optimiști, după cum reieșea din fotografii – au murit. Ziarele au relatat atunci, printre altele, un fapt care a emoționat pe toată lumea (m-a emoționat și pe mine): unul dintre membrii echipajului, evreu, ceruse, înainte de expediție, ca proviziile să cuprindă și mâncare „cușer”, în conformitate cu credința lui. M-am gândit atunci cum s-ar mai fi hlizit ziariștii noștri dacă printre astronauți s-ar fi aflat și un român, care ar fi pretins să aibă în cosmos mâncare tradițională românească. Cu hiperexersata lor aptitudine de a persifla, ei ar fi confecționat titluri de genul: „Mămăligă și sarmale printre stele”, „În cosmos miroase a mici” etc.

Paradoxul funcționează și invers. Dacă un român vorbește cu dispreț despre oricare alt popor decât poporul român, riscă s-o pățească rău de tot, fiind acuzat de xenofobie. Dar dacă un român vorbește cu dispreț despre poporul român, toți cei din jurul lui îl aprobă cu entuziasm sau tac.

Să nu mi se spună că este vorba de manifestarea spiritului critic, de luciditate etc. Nu la aceste situații mă refer. Eu am în vedere denigrări nerușinate a ceea ce este românesc, acte de defulare dizgrațioase, care ar trebui să se petreacă în intimitatea locuinței sau într-un cabinet psihiatric, nu în public.

„În fiecare zi ne batem joc/ de păsări, de iubire și de mare” (Romulus Vulpescu) și mai ales de propria noastră țară, cu o lipsă de dragoste și de respect despre care credem în mod greșit că e la modă în Vest, dar care, în realitate, îi consternează pe vestici. Iar cei care ne iubim țara trebuie să avem grijă să nu se afle că o iubim, pentru ca nu cumva să fim stigmatizați.

Intelectuali de elită de azi sunt incapabili să citească literatura corect. Mereu apare câte unul care nu reușește, de pildă, să înțeleagă *Doina* lui Eminescu decât ca pe o expresie a xenofobiei. Dar Eminescu este un mare poet, nu un autor de doctrină politică. Naționalismul lui este o formă de sentimentalism. Iubirea lui pentru România este metafizică, nejustificabilă, ca și iubirea pentru Veronica Micle. Mâine-poimâine cine știe ce lider de opinie o să-l acuze pe Eminescu că a făcut o gravă discriminare iubind-o doar pe Veronica Micle și ignorându-le pe celelalte femei.

Fiecare om – și cu atât mai mult un mare poet – are dreptul să iubească orice țară vrea, inclusiv propria lui țară. N-o să vină un ideolog de serviciu să ne spună ce să iubim și cum să iubim. Dacă naționalismul devine legislație sau acțiune politică, da, trebuie să ne simțim îngrijorați și să ne opunem. Sentimentele care fac splendoarea literaturii sunt periculoase când se transformă în program politic. Din sentimente s-au dezvoltat monstruos și fascismul, și comunismul. În politică poate fi admisă numai și numai rațiunea. Dar un intelectual nu trebuie să confunde planurile.

Eminescu este pedepsit *post-mortem* pentru că și-a iubit țara. Blaga a fost pedepsit încă din timpul vieții pentru aceeași vină. Scriitorii noștri de azi au învățat lecția, ei evită cu grijă să calce pe mina care i-ar putea arunca în aer. Dar din această precauție are de pierdut chiar literatura lor, ratând măreția. Iată ce scrie Evgheni Evtușenko în impresionantul său roman *Să nu mori înainte de moarte* (traducere de Ștefan Dimitriu): „Și mireasma fumului din cădelnița legănată deasupra celor botezați, și duhoarea de putreziciune a celor împușcați fără vină, ce stăruia în mințile noastre, și boarea tufelor de măceș hrănit cu sânge, și respirația întretăiată de emoție a noilor botezați întru Domnul – toate acestea erau aerul patriei ce ți se dă o singură dată și care nu poate fi înlocuită cu nimic.”

Când voi găsi într-o carte scrisă de un autor român de azi o asemenea frază răscolitoare voi celebra, în sinea mea, renașterea literaturii române.

Fiinţa şi menirea academiilor (II)

Dimitrie GUSTI

Domnilor colegi,

Marile academii au izvorât din imperioase necesităţi culturale şi ştiinţifice. Bacon şi Leibniz n-au făcut decât să le dea o expresie strălucită, să le formuleze şi sintetizeze.

Atmosfera era pregătită de o nouă formă a vieţii, ce-şi cerea, în mod tumultuos, dreptul ei de manifestare. Asistăm la prăbuşirea sistemului de viaţă medievală.

O nouă privire a lumii răsare din aceste ruine.

În locul cerului misterios apare realitatea înnobilată. Natura este descoperită, făcută accesibilă înțelegerii tuturor şi contemplată ca o operă de artă unitară.

Omul are acum o misiune sfântă, precisă, pe pământ, aceea de a-şi face datoria şi a lucra pentru folosul obştesc; el are nevoie de o bună cunoştinţă pentru a-şi asigura aprobarea judecătorului suprem invizibil.

Cu Renaşterea şi Reforma se pregăteşte terenul pentru desăvârşita emancipare a intelectului de tirania unei ştiinţe şarlatane ori sarbede şi de încătuşarea lui într-o construcţie artificială a tabloului lumii pe tradiţii religioase şi noţiuni logice.

Galilei, Kepler, Descartes, Newton – iată adevăraţii legislatori ai universului!

Natura, mută până atunci, începe, e forţată a vorbi. Nu mai sunt secrete, intelectul nu mai e neputincios, paralizat, ci devine un instrument activ pentru a străbate, răscoli şi ghici mecanica cerului.

Se dezvoltă conştiinţa mândră, întreprinzătoare, îndrăzneaţă şi învingătoare, că omul este stăpân pe destinele sale şi domnitor al naturii. Entuziasmul epocii imprimă vieţii sociale şi spirituale un caracter unic, de sărbătoare.

Matematica devine evanghelia timpului; matematicienii sunt la modă, ei sunt comparaţi cu poeţii şi oratorii; femeile nobile nu au altă ambiţie decât a se înconjura de ei, ca odinioară de cântăreţi. Fizica matematică este chintesenţa ştiinţei.

În această fericită epocă de credinţă vibrantă în puterea magică a ştiinţei s-au întemeiat academiile, ca reacţiuni viguroase contra învăţământului scolastic din universităţi.

Căci universităţile, pe acea vreme, nu erau decât instituţii de dresură şi fabricante de compendii, în care se propaga gustul de argutii obscure şi de dispute sterile prin reproducerea moartă a ştiinţelor aristotelice banalizate. În faţa universităţilor, tari în privilegiile lor, s-a văzut nevoită regalitatea, ca, prin puternica ei tutelă, să ia sub protecţie instituţiile de liberă şi productivă cercetare ştiinţifică pentru a crea o contramişcare împotriva spiritului leneş şi negativ cultivat de universităţi.

Aşa apar, ca concesii făcute timpului, Collège de France, în veacul al XVI-lea şi marile academii.

Cu timpul, însă, universităţile au evoluat. Ele au devenit forţe vii de cercetare metodică pentru înaintarea cunoştinţelor, ca şi pentru îmbunătăţirea stărilor materiale şi morale ale vieţii popoarelor, prin activitatea lor variată şi concentrată în numeroasele lor institute.

În acest fel, universităţile mai bine înzestrate au devenit serioasele rivale şi concurente ale academiilor.

Atunci, dacă cele două principii, care au prezidat la organizarea academiilor moderne: principiul câmpurilor de experienţă pentru producerea descoperirilor şi acel al consecinţei lor practice pentru societate, au fost îmbrăţişate de universităţi, se naşte întrebarea: devenit-au oare academiile instituţii fără rost ori, dacă nu, care să fie acum chemarea şi funcţia lor specifică, pentru a legitima dreptul lor la noua existenţă?

Iată o întrebare necesară, firească şi plină de consecinţe pentru viaţa viitoare a academiilor.

Domnilor colegi,

Creaţiile ştiinţifice sunt, prin însăşi natura lor, privilegiate, individuale. Născute în spirite izolate, ele îşi caută însă confirmarea în alte spirite, provocând lumina din lumină; orice idee şi descoperire tinde să-şi păstreze şi mărească forţa ei creatoare, reflectându-se în alţii, venind în contact cu alte descoperiri şi idei străine, consacrând, prin aceste noi legături, noul. Prin esenţa ei, orice cercetare ştiinţifică individuală este socială.

Prin forţa lucrurilor şi a diviziunii muncii, cercetările ştiinţifice sunt apoi unilaterale, ceea ce ascunde un câştig mare, dar şi o primejdie mare; cât de strâmtă şi mică e lumea pentru care imensul imperiu al spiritului se reduce la simple ecuaţii algebrice, interpretări de texte, studii de munţi, văi şi pietre ori de fapte istorice izolate, când, în realitate, fiecare cerc de cunoştinţe nu este propriu-zis un cerc, ci numai fragment dintr-un cerc.

Prima chemare a academiilor este a răspunde necesităţii de socializare a creaţiei şi a înfrunta pericolul specializării excesive a ştiinţei – ceea ce nu poate da universalitatea.

Academia este încoronarea naturală a activităţii ştiinţifice a universităţii şi a instituţiilor speciale de cercetare; ea reprezintă totalitatea rezultatelor

ştiinţifice, în unitatea lor; ea este imaginea organică a eternului deziderat de sinteză a tuturor ştiinţelor într-un singur corp.

Cadrul tradiţional al activităţii academiilor este binecunoscut: se fac comunicări, se provoacă discuţii, se alcătuiesc dări de seamă asupra progresului ştiinţei, se dau consultaţii când se cer, din partea organelor de stat şi, în sfârşit, se organizează concursuri şi se decern premii.

Academia nouă îşi extinde, însă, sfera ei de acţiune. Ea nu se mărgineşte numai a înregistra descoperirile membrilor ei şi de a controla pe cele străine; ea merge mai departe; ea face şi organizează însăşi cercetări, în numele său, ca corp şi cu toate sforţările combinate ale membrilor ei, şi nu numai prin sforţările izolate ale unora dintre ei; ea nu va mai provoca numai de departe cercetări şi imbolduri pentru a fi recompensate, ci va cârmui şi coordona ea însăşi grupe de lucrări, după o vedere de ansamblu către un scop comun.

Funcţia specifică a Academiei şi care o deosebeşte de celelalte instituţii ştiinţifice constă tocmai în iniţiativa organizării creaţiei ştiinţifice colective. Aceasta este ceea ce face esenţa caracteristică unei academii. Căci, faţă de această menire a academiei, celelalte forme de manifestare ale activităţii ei ştiinţifice sunt de ordin secundar. Într-adevăr, azi pretutindeni premiile nu mai au răsunetul de odinioară; concursurile aproape au încetat a mai fi imbolduri; discuţii şi dări de seamă nu se mai fac şi dacă nu au intrat în desuetudine, sunt neglijate; consultaţii ştiinţifice se cer, dacă se cer, în mod sporadic; în sfârşit, comunicările propriu-zise, în ţările înaintate în cultură, se pot face şi în orice altă societate savantă, iar când se cetesc în sânul Academiei, numărul ascultătorilor este restrâns şi întâmplător; în sfârşit, publicarea acestor comunicări se poate face în orice revistă de specialitate.

Dimpotrivă, lucrările colective ştiinţifice nu se pot face decât prin Academie, pentru că sunt cercetări pe care individul, oricât ar fi de harnic şi genial, nu poate să le întreprindă singur, fiindcă întrec cu mult puterile sale mărginite.

Astfel de lucrări pot fi săvârşite numai după scurgerea câtorva generaţii: ultimii încep unde cei dintâi au sfârşit şi, legând astfel vieţile şi lucrările câtor mai mulţi, cu toţii împreună vor reuşi să săvârşească ceea ce fiecare în particular n-ar fi putut face; în aceste lucrări de origine socială sunt condensate adesea nu numai munca unor numeroase generaţii, ci şi aceea a mai multor perioade de cultură, bravând astfel timpul pentru a crea monumentalul. Academia devine arhitectul spiritului.

Întreprinderile colective academice (ediţii de texte, dicţionare, corpora ale inscripţiilor, repertorii zoologice şi botanice, colecţii de documente, tezaure ale limbilor clasice – pentru a spicui câteva numai) iau însă uneori proporţii atât de uriaşe, încât asociaţia forţelor naţionale nu ajunge şi e nevoie de o concentrare a tuturor energiilor de care dispune, într-un moment dat, întreaga lume a ştiinţei.

De aci a izvorât ideea „Academiei internaţionale". De altfel, acest nou tip de academie era uşor şi firesc să se înfăptuiască, dacă luăm seama că academiile de pretutindeni au fost întemeiate după acelaşi model, în acelaşi spirit, pentru acelaşi scop şi că ele au întreţinut şi întreţin cele mai întinse şi mai strânse relaţii colegiale şi amicale, prin schimb de memorii şi dări de seamă, prin numiri de asociaţi şi corespondenţi.

În consiliul internaţional al ştiinţei îi este dat veacului al XX-lea să salute înfiriparea încă uneia din „utopiile" veacului al XVIII-lea, când tânărul Leibniz, la 21 de ani, cu o privire profetică, ce îmbrăţişa secole, a preconizat „Academia universală", menită a cuprinde, într-un singur mănunchi, întreaga lume ştiinţifică a tuturor continentelor.

Iniţiativa „Academiei universale" a venit din ţara ce se glorifică a fi dat pe Bacon, din partea lui Royal Society, în 1900.

Un vast plan de activitate internaţională s-a alcătuit: s-au proiectat şi, în parte, pus în lucru: un institut pentru studiul creierului, asociaţii internaţionale pentru studii geodezice, sismologice, astronomice, meteorologice şi vulcanologice, s-au dat materiale pentru o mare enciclopedie a Islamului, s-a preparat o nouă ediţie a operelor lui Leibniz, un catalog internaţional al operelor ştiinţifice ş.a.m.d.

Cel puţin tot atât de important ca aceste lucrări plănuite şi, în parte, executate, mi se pare, dacă nu de o însemnătate şi mai mare, din punctul de vedere al psihologiei viitoarei politici internaţionale, faptul colaborării însăşi a savanţilor lumii civilizate.

Academia internaţională, arena comună în care se va face schimbul reciproc de metode naţionale de lucru, unde fiecare naţiune aduce pecetea geniului său propriu şi unde cele mai alese spirite şi cele mai inteligente capete ale diferitelor naţiuni se întâlnesc la o muncă cordială în cele mai înalte domenii ale activităţii spirituale, un astfel de sinod ştiinţific contribuie, mai efectiv şi mai durabil decât congresele pacifice şi conferinţele diplomatice, la crearea acelei atmosfere necesare pentru a face ca „Societatea Naţiunilor", această speranţă a umanităţii, să devină un fapt viu din ceea ce este azi un deziderat codificat.

Armonia sforţărilor oamenilor de ştiinţă de pretutindeni va fi o temeinică chezăşie pentru pregătirea armoniei popoarelor.

A participa efectiv la lucrările Academiei internaţionale este, deci, o înaltă cinste şi datorie din partea oricărei academii naţionale. Mai ales că, după normele adoptate, această colaborare oferă nepreţuitul avantaj de a permite tuturor academiilor să concure la o acţiune comună, care va fi binefăcătoare şi puternică, fără ca prin aceasta să atingă ori să ştirbească acea independenţă pe care, cu atâta dreptate, fiecare academie este geloasă a o păstra.

→

Homo sapiens

Căci, domnilor colegi, Academia internaţională nu înseamnă academie cosmopolită. Istoria academiilor cunoaşte şi acest tip. Este faimoasa academie berlineză din timpul lui Frederic cel Mare, când regele, el însuşi, după propria-i expresie „un fidèle académicien" şi cel mai activ dintre ei, a impus academiei sale limba franceză în discuţii, publicaţii, ca şi în titulatura ei (Académie des Sciences et des Belles-Lettres), a chemat, cu multă insistenţă, pe Maupertuis, celebrul membru al Academiei de Ştiinţe din Paris, şi i-a oferit preşedinţia Academiei cu puteri dictatoriale, pentru ca, după moartea acestuia, 23 de ani, să încredinţeze conducerea academiei lui d'Alambert, „sublime Anaxagora", şi apoi lui Condorcet (şi care, pentru aceasta, nici nu au fost nevoiţi să-şi părăsească reşedinţa lor din Paris!).

Nu poate să nu smulgă admiraţia posterităţii acest fapt rar în analele istoriei spiritului, ca, după succesele militare ale lui Frederic împotriva francezilor, învingătorul militar să apeleze, cu insinuare, la învinsul rămas totuşi superior spiritual, pentru ca, prin sfatul şi colaborarea lui, să dea strălucire şi viaţă celei mai înalte instituţii ştiinţifice a ţării!

Este cel mai impresionant omagiu pe care-l cunoaşte istoria universală, adus formidabilei şi irezistibilei forţe a spiritului, singura capabilă a consacra o victorie ori a transforma pe învingător în învins.

Ca titlu de curiozitate mai adăugăm că Academia lui Frederic număra numai 5 germani, iar restul francezi, elveţieni, italieni, hughenoţi şi pe prima femeie academiciană, pe împărăteasa Caterina a Rusiei – Licurg şi Solon laolaltă, cum o numea Frederic.

Academia cosmopolită a rămas fără imitaţie; ea a dispărut odată cu personalitatea genială a lui Frederic. Dacă, însă, Academia cosmopolită are un scurt şi neînsemnat trecut, Academiei internaţionale, ca o instituţie necesară de muncă reală şi nu de faţadă pompoasă, îi aparţine un viitor plin de perspective bogate.

Iată, domnilor colegi, două concepţii ce stau faţă în faţă. Concepţia Academiei vechi, ce a culminat în timpul Academiei cosmopolite, şi care nu vede în academie decât recompensa şi consacrarea definitivă a meritului literar şi ştiinţific; funcţiunile academiei se reduc, în acest caz, la două: a forma un înalt tribunal, care are a proclama, din înălţimile unde rezidă, cu o autoritate totdeauna respectată, judecăţi suverane şi, în sfârşit, a fi reprezentată la diferitele ocazii de comemorare cu toată pompa unei elocvenţe solemne.

Academia nouă, *Academia militans,* îşi propune alte scopuri. Fără a contesta că Academia, chiar limitată la rolul arătat mai sus, va exercita o influenţă binefăcătoare asupra lumii literare şi ştiinţifice, fără a desconsidera însemnătatea şi valoarea, dacă vreţi pedagogică, a savantului, ca atare – care, prin simpla-i existenţă, plină de jertfe dezinteresate şi închinate cu devotament creaţiei, are mai mult ascendent decât toate comisiile ştiin-ţifice la un loc, pilda lor fiind o forţă morală – fără a tăgădui, deci, că Academia, ca tot, compus din personalităţi, chiar dacă nu iese din ea însăşi, va atrage totdeauna, concepţia academiei noi crede totuşi că stima şi demnitatea ştiinţei vor creşte şi mai mult dacă academia va ieşi din ea însăşi pentru o acţiune comună naţională şi care-şi găseşte apoi încununarea într-o operă colectivă mondială, înfăptuită în tipul superior al Academiei internaţionale.

Academia contemporană are acum a decide care din aceste două roluri convine mai bine progresului şi creaţiei ştiinţifice, rolul static al academiei vechi, mai mult pasiv, ca corp contemplativ şi de paradă, ori acela dinamic, al academiei noi, activ şi creator.

Constituţia şi eventuala reformă a unei academii va atârna de alegerea ce o va face între aceste două concepţii.

Domnilor colegi,

Orice constituţie a unei academii prevede o formă organizatoare externă a activităţii ei în şedinţe pe secţii şi şedinţe plenare.

Academia este un tot divers, ceea ce se oglindeşte în diferenţierea dintre secţii; ea este, în acelaşi timp, un tot armonic, ceea ce se răsfrânge în plenum.

Unele academii au cunoscut numai activitatea secţiilor – aşa a fost Academia lui Leibniz, altele, numai activitatea plenului – aşa a fost aceeaşi academie sub conducerea lui Maupertuis.

Viaţa sănătoasă a unei academii se manifestă într-o justă proporţionalitate dintre activitatea secţiilor şi aceea a plenului.

Plenul este necesar, ca organ de unificare a instituţiei; căci numai el dă acea unitate, fără de care Academia propriu-zis ar înceta să existe, ca atare, şi s-ar dizolva în secţii izolate, fără filiaţie interioară, fără legături şi scopuri comune.

Academia trebuie să fie un tot unitar şi nu o sumă de elemente difuze.

Pe de altă parte, secţiile nu trebuie să sufere de tirania acestei unităţi. Căci le trebuie să aibă o viaţă a lor proprie, având a întreprinde lucrări speciale după planuri şi metode de cercetare proprii.

Unificarea secţiilor în Academie va trebui să fie de natură federativă, adică să le păstreze o autonomie cât mai largă, fiecare dintre ele având sfera ei specială de acţiune, convergând, însă, toate lucrările către opera comună a totului.

Numai în acest fel enciclopedia moartă şi universalismul extensiv, concentrate în Academie, vor deveni de fapt o enciclopedie vie şi un universalism intensiv, prin contribuţia activă şi creatoare a fiecărei secţii la însufleţirea şi veşnica primenire a laturii universalului, ce o reprezintă.

Centrul de gravitate a muncii academice trebuie, deci, pus în activitatea secţiilor, ca o consecinţă fatală şi necesară diviziunii muncii ştiinţifice, atât de variată şi infinită.

Aş vrea să cunosc acel spirit care ar visa azi la construcţia unei enciclopedii în felul celei înjghebate în veacul al XVIII-lea. Faţă de extensiunea indefinită şi gigantică a fiecărei ştiinţe, desigur, că şi un d'Alambert, un Diderot ar da înapoi. Poliistoria atât de preferată şi de iubită în veacul al XVIII-lea, când adevăratul savant era savantul universal, nu poate fi azi decât preocuparea spiritelor stăpânite de o puternică doză de diletantism superficial şi prezumţios.

Poliistoria productivă, acel *perpetuum mobile* al ştiinţei, adică decoperirile ei, sunt depuse în secţiile Academiei, care, îndeobşte, în totalitatea lor şi în linii generale, reprezintă clasificarea ştiinţelor timpului.

Memorabila reformă a academiei întocmită de convenţia naţională, care, odată cu reînnoirea societăţii franceze, a creat Institutul Franţei, a introdus pentru întâia oară o inovaţie în organizarea secţiilor academice, punând alături de ştiinţele tradiţionale, matematice, fizice şi naturale, ştiinţele filosofice şi sociale, numite morale şi politice.

Desemnându-le o secţie specială, guvernul Revoluţiei nu numai că a creat o instituţie care nu exista nicăieri până atunci, dar a consacrat, în acelaşi timp, seria întreagă a ştiinţelor sociale, ceea ce este vrednic de reţinut. Pentru întâia oară ştiinţele sociale iau loc, în mod oficial, alături de ştiinţele matematice, fizice şi naturale, recunoscute în toate timpurile ca atare şi singurele cărora li se decerna titlul de ştiinţe, fără contestaţie, în consensul unanim.

Inovaţia secţiei de ştiinţe morale şi politice, pregătită, de altfel, de proiectele unui Mirabeau, Talleyrand şi Condorcet, a trăit numai 8 ani; printr-o decizie consulară din 3 pluviôse, an X (23 ianuarie 1803), ea este suprimată.

Măsura napoleoniană n-a întâmpinat nicio opoziţie; să nu uităm că trăim într-o epocă când numai două nume aveau curajul unei opinii libere: Mme de Stael şi Chateaubriand, ale cărui cuvinte înflăcărate din discursul lui de recepţie, dacă n-au putut fi ţinute în şedinţa publică a Institutului, au fost citite de Europa întreagă.

A trebuit să curgă 29 de ani până ce, din iniţiativa ministrului şi, în acelaşi timp, gânditorului de seamă Guizot, în 1830, secţia de ştiinţe morale şi politice să fie restabilită, cu numele şi drepturile ei fireşti.

Destinul zbuciumat al acestor înfiinţări, desfiinţări şi reînfiinţări are o mare valoare simptomatică şi este plină de cele mai sugestive învăţăminte.

Primul consul Napoleon Bonaparte, care, de altfel, era mândru că face parte din secţia mecanică a Institutului şi nu uita să adauge la titlurile sale, în manifestele concepute de el cu atâta patos pe câmpurile de bătaie, pe acela de „membre de l'Institut", a suprimat, fără expunere de motive, în modul cel mai comod şi simplu, secţia ştiinţelor morale şi politice.

Totuşi se ştie că acest decret de moarte academică revenea de fapt „ideologilor", căci e cunoscută aversiunea pe care Napoleon o purta împotriva acestora, prea independenţi în judecată şi, mai ales, în chestiunile religioase. Religia, stăruia autorul concordatului, trebuia să-şi recapete influenţa ei binefăcătoare asupra stării morale a poporului.

În definitiv, gânditorii sociali, pe care Napoleon îi numea în derâdere „ideologi", au fost pururea consideraţi ca primejdioşi, pentru că, fireşte, ei au contribuit totdeauna la făurirea acelui spirit public critic, care, într-un moment dat, putea deveni o tendinţă irezistibilă de reformă a bazei societăţii şi a principiilor ei de guvernare, deci o concurentă temută şi nedorită puterii publice a timpului.

Totdeauna ignoranţa a fost un instrument sigur de guvernare, căci, la adăpostul ei, se asigura monopolul domniei prin abilităţi şi înşelătorii, prin teamă, încredere oarbă, prin exaltarea veleităţilor mistice şi a tuturor superstiţiilor şi vanităţilor.

Fundamentul teoretic al ştiinţelor, ce consideră omul în el însuşi ori trăind în societate, a fost posibil să se producă numai odată cu organizarea nouă, democratică a societăţii şi a statului.

De aceea, să nu fim surprinşi că ştiinţele sociale au apărut şi au avut recunoaştere atât de târziu în câmpul cugetării. Aceasta a fost posibil numai după ce s-au proclamat acele principii nepieritoare de înălţare morală a omului şi care şi-au găsit formula concentrată în drepturile personalităţii şi în suveranitatea naţională.

Noi baze sociale şi politice provoacă un nou sentiment de viaţă şi, deci, un imbold nou pentru constituirea unor noi ştiinţe. În acest cadru au apărut cu multă întârziere în imensul amfiteatru al vicisitudinilor acţiunii acelei ştiinţe, care înlesnesc omului şi societăţii a-şi forma conştiinţa menirii lor istorice, a se găsi pe ei înşişi şi a stabili în ordinea socială şi politică adevărul.

Când rolul oficial al academiilor în stat fu recunoscut, pe lângă academiile de ştiinţe, ce au fost consultate de guverne asupra chestiunilor de interes social, cum ar fi domeniul transformării sociale a lumii materiale (ca vaccinări, magnetism animal, cadastru, măsurarea meridianului, telegraf, reforma monetară) a fost chemată să-şi spună cuvântul asupra discuţiilor privitoare la transformarea lumii sociale şi morale şi Academia de Ştiinţe Sociale, cum s-a întâmplat în 1848, când Cavaignac, şeful puterii executive atunci în Franţa, a solicitat Academia de Ştiinţe Morale şi Politice a pune ştiinţa socială în serviciul societăţii şi al civilizaţiei, prin răspândirea de cunoştinţe menite a pacifica spiritele, luminându-le.

Aceasta dovedeşte că academiile, instituţii reprezentative ale credinţei în ştiinţă, au devenit adevărate forţe sociale de opinie, pentru că ştiinţa încetase demult a deveni un ornament spiritual de lux ori o fantezie intelectuală de amator, devenind deţinătoarea destinelor sociale şi naţionale, formând însuşi fondul realităţii necesare vieţii.

Şi atunci, dacă epocii de pură barbarie empirică, capricioasă şi pasionată, i se opune reforma societăţii prin ştiinţă şi dacă academia reprezintă, în mod concret, organizarea ştiinţifică a naţiunii şi societăţii, desigur că organizarea unei academii contemporane nu poate fi concepută fără extinderea noţiunii de ştiinţă asupra întregului domeniu al ştiinţelor, care să cuprindă, deci, şi ştiinţele sociale.

→

Oul național

Gabriela CĂLUȚIU SONNENBERG

Deunăzi mi-au picat ochii pe un citat grozav de sugestiv. Nu-i cunosc autorul, din păcate. Iată-l: „Spart din afară, oul marchează sfârșitul vieții; spart din interior, tot el anunță începutul. În concluzie, impulsul dinăuntru spre în afară este cel care ne aduce progresul.”

Brusc mi-a venit în gând România și, legat de emigrația minților tinere și a forței calificate de muncă, mi-am amintit de polemica pe tema atragerii lor înapoi la vatră. Deși sunt convinsă că, teoretic, experiența și cunoștințele acumulate de indivizii itineranți ar putea veni în beneficiul întregii societăți românești, recunosc că nu prea cred în soluția aceasta, ca model practic. Nu cred în metoda asanării din afară; pentru mine contrariul e un fapt dovedit! Și nu se aplică doar la cazul României; principiul este valabil peste tot în lume.

Dar ce legătură are asta cu oul? Ei bine, eu m-am obișnuit să accept cumva că energia care ține lucrurile laolaltă în interiorul unui sistem e un fel de principiu de bază al legităților fizicii, o forță a naturii, subtilă energie gravitațională. Analog tensiunii superficiale, ce-mpiedică lichidele să se reverse peste marginile recipienților lor, forța aceasta menține picăturile în forma lor globulară, îndesată până la refuz, în stadiul de pre-explozie. Sistemul este similar unui ou, autosuficient în rotunjimea lui imperfectă. Pentru că, așa cum starea de agregare a unui popor, parțial stătător între granițele unei țări, este imperfectă, dar stabilă, la rândul său oul rămâne fidel formei sale vag eliptice, fără a tinde să se adapteze formei geometrice ideale, sferice.

Polemica bazată pe clasificarea strictă a românilor în „plecați” și „neplecați” pornește din start de la o premisă falsă, considerându-i cumva statici și vrăjmași unul altuia. E o abstracție neconformă cu realitatea. Situația e mult mai complexă și în continuă mișcare, precum românii, care adesea pleacă și vin. Să nu ne limităm la a da astfel de verdicte de suprafață! Nici atragerea înapoi a celor din afară nu e o simplă ecuație, bazată pe mijloace de cointeresare materială. Nu numai salariul oferit unui inginer sau medic contează!

Așa cum membrana invizibilă, care împiedică un lichid să se reverse, se datorează unei tensiuni artificiale, de suprafață, și problema pusă sub forma rămânerii sau părăsirii țării este una de natură superficială. Cei plecați nu sunt excluși din tot, ei doar asigură un fel de echilibru cu exteriorul, contribuind la acea subtilă „pojghiță”.

Țara, analog modelului-ou, are nevoie de minimale impulsuri atât din interior, cât și din afară.

Atât de-o parte, cât și de cealaltă a *cojii* țării avem români animați de dorința de a progresa, separat sau împreună. Numai ei pot decide dacă și când își perforează „pereții” înconjurători. Cu alte cuvinte, dacă România ar avea nevoie să se „îmbunătățească”, s-ar autoajusta. Dacă soluția de ajustare e situată însă în afara țării, înseamnă că nu ține de țară, deci nu îi este necesară.

Evident că acesta e un sofism, dar l-am formulat intenționat în formă scrisă, tocmai pentru a zgâria percepția cititorului vigilent.

Firește că, dacă românii de pretutindeni s-ar uni și ar pune umăr la umăr la edificarea țării, s-ar crea un efect de potențare care, matematic vorbind, nu doar ar însuma energiile lor, ci le-ar multiplica, ridicându-le probabil la pătrat. Dar asta ar presupune să acționeze toți la unison, într-o singură direcție! Ori așa ceva nu s-a mai văzut decât la comuniștii care pretindeau că planifică totul de la nivel centralizat. De fapt, ei nu făceau altceva decât să ne priveze de libertatea de a decide singuri încotro ne îndreptăm. Libera circulație și libertatea de a decide fiecare ce anume preia și ce ignoră din totalul valorilor vehiculate pe linia de demarcație dintre „înăuntru” și „afară” sunt mai importante, acționând ca un filtru de selecție, natural.

Și apoi, cum ar arăta un ou ridicat la pătrat? Nu cumva cubic? Cine-a mai văzut așa ceva?!

Vin eu acum și susțin contrariul tezei readucerii românilor în țară, riscând prin optimismul meu temperat să contrazic *mainstreamul* indignat. Unii se vor repezi să mă atace, amendându-mi naivitatea. Dar ce să fac dacă întâlnesc din ce în ce mai mulți idealiști când vizitez România? Să-i omit din ecuație? Ar însemna să falsific tabloul! N-am niciun motiv să-i țin sub tăcere.

Văd tineri care se încăpățânează să rămână la vatră, în ciuda presiunilor din partea părinților, care-i încurajează să-și caute viitorul prin Occident. S-a întors lumea pe dos! Mai sunt și sași care n-au plecat din Ardeal, preoți care slujesc în continuare prin biserici goale, medici care fac vizite la domiciliu etc. Despre ei prea puțin se vorbește!

Ca să nu mai vorbim despre acei din ce în ce mai mulți funcționari și medici, care nu neapărat din respect față de legea anticorupție (auzi frate, s-a ajuns la români să se respecte legea!), ci și din pietate și bun simț își fac datoria fără să aștepte favoruri adiționale, refuzând „mici atenții” și motivând că există alții, mai nevoiași decât ei. Să fie asta doar o cacealma regizată la nivel național? N-aș crede.

Ei toți induc schimbarea din interior, cea cu adevărat valoroasă. Numărul lor e în creștere, incontestabil. Ei sunt factorul prim de progres, ei sparg oul dinspre interior. Puiul care vegetează în stadiu embrionar sparge coaja oului în care îi e bine momentan și nu mai vrea să rămână în stadiul de ou ștampliat, cum zicea domnul Patapievici (cred). Albușul amiotic-matern nu ține de foame decât până la-nțărcat.

Parafrazând răutăcioasa expresie „proști, dar mulți”, zic și eu „puțini, dar cu scaun la cap” și-mi pun speranța în ei. În fond, nici puiul din ou nu e decât o mogâldeață, dar, dacă apucă la lumină, se poate face vultur. Nu-nseamnă că nu mai are cuib. E deopotrivă călător și statornic și, în mod paradoxal, face asta concomitent.

(Spania, octombrie 2017)

Domnilor colegi,

Știința analizează lumea ca pe o mașină; ea cercetează, în parte, elementele totului: figurile spațiale, mișcările stelelor, razele solare, manifestările materiei, istoria pământului, formele plantelor și ale animalelor, economia, arta, religia, dreptul.

Suma științifică a acestor elemente dă naștere universalismului. Universalismul nu înseamnă însă unitate. Pentru aceasta științele au nevoie de un stil armonios, care, din haosul imenselor cunoștințe, să facă un perfect cosmos al spiritului.

Funcțiunea indestructibilă a spiritului uman cere imperios și impetuos stabilirea unui raport între experiența vieții și tabloul lumii în care se mișcă.

Spiritul trăiește în conștiința că fragmentele pe care oamenii de știință le țin în mâna lor aparțin unui plan unitar și total al realității.

Silabisirea realității prin știință ne conduce în acel templu veșnic deschis, cu perspectivele infinitului și ale eternului, în care se oficiază cultul misterelor și se meditează cu smerenie și nobilă îndrăzneală asupra locului ce-l ocupă omul în lume, asupra lumii și a lui însuși.

Vorbele pe care eleva lui Leibniz, regina Sofia Charlotte, le-a spus pe patul de moarte, poartă pecetea unei confesiuni tragice, ce ia proporții simbolice: „Nu plângeți, zicea ea, căci acum îmi voi satisface curiozitatea asupra principiilor lucrurilor pe care Leibniz nu a putut să mi le explice vreodată, asupra spațiului, asupra infinitului, asupra ființei și asupra neantului și, adaugă ea cu tăioasă persiflare a celor pământești, prepar regelui, soțului meu, spectacolul înmormântării mele, când va avea o nouă ocazie să desfășoare magnificiența sa.”

Aceste reflecții inerente asupra lui „le pourquoi du pourquoi” conduc la o concepție științifică globală, la o conștientă armonie a lumii și a vieții, care, în esență, este ideea metafizică.

Caracterul acestei trebuințe metafizice, profund umane, își face drum chiar la fruntașii reprezentativi ai științelor riguros experimentale; el ia însă o îmbrăcăminte spirituală dintre cele mai bizare în anumite momente, când știința pierde forța sa inventivă, căci sistemele de gândire filosofică false compromit pe cele adevărate, când știința și filosofia sunt căzute în dizgrația timpului, atunci viața spirituală cade în atavism și-și alege surogate din cele mai îndepărtate epoci și rase.

Așa se explică, bunoară, invazia asiatică de azi, al cărei marș triumfal se constată pretutindeni și care poartă cele mai diferite nume: cabalistică, gnostică, magie, spiritism, teozofie, antropozofie, neobudaism, neoparsism.

Aceste manifestări, ce trec drept „cuceriri” spirituale ale timpului, sunt, desigur, semnele unui provizorat intelectual, produse de suflete obosite, ce cad în inacțiune, și de o umanitate enervantă, ce aspiră a se repausa și bucura.

Noroc însă că dacă melancolia fără consolare a atitudinii sceptice și agnostice și fantazia pur obiectivă a științei generatoare nu ne pot satisface trebuința metafizică, spiritul nu dezarmează și nici nu se descurajează, ci încearcă să pătrundă în cunoașterea intimă a lumii și a faptelor spirituale prin acea contemplare profundă sintetică, prin acel „transcedental clar de lună” (*transcedental moonshine*), de care vorbește Carlyle, și care este privilegiul intuiției și inspirației artistice.

Noroc că lumea nu este numai un cosmos grandios, ci și o sublimă poemă. Forța creatoare a inspirației artistice învăluie realul cu un suflu zefiric ideal și provoacă sentimentul sublim al ethosului și patosului vieții totale.

Aripile lui Plato transportă spiritul departe, departe de raționamentele severe ale lui Aristoteles și fac să pătrundem adânc în opera divină.

Academia perfectă, ca sanctuar al spiritului uman, oferă într-un timp individual tabloul prescurtat al umanității complete. Umanitatea culturală este deodată savantă și artistică; toate fețele și elementele ei trebuie deci undeva reunite într-o superioară armonie și puternică unitate.

Academia trebuie să devină adăpostul atât al lui „raison raisonnante”, al rațiunii științifice și filosofice, ca și al inspirației artistice.

Știința, filosofia și arta nu desemnează obiecte diverse, ci formează un mare și același cămin cultural, unde un sistem de gândire valorează cât un poem ori o simfonie, o simfonie și un poem valorează cât o descoperire științifică, o viață de om de știință nu este un rol și o ambiție, ci o viață de virtute – unde știința, filosofia și arta sunt identice –, unde a ști, a cugeta și a admira sunt același lucru – unde cad toate opozițiile – unde natura omenească și-a regăsit în identitate obiectul înaltei armonii a tuturor facultăților și aspirațiilor sale.

Această apologie a științei, filosofiei și artei, care formează apoteoza creației, este actul de pietate pe care Academia perfectă are a-l înfăptui. Academia este centrala optimistă a productivității spirituale fericite și a idealismului biruitor.

(Va urma)

Istoria de lângă noi

Quo vadis, Europa?

Acad. Victor VOICU

Pe 31 octombrie a.c., în Aula Academiei Române a avut loc conferinţa „Geopolitica religiilor, azi“, de lansare a Laboratorului de Sociologia şi Geopolitica Religiilor, înfiinţat recent în cadrul Institutului de Ştiinţe Politice şi Relaţii Internaţionale „Ion I.C. Brătianu“ al Academiei Române (ISPRI). La eveniment au luat cuvântul acad. Victor Voicu, secretar general al Academiei Române, acad. Răzvan Theodorescu, preşedintele Secţiei de arte, arhitectură şi audio-vizual, P.S. Varlaam Ploieşteanul, episcop-vicar patriarhal, prof. Wilhelm Dancă, membru corespondent al Academiei Române, decan al Facultăţii de Teologie Romano-Catolică de pe lângă Universitatea din Bucureşti, dr. Aurel Vainer, Federaţia Comunităţilor Evreieşti din România, muftiul Iusuf Muurat, liderul Cultului Musulman din România, Victor Opaschi, secretar de stat pentru Culte, prof. univ. Dan Dungaciu, director general al ISPRI. Reproducem în continuare cuvântarea acad. Victor Voicu, intitulată *Premise la Geopolitica religiilor azi – Quo vadis Europa?*, cu subtitlul „Cultura şi civilizaţia europeană creştină versus tendinţele ateiste contemporane. Consecinţe demografice şi geopolitice”.

Astăzi se lansează oficial Laboratorul de Sociologia şi Geopolitica Religiilor, o nouă structură de analiză şi cercetare ştiinţifică în cadrul Institutului de Ştiinţe Politice şi Relaţii Internaţionale al Academiei Române, la iniţiativa conducerii acestui institut.

O serie de procese care se desfăşoară de câţiva ani în Europa, pe fondul unor disfuncţii complexe la nivelul UE, conturează ceea ce era de nedorit: neîncrederea în proiectul generos al fondatorilor Uniunii Europene.

Această neîncredere este evidentă, aşa cum rezultă din ample analize, multe independente. Ea este fie intrinsecă, rezultatul unor inechităţi şi politici desolidarizante (cum este, de exemplu, conceptul mai multor viteze de dezvoltare), fie este indusă extrinsec, de factori geopolitici interesaţi în destructurarea Uniunii Europene. Lipsa unor analize de fond pe termen mediu şi lung ale căilor de urmat, afinitatea şi apetitul pentru „politică corectă” şi globalism, pierderea identităţii spirituale, diluarea ideii fundamentale că Europa este o uniune de naţiuni independente care au acceptat, în interes comun, să renunţe la unele atribuţii ale suveranităţii, impunerea unor măsuri privind imigraţia, cu consecinţe periculoase pe termen scurt şi mediu atât pentru statele membre cât şi pentru UE în ansamblu, ar putea fi cauze sinergice. În acest sens, aş evoca vizibilul dublu standard aplicat faţă de migraţia spre Occident a forţei de muncă din centrul şi sudul Europei, inclusiv din România, în comparaţie cu migraţia din teritorii extraeuropene.

Am lăsat la urmă partea cea mai consistentă a scurtei mele analize de astăzi, respectiv a religiei europene, evoluţia fenomenului religios în Europa şi consecinţele sale geopolitice.

Voi prezenta doar câteva aspecte care mi se par relevante.

Încotro se îndreaptă Europa creştină?

Este axiomatic, sper, pentru toţi europenii, că Europa are rădăcini creştine. Mai exact, rădăcini greco–romano–creştine. Eludarea acestui adevăr istoric în Tratatul constituţional al Uniunii Europene este un eşec al individului care-şi contestă părinţii. Reprezentanţii unei părţi a culturii europene contemporane, spunea Sandro Magister în 2006, consideră creştinismul separat de civilizaţia europeană, deşi Europa îşi are rădăcinile şi se hrăneşte din creştinism.

În România a apărut o lucrare, semnată de Paul Veyne, *Când lumea noastră a devenit creştină,* Editura Tact, 2010. Autorul crede că „Europa nu are rădăcini creştine sau altele, ea s-a constituit prin etape imprevizibile,... etc. Este rezultatul unei epigeneze.”

Adică, aş traduce eu ultima aserţiune, lumea europeană este rezultatul unei educaţii pe termen lung, de-a lungul generaţiilor, cu trăsături comportamentale şi cognitive transmisibile, cu rădăcini în fundamentele şi reperele culturii şi civilizaţiei greco-romane şi a creştinismului din ultimile două milenii.

Există cel puţin două tipuri de complementarităţi ale statului şi religiei: modelul american (sfera publică democratică şi prezenţa religioasă) şi modelul italian, al echilibrului dintre statul secular şi biserica catolică, complementaritate recunoscută reciproc. Implicit, se acceptă cele două forme de cetăţenie: profană şi sacră, pământească şi cerească.

În creştinism, fundamentarea conceptului aparţine Sf. Augustin în lucrarea *Cetatea lui Dumnezeu,* din anul 410. Autorul citat admite deci paradigma celor două cetăţi, una pământească şi una cerească.

În islamism însă se acceptă primatul, afirmarea comunităţii musulmane mondiale, împotriva nemusulmanilor necredincioşi.

Ce constatăm în prezent?

Este surprinzătoare indiferenţa religioasă a europenilor, în special în Europa Occidentală, cu privire la practica religioasă musulmană şi imigraţia în valuri.

Din ecuaţie lipseşte primul termen, adică dedicaţia religioasă creştină a europenilor.

Conveţuirea multiculturală este costisitoare şi riscantă. După mulţi analişti, sinteza multiculturală între creştinătate şi islamism pare imposibilă! *Dacă musulmanul imigrant refuză valorile noastre etice şi politice, nu se va integra niciodată,* spune Giovanni Sartori.

Suceviţa (internet)

Este valabilă concluzia indiferenţei religioase în toată Europa?

În numeroase ţări din zona Centrală şi de Est a Europei, există o strânsă legătură între identitate şi religie. Românul se autodeclară „creştin”, mai precis 86% dintre români se declară ortodocşi, 5% catolici şi 8% neafiliaţi. În Republica Moldova, 92% sunt ortodocşi.

În timp ce în Europa de Est numărul adulţilor care se declară ortodocşi creşte, catolicismul este în declin, în Polonia (96% în 1991, 87% în 2015), Cehia (44% în 1991, 21% în 2015), Ungaria (63% în 1991, 56% în 2015).

În ţările occidentale, cu mare regret constatăm că religia creştină este în pericol. Conrad Hackett, coautor al raportului Pew Research Center, scrie: „creştinismul va muri literalmente în Europa”. Există lideri din vecinătatea Europei care proclamă război demografic Europei. Adică expansiunea islamului prin migraţie. Europa de Nord este slăbită de ateism, aşa cum rezultă din lucrarea *Society without God* a lui Phil Zuckerman, scrisă după ce a petrecut un an în Scandinavia. Biserica de „stat” (oficială) norvegiană a pierdut 25.000 de credincioşi într-o lună. În Suedia, 90.000 de persoane au părăsit biserica, de două ori mai mult decât în anul precedent. În acelaşi timp, au intrat în ţară 163.000 de migranţi, preponderent musulmani. În UK, în Manchester s-au închis 20 de biserici şi, după anumite rapoarte, Biserica Anglicană va dispărea în 2033!

Arhidieceza din Edinburgh a bisericii catolice intenţionează să reducă parohiile de la 100 la 30, iar cea de la Glasgow, cea mai mare, închide jumătate din parohii! Catolicii din Ţările de Jos văd viitorul fără biserici. Cardinalul Willem Eijk, arhiepiscopul de Utrecht, a anunţat că, până în 2025, o mie de parohii catolice se vor închide.

Europa cunoaşte de mult timp, pe propriul sol, războiul anticreştinism: asasinarea unui preot în Normandia, complotul terorist contra Catedralei Notre Dame, atacul terorist letal într-o piaţă din Berlin, de Crăciun, etc.

Cândva, nu foarte demult, marele scriitor german Wolfgang von Goethe spunea: „Limba maternă a Europei este creştinismul“. Editorialistul de la *Les Observateuns* comentează însă că această limbă maternă a devenit un *murmur* în Europa (Les Observateurs.ch din 02.05.2017, Giulio Meotti).

Conflictul civilizaţiilor este anticipat de Huntington în 1993-1996.

În pericol este însăşi civilizaţia europeană, normalitatea europeanului contemporan!

Islamul nu a avut parte de un Iluminism, chiar dacă există artă, filosofie, cultură islamică. Aceasta este perioada clasică, fără relevanţă actuală. În zilele noastre excelează fundamentalismului religios islamic şi finanţarea privată a terorismului!

Conflictul nu este interreligios, dovadă este atitudinea ateilor faţă de religie-violenţă. Rezultă că, în fapt, avem de a face cu ciocniri ale culturilor şi civilizaţiilor şi nu interreligioase.

Apariţia societăţilor paralele în marile oraşe ale Europei, în suburbii, ghetouri, cu un înalt grad de criminalitate, credinţe jihadiste, sharia etc. sunt relevante pentru viitorul apropiat.

Problema compatibilităţii (vezi şi Giovanni Sartori) unor culturi particulare nu este realistă, locuitorii din ghetouri sunt progresiv marginalizaţi şi frustraţi, iar identitatea culturală europeană se diminuează şi se „mlădiază” multicultural pentru a-i asimila cultural pe imigranţi.

Cine pe cine asimilează? Anxiogenă întrebare!

Ateiştii occidentali preferă cultura europeană, occidentală, cu fundamentele ei creştine, în contrast cu „obscurantismul islamic“, chiar dacă nu e o identitate între „islamism” şi „extremism islamic”.

Conceptul de pluralitate a religiilor s-a definit, în timp, după secolul XIII, cu sacrificii din partea unor iluştri misionari (exemplu, Roman Lull, 1232-1315), pe măsură ce aprofundau cunoaşterea religiei islamice concomitent cu cunoaşterea diferenţelor culturale ale lumii.

Două secole mai târziu, urmând calea cunoaşterii aprofundate a islamismului, concluzia a fost că adevărul suprem este inaccesibil intelectului uman, înţelepciunea constă în recunoasterea limitelor intelectului uman, adevărul fiind înţeles printr-o intuiţie mistică. De aici, ideea fundamentală că la Dumnezeu se poate ajunge pe diferite căi, independente.

Atitudinea creştinilor faţă de islam în Evul Mediu poate fi caracterizată de conceptul *coexistenţei,* generat în Spania, deşi această coexistenţă a fost subminată de prejudicii, confruntări, violenţe. Europa încerca să înţeleagă şi să se raporteze la celelalte culturi şi religii. Lumea islamică a avut, însă, cu totul altă poziţie, marcată cel puţin de dezinteres faţă de civilizaţia creştină. Acest lucru era evident în abordările unor intelectuali islamici de anvergură (ex. Ibn Battuta, Ibn Khaldun).

Extinderea influenţei europene în secolele XII-XVII asupra lumii musulmane a fost, implicit, o surpriză pentru această lume, cu reacţii şi consecinţe dramatice.

La originea conflictului stau expansiunea arabă, pe de o parte, şi cruciadele, pe de altă parte, ultimele ca o revanşă a Occidentului împotriva expansiunii islamice, în două secole de războaie.

→

Istoria de lângă noi

În secolul XI, conflictele dintre creștinism și islamism se desfășoară cu sens invers, dinspre Occident spre Orient, în contextul cruciadelor (opt în total), cu cucerirea Orientului Apropiat de către creștini.

A apărut conceptul, elaborat de elita arabă, de *război sfânt, jihad,* pentru expansiunea islamului, ca o datorie religioasă majoră, divină. Se consideră însă că jihadul nu este o credință propriu-zisă, un stâlp al islamismului, ci este o răstălmăcire pentru a justifica expansiunea musulmană. Jihadul a fost conceput, la începuturi, drept o luptă a islamului „cu sine însuși”, în scopul respectării principiilor fundamentale ale acestei religii. În realitate, ca și în alte contexte, jihadul reinterpretat a justificat și justifică expansiunile islamice.

În acest context, se întrevăd soluții?

Se admite însă că Europa contemporană și a viitorului ar putea integra musulmanii urmând o cale cu două trepte: autoreforma islamismului și educarea minților, ambele dificile, posibile teoretic, pe termen mediu și lung.

Dar ce se va întâmpla cu Europa în următorii 50-60 de ani? O lucrare recentă a profesorilor Thorsten Beck și Geoffrey Underhill (2017), *Quo vadis? Identity, policy and the future of European Union,* este foarte relevantă.

Autorii admit că Europa este în criză, o criză economică, o criză socială și o criză de încredere care interacționează periculos pentru viitorul continentului nostru.

Întrebarea formulată de autori, încotro Europa?, este astfel justificată pe deplin.

O problemă majoră, esențială atât pentru Europa cât și pentru națiunile constituente ale UE, este cea identitară. Autorii consideră că există *o clară lipsă de identitate europeană* și o creștere a prăpastiei dintre viziunea elitei socio-economice și politice și cea a majorității populației, asupra Europei. Spontană sau indusă, există o oboseală a procesului de integrare europeană, sporită de partidele politice antieuropene, scăderea încrederii populației în proiectul Europei Unite etc. Brexitul a fost un simptom!

Există susținători care admit o soluție de la vârf, de reconsolidare a entuziasmului pentru proiectul european pornind de la suveranitatea statelor națiuni, concomitent cu reconsolidarea principiului solidarității statelor EU.

Ciudat este că Brexitul și votul pentru acest proces este „explicat” de imigrația masivă din Centrul și Estul Europei în UK.

În 2016, Pew Research Center publică o serie de date, confirmate de serviciile de informații din țările respective, rezultând că în UK există 2,96 milioane musulmani, adică 4,8% din populație, 0,77 dintre islamiști fiind jihadiști extremiști.

În Franța au fost identificați 36.200 de jihadiști extremiști, iar în Germania 36.600.

În UK se produc fenomene populaționale, demografice, similare cu cele descrise de Christopher Caldwell în cartea *Une révolution sous nos yeux: comment l'islam va changer la France et l'Europe.* Autorul comentează: „Imigrația, indiferent care sunt circumstanțele istorice, produce întotdeauna conflicte economice, sociale și culturale. Islamul, scrie Caldwell, este o cultură religioasă care dorește să structureze societatea în care imigrează. Este ea compatibilă cu tradițiile europene? Nu!” Autorul a fost intervievat de *Le Figaro*, care remarcă profunzimea analizei, întreprinsă fără ură și părtinire. În plan demografic, Caldwell calculează că în 20 de ani populația musulmană va atinge 28 de milioane, adică 40% din populația Franței.

Voroneț (internet)

Aș vrea să închei cu vorbele unui înțelept contemporan, marele rabin Jonathan Sachs, reprezentantul comunității evreiești din Commonwealth, care afirma în 2013, în cadrul unei conferințe „Cultura iudeo-creștină va salva lumea”, la Universitatea Pontificală din Roma: „Cultura iudeo-creștină este la originea fecundității spirituale, economice și culturale a Europei”.

Domnia Sa remarcă faptul că Europa are tendința să piardă conștiința rădăcinilor sale iudeo-creștine, iar consecințele vor fi teribile în toate domeniile: în literatură, în artă, în educație, în politică etc. Rabinul reamintește că inima culturii ține de religie. Tradiția iudeo-creștină încarnează valori fundamentale indispensabile pentru o societate umanistă, cum sunt respectul demnității persoanei, respectul bunurilor personale și al valorii muncii sale.

Grav este că decreștinizarea Europei Occidentale apare în contrast cu expansiunea mondială a creștinismului și a islamismului. Se estimează de către Pew Research Center că în 2050 creștinismul va reuni 31,4%, iar islamul 29,7% din populația mondială. Creșterea cea mai netă este prevăzută pentru populația islamică, respectiv cu 73%, generând ponderea de mai sus la nivelul populației globale. „Demografia, spune Giovanni Sartori, este arma cea mai puternică a islamului.”

În acest context, o serie de întrebări care vizează soarta Europei, adresate celor interesați, pot fi formulate astfel:

1. Este programată această imigrație islamică în Europa (chiar dacă, parțial, este justificată de ororile războiului)?

2. Este Europa conștientă de consecințe? Există o abordare unitară a UE, o analiză la nivelul liderilor europeni a cauzelor și consecințelor imigrației?

3. Lipsa de reactivitate la actuala imigrație islamică, în contrast cu reacția la imigrația din sud-estul european, este fundamentată? În ce sens? Se aplică concepte politice diferite, cu dublu standard?

4. De ce țările bogate, islamice, din zona Golfului nu oferă sprijin și nu acceptă imigrația coreligionarilor lor?

5. Nu cumva acest tip de abordare, de politică a UE de pacificare, conciliere, un aparent umanism, de fapt, „corectitudine politică” și neomarxism, este similară sau un fel de „appeasement policy”, politică dusă de Neville Chamberlain în anii 1937-1940 față de Hitler? (Tratatul de la München, 1938.)

6. Au evaluat liderii europeni, cu ajutorul experților, consecințele demografice și geopolitice ale imigrației masive la nivelul teritoriului Europei?

Desigur, există multe întrebări și prea puține răspunsuri!

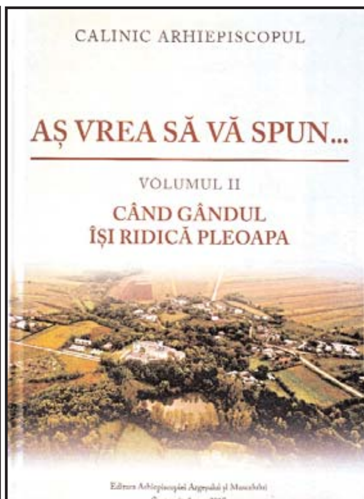
Semn(al) de carte

Calinic Arhiepiscopul, *Aș vrea să vă spun...*, două volume, Editura Argeșului și Muscelului, Curtea de Argeș, 2017

În splendida serie de cărți trimise în librării de Editura Argeșului și Muscelului din Curtea de Argeș (sub îngrijirea editorială a Mănăstirii Aninoasa), în preajma sărbătoririi a 500 de ani de la sfințirea Mănăstirii Argeșului, au apărut și un număr de volume care cuprind scrieri anterioare ale ÎPS Calinic, Arhiepiscop al Argeșului și Muscelului. Două volume de mari dimensiuni poartă titlul comun *Aș vrea să vă spun…* Primul volum este intitulat *Cu pana printre idei* (include cărțile *Bucuria lecturii, Pace și bucurie cu Brâncuși, Frumusețea lumii văzute, Albinele fac politică, Patriarhul biblic, Traista cu stele, Spre columna lui Traian, Veșnicia de zi cu zi, Biserica neamului în pumnii tiranului, Să ne salvăm de la un nou holocaust*), al doilea – *Când gândul își ridică pleoapa* (cu „capitolele”–cărți *Fereastra lui Iorga, Mersul printre stele, Dintr-ale lumii, Interviuri, Adevăratul Cioran, Iubirea nemuritoare a lui Dumnezeu, Martin Opitz, un poet german îndrăgostit de români*). (Redacția)

Toamna se arată a fi mai lungă ca de obicei. Am văzut cum șopârlele micuțe au ieșit la plimbare într-un calm de lumină spre chindii. Fluturii multicolori, cu aripi arămii și desene perfecte, zboară cu hărnicie pentru a-și găsi bucuria ospățului.

De mai multe ori, câțiva fluturi s-au așezat pe mâna mea și le-am văzut chipul minute in șir. Căutau de mâncare cu osârdie. Cu trompa lor lungă încercau să străpungă pielea cam groasă a mâinii, dar se lăsau păgubași în cele din urmă, iar eu regretam că plecau flămânzi.

Albinele mărșăluiesc, atingând delicat corolele de flori pline de dulceața nectarului. Le-am urmărit cu bucurie cum lucrează întru neodihnă. Mai încolo, un câine mai afectuos purecă în ceafă un pisoi ce se răsfață întinzându-și labele pufoase în căldura soarelui. Pârâiașul cântă întru neodihnă, iar puii de păstrăvi își arată iuțimea întru strălucirea argintie, săltând după musculițele care dansează deasupra apei.

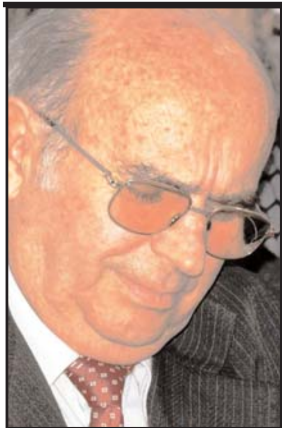
Nicio adiere de vânt. Se pare că timpul a stat pe loc și se bucură de frumusețea lumii văzute așternută de Dumnezeu dinaintea ochilor noștri, obosiți de greul zilei! Copiii lui Dumnezeu, sub zăduhul zilei, lucrează cu mânuțele lor zâmbind nostalgic zilelor care trec ca umbra spre apusul serii.

Toamnele la Argeș sunt cele mai frumoase din lume. Amurgul este unic. L-am văzut cum se strecoară ca un viteaz din poveste ce-și unduie pletele aurii și îmbrățișează arborii care duc greul frumuseții ce nu se mai termină. Veniți la Argeș și vedeți amurgul de toamnă! (Autorul, pe coperta a patra a primului volum)

Ca om, așa cum mi-a fost dat mie să-l cunosc, Înaltpreasfințitul Calinic atrage prin generozitate și voluntarism. Spre deosebire de alți colegi de breaslă, el nu se pretinde nici ușă de biserică, nici taumaturg, nici doctor infailibil într-ale nevăzutelor. Felul cum știe să se așeze în rând cu laicii, iar nu deasupra lor, strivindu-i suficient, m-a cucerit. I-am parcurs cu reală bucurie câteva volume de eseuri și schițe teologice. Unele dintre meditațiile sale sunt lipsite de retorica teologiei oficiale, refuză paternalismul oracular și ocolesc cuvioșenia de aparat. Au ceva stenic, induc destindere și bună dispoziție. Ca scriitor, Înaltpreasfințitul Calinic nu se simte împovărat de funcția arhiepiscopală. În majoritatea textelor sale, gravitatea e sabotată de aerul mucalit, sfătoșenia cedează în fața râsului amical, dădăceala roșește lângă vorba de duh. A fi bun ortodox echivalează, în ochii unora, cu încruntarea și seriozitatea aseptică. Volumul de față propune un alt fel de portret al bunului ortodox: deopotrivă ferm și jovial, șfichiuitor și candid, credincios și surâzător, dezinhibat și chiar monden pe ici, pe acolo, adică în punctele esențiale. Fără să vreau să epatez, aș spune despre Înaltpreasfințitul Calinic că e un fel de haiduc-literat al ortodoxiei românești, așezat la cumpăna dintre două tradiții frumos armonizate: una, a lui Neagoe Basarab și Nicolae Iorga, cealaltă, a lui Anton Pann, Ion Creangă și Damian Stănoiu. (Cristian Bădiliță, pe coperta a patra a volumului al doilea)

Centenarul Marii Uniri

Se cunoaşte istoria Transilvaniei?

Ion C. HIRU

Ardealul, starea mea de spirit
Cu care mă gândesc la ţară,
De parc-aş respira lumină
Şi existenţă milenară.
Marin Sorescu

Pornesc în aceste rânduri de la acţiunile organizate în anul 1938, în cadrul conferinţelor de la Şcoala Normală Superioară din Cluj, unde prof. Ion Lupaş vorbea despre problemele istoriografiei transilvane, criticând aspru desfiinţarea Catedrei de Istorie a Transilvaniei de la Universitate, şi despre puţina atenţie care se dă acestei probleme în învăţământul secundar.

Trecutul Transilvaniei, tendenţios prezentat de iredentiştii maghiari, trebuie cunoscut de către generaţiile de azi, care ştiu numai atât: *Transilvania este a noastră!* De unde să ştie de ce este a noastră dacă nu li se predă în şcoală, chiar în învăţământul primar şi gimnazial, istoria acestui ţinut românesc?!

Cum putem şti că el a fost pierdut pe cale diplomatică şi recucerit cu arma-n mână, cu vărsare de sânge, de către Mihai Viteazul şi Ferdinand I Întregitorul? Din aceste motive, atât Europa, cât şi noi toţi, trăitori ai acestui pământ al Daciei, trebuie să cunoaştem adevărul etnic şi istoric despre Transilvania. Datoria de a arăta acest adevăr revine intelectualilor de specialitate, ei trebuie, cu date şi documente, să pătrundă în minţile şi inimile românilor, ale tinerilor mai ales.

Citiţi un manual de istorie din şcolile din ziua de azi şi vă veţi minuna că, alături de prezentarea, în câteva cuvinte, a lui Mihai cel Viteaz, sau a lui Vlad Ţepeş („Dracula Occidentului"), despre voievozii transilvani nu găsim mai nimic.

Înfiinţarea voievodatului transilvan s-a petrecut cu un secol şi jumătate înaintea celui muntean. În anul 1103 este amintit cel dintâi voievod transilvan, Mercurius, purtând titlul de Princeps Ultrasilvanus. Instituţii cu caracter românesc îşi au tradiţia în ţara din Nordul Carpaţilor. Pe la 950, se vorbeşte despre episcopul ortodox al Transilvaniei, Ieroteiu, în izvoare documentare bizantine, unde se aminteşte şi despre un şef politic al voievodatului transilvan. Despre voievozii din Sudul Carpaţilor se vorbeşte mult mai târziu, pe la 1247. Tot aceste izvoare bizantine vorbesc despre o oaste românească în regiunea Sibiului, la 1210. Încă din anul 1465 se cunoaşte despre şcoala românească de la Braşov, în timp ce, în ţinuturile de peste Carpaţi, şcoala apare mult mai târziu, cum de altfel apar şi primele tipărituri româneşti.

Sunt adevăruri istorice pe care noi, cei de azi, nu avem de unde le cunoaşte. Ce folos că le ştiu istoricii, dacă această ştiinţă nu poate fi folosită ca armă diplomatică întru susţinerea Transilvaniei, atât de dorită de maghiari, care folosesc principiul paşilor mărunţi în a-şi atinge scopul? De ce uităm adevărurile istorice? Pentru că nu le ştim în totalitate. De ce uităm ceea ce a dat Transilvania celor două Principate, din punct de vedere etnic şi cultural? Aşa cum spunea omul de cultură Vasile Băncilă, „cuibul nostru etnic şi cultural şi centru de radiere, de roire istorică, a fost Ţinutul Ardealului (...) acolo unde a vibrat mai mult sinergia daco-română".

De ce oare se dă puţină atenţie, în învăţământul de toate gradele, istoriei românilor de peste munţi, de ce autorii cărţilor de istorie nu revizuiesc manualele şcolare (chiar şi a celor de citire, de literatură)? Unde este bădiţa Gheorghe al preotului din Hordoul Năsăudului, acest mare poet al ţărănimii, cântăreţul Zamfirei celei frumoase „ca un gând răzleţ", al lui *Fulger,* al *Baladelor şi Idilelor* sau *Firelor de tort* şi al cărui bust, în întuneric de noapte, a fost distrus de târnăcoapele honvezilor care, în drumul lor spre front, în toamna anului 1944, au ţinut să-şi arate din nou însuşirile caracteristice. De ce oare manualele cu greu îşi mai amintesc de marele poet năsăudean? Citind poezia lui Coşbuc *Rugăciunea din urmă,* versul „Şi bun e Domnul de-om avea la cap o cruce" parcă prevestea cu tristeţe neglijenţa şi nepăsarea urmaşilor.

Exemplele ar putea curge o mulţime, dar nu despre asta fac vorbire în acest articol, ci despre aplecarea istoricilor noştri asupra istoriei transilvane, pentru că necunoaşterea ei, mai ales de către tineret, este profund dăunătoare intereselor naţionale, educaţiei patriotice pe care trebuie s-o primească fiii neamului pe băncile şcolii. Ei trebuie să fie convinşi de dreptatea cauzei noastre, în scopul contracarării visurilor nechibzuite şi dorinţelor nepotolite ale iredentismului maghiar. Să ştie tineretul când au venit ungurii peste Ţările Româneşti, cum le-au ţinut piept românii, să cunoască faptele lui Ion Corvin, apărătorul creştinătăţii, şi ale urmaşului său, Matei Corvin. Să ştie când a cucerit Mihai Viteazul, domnul primei Unirii, Ardealul, să ştie despre românii ardeleni şi despre suferinţele lor, când s-au sculat la luptă Horea, Cloşca şi Crişan, sau când s-a răsculat Avram Iancu, Crăişorul moţilor, pentru libertatea românilor din Ardeal, să ştie ce soartă au avut românii supuşi Ungariei. Să ştie despre aşezarea lui Dragoş şi Bogdan în Moldova, să-i cunoască pe cărturarii din Ardeal şi multe alte pagini ale istoriei transilvane.

Unde găsim astăzi, în manualele de literatură, *Ţiganiada,* scriere a lui Ion Budai-Deleanu, cel care a avut legături cu poeţii Văcăreşti, sau pe Ţichindeal, numit de Eminescu „gură de aur", pentru a nu mai vorbi de marii cărturari ardeleni Timotei Cipariu, Gheorghe Bariţiu, Al. Papiu Ilarian, care sunt trecuţi la... şi alţii.

Istoria trebuie cunoscută de popor, nu numai de istorici. Poporul a făurit istoria, deci el este cel care trebuie s-o cunoască. Dar de unde, dacă manualele şcolare sunt văduvite de paginile glorioase ale înaintaşilor? Să cerem, împreună, revizuirea manualelor de istorie, de literatură, pentru a fi aşezaţi la locul lor, chiar de cinste, cei care au făurit istoria şi cultura Ardealului nostru.

Pictori şi sculptori români în Războiul cel Mare

Paula ROMANESCU

În noaptea de 14-15 / 27-28 august 1916, treceau batalioanele române Carpaţii, nu chiar cu frunze şi flori la arme, ci cu arzătoarea dorinţă de a-i aduce la trupul ţării pe fraţii noştri aflaţi de veacuri sub dominaţia austro-ungară.

În lume se clătinau imperii – adevărate caracatiţe multinaţionale. Se configurau naţiuni. Mai marii lumii, spre a-şi asigura supremaţia, făceau şi desfăceau tratate, semnau înţelegeri secrete, aruncau în luptă milioane de bărbaţi tineri dintre care mulţi aveau să se adauge pământului.

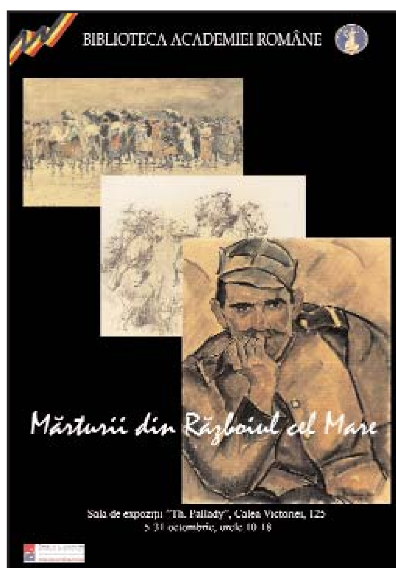
Pământul, minunata planetă albastră cea cu viaţă raţională (?!) însemnată, nu mai cunoscuse o conflagraţie de asemenea grozăvie.

Era Primul Război Mondial. I s-a spus Războiul cel Mare. Pe cel de Al Doilea omenirea nu şi-l putea imagina încă. Era o monstruozitate imposibil de asociat cu noţiunea de om: deportările în Siberia, camerele de gazare, lagărele de exterminare, bomba atomică şi ciopârţirea lumii de după „pacea" ca o cortină de fier cu, de o parte, ciuma roşie a comunismului biruitor şi, de cealaltă, autismul celor care nu doreau să li se strice siesta cu urletele de durere ale martirilor din închisorile care împânziseră România ca tot atâtea „experimente de reeducare prin tortură".

Dar asta e (şi nu tocmai!) altă poveste.

În vara anului 1917, armata română se afla în retragere în Moldova.

Războiul nu dădea semne că s-ar încheia.

Un grup de plasticieni ataşaţi Marelui Cartier General (M.C.G.) avea să se constituie în Secţia a III-a Adjuntatură, cu misiunea de a elabora iconografia participării româneşti la Războiul de Reîntregire a Neamului. Acestora li s-au alăturat dintr-o pornire curată de patriotism şi alţi artişti pictori şi sculptori, declarând că toate operele pe care le vor realiza vor fi încredinţate în proprietatea Statului, „renunţând la orice fel de răsplată pentru munca depusă".

Pe perioada campaniei aceştia urmau să fie asimilaţi gradului de locotenent cu toate drepturile băneşti cuvenite rangului deţinut, aveau permise de liberă trecere emise de M.C.G. şi, prin urmare, totală libertate de a se deplasa pe front pentru a lua schiţe şi a se inspira pe teren (după ce, bineînţeles, solicitau aprobare de la superiori).

Se cuvine să-i amintim. Numele lor se află la Centrul de Studii şi Păstrare a Arhivelor Militare Istorice Piteşti. Aceştia erau: Ion Jalea, Cornel Medrea, Oscar Han, I. Iordănescu, Dimitrie Măţăuanu, Alexandru Călinescu, Alexandru Severin şi G. Stănescu – sculptori; iar pictori – Theodorescu-Sion, Camil Ressu, Nicolae Dărăscu, D. Stoica, Traian Cornescu, Alexandru Creţoiu, Emilian Lăzărescu, Tache Brăescu, Alexandru Poitevin-Scheletti, Aurel Băeşu, C. Petrescu-Dragoe, Remus Troteanu, Aurel Constantinescu, Ştefan Dimitrescu, Toma Tomescu, Andrei Niculescu, Grigore Negoşanu, Nicolae Mantu, Alexis Macedonsky, Petre Bulgăraş, G. Ionescu-Doru, Eftimie Hârlescu, Otto Biese, Constantin Bacalu, Ignat Bednarik.

La lista cu aceştia au mai fost adăugate, de mână, alte câteva nume de artişti: Horaţiu Dimitriu, Paul Scorţescu, Emil Damian, Richard Hette, Anghel Chiciu, Ion Mateescu, Andrei Corneliu, Tudor Gheorghe.

Vor mai fi fost poate şi alţii, rămaşi neconsemnaţi în listele oficiale.

La 23 iunie 1917, generalul Constantin Prezan, Şeful Statului Major General, a emis un ordin prin care se hotăra „crearea unui muzeu naţional militar în care să se păstreze pentru viitorime toate lucrările ce vor reprezenta paginile cele mai alese ale războiului, clipele de restrişte, ca şi sforţările prin care nădăjduim a se înfăptui idealul nostru naţional".

→

Participant la Marea Unire

Ion ANDREIŢĂ

Am simţit că ne-am născut din nou – şi am plâns de bucurie şi emoţie. Victor Sabău

Convorbirea cu prof. dr. Victor Sabău, participant la Marea Unire din 1918, fost secretar personal al dr. Ioan Suciu, a avut loc în anul 1988, cu prilejul aniversării a 70 de ani de la Marea Unire. Ea s-a desfăşurat în Muzeul Judeţean Arad, după ce interlocutorul mă purtase prin sălile consacrate Unirii, multe exponate trezindu-i amintiri duios-tulburătoare.

Parţial, secvenţe din interviu au apărut în ziarul *România liberă* (al cărei redactor eram) în cadrul unei anchete mai largi. El a fost reluat într-o formă cvasicompletă în cartea mea *Viaţă, drumuri, litere…*, apărută în anul 2010, în Editura „Antim Ivireanul", din Rm. Vâlcea. Se poate spune că forma definitivă apare acum, în revista *Curtea de la Argeş.*

– Domnule profesor, sunteţi unul dintre oamenii care nu doar au participat la Marea Unire, dar aţi şi contribuit la realizarea ei. Aveţi frumoasa vârstă de 94 de ani (fie-i ţărâna uşoară! pic astăzi, la 30 de ani distanţă, lacrimă de gând la căpătâiul acestui mare dispărut – n.m., I.A.) *şi de aceea v-aş ruga, mai întâi, să vă faceţi o scurtă prezentare autobiografică.*

– De fel, sunt de pe Valea Crişului Alb, din satul Gura Văii, aflat la poalele Muntelui Găina. Sunt moţ. Tatăl meu a fost învăţător, m-a învăţat şi pe mine o parte din şcoala primară, dar mai mult nu s-a putut.

– De ce?

– Din cauză că a murit. Dar nu de moarte bună, deşi în patul lui a murit. Începuseră pe atunci să fie desemnaţi şi români în Parlamentul de la Budapesta, dar se făcea totul ca ei să nu fie votaţi. Într-o astfel de campanie electorală, tatăl meu împreună cu alţi 12 săteni de la noi (atât de puţini aveau drept de vot!) au fugit peste dealuri, noaptea, pe o ploaie cumplită, pentru a scăpa de urmăritori. Au ajuns la locul de votare şi au votat candidatul român. La întoarcere acasă, tata a răcit grav – şi de aici, în câteva zile, i s-a tras moartea.

– Ce s-a întâmplat, în continuare, cu dumneavoastră?

– M-am străduit să-i urmez sfatul, adică să nu mă rup de carte. El zicea că poporul român are nevoie de lumină, iar lumina aceasta numai din cărţi putea veni, dacă asupritorii austro-ungari se luptau să ne ţină în întuneric. Gimnaziul românesc l-am absolvit la Arad. Liceul românesc l-am absolvit la Braşov. Am urmat, apoi, Dreptul la Budapesta, iar Economia Politică şi Dreptul Internaţional la Paris. Ultima diplomă am obţinut-o în anul 1922 la Cluj. Am fost, astfel, avocat şi profesor. La pensie am ieşit din meseria de profesor, ca şi soţia mea, de la o şcoală de aici, din Arad.

– Vremea apropiată, premergătoare Marii Uniri, unde v-a prins? La Arad?

– Nu. În război. Acolo, pe front, se simţea cel mai bine pulsul istoriei. Simţeai cum se rupe şandramaua imperiilor; habsburgicul scârţâia din toate încheieturile. Eram pe frontul italian – şi cei mai mulţi eram români, cehi şi croaţi. Acolo ne-am sfătuit noi, românii, cum să sabotăm războiul: să trecem de partea italienilor şi să continuăm lupta contra austro-ungurilor. Eu eram comandant de companie. Pe stegarul Petre Ugliş – trăieşte la Pecica, poate fi întrebat – eu l-am trimis la italieni. Şi pe poetul Aron Cotruş, cu şase oameni, eu i-am ajutat să treacă linia frontului. Le dădeam misiuni pe linia întâi, iar ei treceau dincolo. Urma, la sfârşit, după ce-i ajutam pe toţi ai noştri, să trec şi eu. Dar am avut ghinion, că am fost grav rănit şi internat într-un spital din Budapesta. Acolo… – dar nu vorbesc prea mult? poate nu interesează…

– Dimpotrivă. Continuaţi.

– Acolo, la Budapesta, am văzut pe geam,

din spital, cum soldaţii dezbrăcau un general. Atunci eu cu încă un român, tot ofiţer şi el, ne-am rupt semnele de grad de pe uniformă şi am fugit din spital. Am mers mai mult pe jos decât cu trenul. De la Békéscaba la Arad, cale de vreo 40 de kilometri, ne-am furişat numai prin lanurile de cucuruz. La Arad am luat cunoştinţă de întrunirea românilor de la Oradea; era în octombrie 1918.

– Spectaculoasă biografie. Ce însărcinări aţi primit, legate de pregătirea Unirii?

– Am fost comandantul Gărzii Naţionale din Radna (Lipova). Când doctorul Ioan Suciu a fost însărcinat cu organizarea practică a Marii Adunări Naţionale de la Alba Iulia, acesta m-a ales pe mine ca secretar personal – „ajutor tehnic", cum se zicea pe atunci.

– Ce fel de om era Ioan Suciu, văzut de aproape?

– Un om foarte drept şi dârz, dar prea vehement. Împătimit de idee; nu era însă fanatic, cum îl acuzau unii. Era drept şi generos. Şi-a vândut casa, moştenită de la nevastă, şi a cumpărat tipografia ziarului *Românul.* Lucrul acesta nu-l ştiu foarte mulţi. Tot pentru cauza Unirii îşi vânduse şi casa de la Ineu. Îmi amintesc cum, odată, m-a oprit pe stradă: Victore, zice, ai ceva bani? Am, dar puţini, răspund. Nu-i nimic, zice, dă-mi 5 lei, că n-am ce mânca azi. Ăsta era Ioan Suciu. Rămăsese sărac, dar fericit că ajută Unirea. Tot el este cel care a insistat ca între demnitarii Unirii să fie incluşi şi reprezentanţii ţăranilor şi ai muncitorilor socialişti. Lui îi datorează alegerea Iosif Jumanca şi Ioan Flueiraş.

– În calitate de „ajutor tehnic", ce îndatoriri vă reveneau?

– Nu era vorba de datorie atunci; era vorba despre ce făceai. Eu am mers pe toată Valea Crişului şi a Mureşului, în sate, la Ineu şi Sebiş, lămurind oamenii în legătură cu Unirea şi cu participarea la Marea Adunare. Tot acum începea alungarea notarilor unguri din primării, cei care au făcut atât de mult rău populaţiei româneşti. La Petriş, l-am scăpat greu pe notarul ungur din mâna ţăranilor. L-am scăpat şi i-am zis: Du-te în legea ta! – şi el a fugit prin grădini. Dar să ştiţi că ei, reprezentanţii claselor asupritoare, nu s-au purtat aşa, cât de cât omeneşte. La Beiuş, o bandă de unguri, mai ales nemeşi, l-au îngropat de viu pe avocatul român Ciordaş. La Marghita, învăţătorul Filip, ascuns într-o stivă de tulei de porumb, a fost împuns cu săbiile şi ucis. De-asta Ioan Suciu, la vârsta de 60 de ani, s-a urcat pe cal şi a bătut satele Zărandului, pentru a recruta oameni cu care a alcătuit Regimentul „Horea".

– Să revenim la ziua de 1 Decembrie 1918.

– Da, să revenim, că ziua aceasta numai din durere a fost făcută. Cu o seară înainte, se adunase mulţime de popor pe Câmpul lui Horea. Sever Bocu făcuse rost de vreo doi-trei boi, pe care oamenii i-au fript acolo, pe platou. Unii cântau, dar unii plângeau. A doua zi, Ziua de 1 Decembrie, a decurs într-o disciplină foarte mare. Eu i-am pregătit toate actele lui Ioan Suciu şi am intrat în sala Marii Uniri. Când bătrânul memorandist Gheorghe Pop de Băseşti, în vârstă de 84 de ani, a proclamat Adunarea deschisă, la mulţi ni s-au umezit ochii. Apoi, Vasile Goldiş a rostit discursul către „Mărita Adunare Populară". Reţin şi azi finalul acestui discurs. Zicea: „Naţiunile trebuie eliberate. Între aceste naţiuni se află şi naţiunea română. Dreptul naţiunii române de a fi liberă îl recunoaste lumea întreagă, îl recunosc acum şi duşmanii noştri de veacuri. Dar odată scăpată de robie, ea aleargă în braţele dulcei sale mame. Nimic mai firesc în lumea aceasta. Libertatea acestei naţiuni înseamnă unirea ei cu Ţara Românească."

Atunci, în sală, ca şi afară, în mijlocul mulţimii, am simţit că ne-am născut din nou – şi am plâns de bucurie şi emoţie.

În luna septembrie a aceluiaşi an a fost deschisă la Şcoala de Belle-Arte din Iaşi prima expoziţie cu schiţe prinse pe câmpul de luptă. Ecourile n-au fost prea vii. „Expoziţia nu va fi publică", se preciza în *Opinia.* Dar jurnalul *Neamul Românesc* publica în paginile sale o cronică, în două numere – *Arta războiului nostru,* sub semnătura gazetarului Aurel Metroniu.

În anul 1918, în luna ianuarie pe sfârşite, în localul Şcolii de Belle-Arte de pe strada Arcu nr. 6, avea să fie deschisă pentru public *Expoziţia Artiştilor Mobilizaţi.* La vernisajul din 26 ianuarie participa şi Regina Maria însoţită de fiicele sale – Elisabeta, Maria, Ileana, dar şi nenumărate personalităţi militare, civile, diplomatice, între care generalul Constantin Prezan, prefectul Poliţiei din Iaşi, generalul italian Bennot, şeful Misiunii Militare a ţării sale în România, un general rus, miniştrii sârb şi elveţian.

Despre valoarea operelor expuse, părerile cronicarilor de presă erau diferite. Cel mai lucid observator a fost Nichifor Crainic. Şi sarcastic. Afirma el cum că arta nu se poate supune ordinelor militare, iar artiştii, „constrânşi să urmărească o tematică străină preocupărilor lor curente, nu erau pregătiţi nici tehnic, nici moral". La rândul său, Nicolae Iorga regreta că artiştii nu au lucrat în spiritul marilor lor înaintaşi, cu Nicolae Grigorescu drept maestru.

Dar cine putea pretinde că toţi aceştia erau nişte Nicolae Grigorescu? Erau doar nişte artişti dornici să surprindă pe pânză, hârtie, carton, în lemn, piatră, bronz, scene dintr-un timp al luptelor în care fusese antrenat şi neamul românesc în marea conflagraţie mondială care avea să dea naţiunilor Europei o nouă configuraţie statală.

Faptul că arta nu s-a putut niciodată subordona comandamentelor – militare, politice, sociale – nu mai trebuie dovedit. Arta se face cu convingere, cu deplina credinţă a creatorului că nu poate face altfel, că el ascultă de un comandament mai presus de ordinele oficiale: iubirea întru credinţă, iubirea ca sacrificiu pe altarul Artei.

Pe câmpul de luptă, după ocuparea Ţării Româneşti şi a Bucureştilor, ostaşii români au înscris cu sângele lor epopeea naţională numită Mărăşti-Mărăşeşti-Oituz, ca în anul 1918 să se întregească Statul Naţional Român – România dodoloaţă.

Creatorii de artă s-au angajat în felul lor la ilustrarea acestui moment istoric. Şi iată-ne acum.

La Biblioteca Academiei Române a fost deschisă *Expoziţia* (5-31 octombrie 2017) *Mărturii din Războiul cel Mare,* în care sunt expuse lucrări de grafică şi pictură semnate de artişti pictori români care au ilustrat în opera lor scene surprinse pe câmpul de luptă, în spitalele de campanie etc. Lucrările fac parte din Colecţiile de Stampe ale Bibliotecii Academiei Române şi multe dintre ele sunt pentru prima oară expuse.

Sunt scene de luptă, soldaţi în transee, în repaus, în rugăciune, căzuţi pe front, răniţi, în spitale, sunt cei din spatele frontului, privaţi de o viaţă normală, zgribuliţi sub gerul iernilor, mame cu ochii stinşi de lacrimi, înfometaţi la porţile închise ale fabricii de pâine, portrete de luptători, refugiaţi în bejenie, scene, scene, scene.

Este în fond o ilustrare a Războiului cu tot cortegiul lui de orori.

Dar Arta, Doamne, cum ştie ea să dea şi ororilor nobleţe!

Centenarul Marii Uniri

Crucea de la Runcu

Gen. Ionel DUMITRESCU

Pe 17 septembrie 2017, în comuna Runcu, județul Dâmbovița, a fost inaugurat un monument în memoria eroilor runceni și a militarilor transmisioniști căzuți la datorie în Primul Război Mondial. Cei aproape 100 de eroi trecuți pe monument au făcut parte din Regimentul 22 Infanterie și Regimentul 62, unități decorate pentru eroismul lor de Regele Ferdinand, prin Înalt Decret Regal.

Ceremonia a prilejuit și revederea, la șaizeci și unu de ani de la începerea studiilor, a promoției 1959 de ofițeri activi de transmisiuni ai Armatei Române, în școala de profil de la Sibiu. Întâlnirea s-a suprapus și cu zilele comunei Runcu, a sărbătoririi tradiționalei festivități a răvășitului oilor. La adunarea de pe Vârful lui In, la chemarea Consiliului Local și a primarului Gheorghe Brebeanu, au răspuns și au participat deputați și senatori ai Parlamentului României, președintele Consiliului Județean și consilieri ai acestuia, prorectorul și profesori ai Universității Valahia din Târgoviște, directori de deconcentrate din județ, ministrul Apărării Naționale, Adrian Țuțuianu, fostul ministru de Externe, senatorul Titus Corlățean, crescători de animale, reprezentanți ai unor societăți de producție sau persoane fizice autorizate, numeroși locuitori ai Văii Ialomicioarei de Apus și turiști din întreaga țară.

La chemarea organizatorului întâlnirii, colonelul în rezervă Dumitru Boțilă, din promoția 1959, au răspuns, cu însoțitori și camarazi din alte promoții: Dumitrescu Ionel cu soția, Radu Mihai cu soția, Cristescu Marian cu soția, Vintilă Tache cu soția, Vernescu Victor, Petre Petre, Drașoveanu Vasile, Bloțu Amilcar, Vladu Viorel, Burcea Victor și invitații lor Andrievici Lucia (fiica col. Andrievici Mircea), Benea Valeriu cu soția, Cristescu Ștefan cu soția, Năvodaru Dan.

Din sfătuirea lor fără de taină s-a născut ideea ridicării unui semn pe acest popas din ținutul în care, cândva, se afla o nedreaptă bornă de hotar întru separarea de frați cu frați și surori întru surori, vlăstare ale aceluiași unic neam de geto-daci și pentru a cărei azvârlire acum precis un veac în urmă mult sânge de feciori români a spălat Pământul acesta, ruginind apa clară ce susură printre pietrele de munte din văile Leaotei, și s-a hotărât construirea unui semn de aducere aminte și de pomenire pentru generațiile viitoare, idee generos încurajată de primarul comunei Runcu și întregul său colectiv de păstorire asupra ținutului acestuia.

Cuvântul de pomenire, săpat în piatră pentru viitorime, s-a convenit să aibă următorul cuprins:

Iubitori de Neam, de Țară și de Datini, transmisioniști din promoția de ofițeri activi Sibiu 1959 au aniversat șasezeci de ani de la intrarea în școala militară pe meleagurile binecuvântate de Dumnezeu ale comunei Runcu.

Aniversarea s-a desfașurat în zilele de 16, 17 și 18 Septembrie 2016, la inițiativa și organizarea inimosului nostru coleg, colonelul Dumitru Boțilă, cu sprijinul nemijlocit al primarului comunei, Gheorghe Brebeanu.

Serbarea zilelor comunei Runcu în aceeași perioadă, sub numele tradițional de „Răvășitul oilor", s-a făcut pe Dealul In, în prezența a mii și mii de suflete care au răspuns chemării Consiliului Local și a Primarului; au participat deputați și senatori ai Parlamentului României, președintele Consiliului Județean, directori, profesori, numeroși locuitori din comunele învecinate...

A fost comemorată vitejia eroilor comunei – jertfa lor de sânge – plătită în urmă cu 100 de ani pentru întregirea Țării și a Neamului Românesc!

„...Considerăm o datorie de onoare din a enumera numai câțiva eroi transmisioniști ai Primului Război Mondial, fără a uita meritele la fel de importante ale celorlalți: căpitanii Botez Emil și Crețu D. Ion, plutonierii majori Popescu Grigore și Căprioară Vasile, sergenții Nistor Gheorghe și Drăghici Iancu, caporalii Mărgărit Andrei și Pavelescu Gheorghe, soldații Stănculeasa Ion și Danciu Gheorghe" [citat din Ordinul de zi al Ministrului Apărării Naționale, grl. lt. ing. Niculae Spiroiu, 14 iulie 1993, 120 ani de la înființarea Transmisiunilor Militare].

Așa s-a născut ideea construcției acestui semn de pomenire – pe meleagurile runcene – la care au subscris transmisioniștii și invitații: col. Andrievici Lucia, fiica colonelului Andrievici Mircea, grl. bg. ing. Benea Valeriu, prof. Benea Marilena, col. Bloțu Amilcar, col. Boțilă Dumitru, col. Burcea Victor, col. Drașoveanu Vasile, grl.div. ing. Dumitrescu Ionel, col. Dumitrescu Elena, grl. bg. prof. dr. Radu Mihai, Th. Radu Eugenia, col. Vintilă Tache, as. med. Vintilă Ileana, cpt. Vernescu Victor, col. Vladu Viorel.

„...În ajunul Sântămăriei anului 1916, în puterea nopții, clopotele bisericilor de pe toată fața țării românești porniră să sune ... ca să tălmăcească întregii simțiri românești vestea că Ceasul cel Mare a sosit. ... Regimentul 22 Dâmbovița luptă din greu pentru cucerirea muntelui..." [din *Povestea Sfântului nostru Războiu,* Constantin Chirițescu, volum tipărit în atelierele „Cărții Românești" în anul 1930].

Fie ca memoria istorică a oamenilor și a locurilor runcene să păstreze și acest semn de pomenire în veacurile ce vor veni!

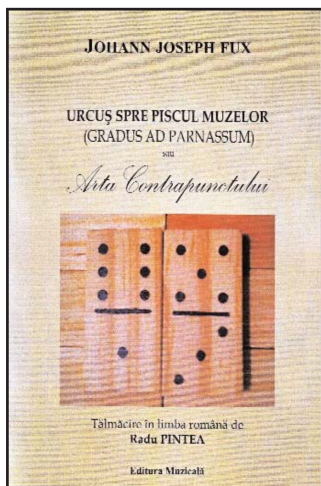
Și au scris toate aceste, spre cunoașterea urmașilor ce va să fie, hârșitul în ale slovelor Victor Vernescu și robul comunicațiilor militare Ionel Dumitrescu.

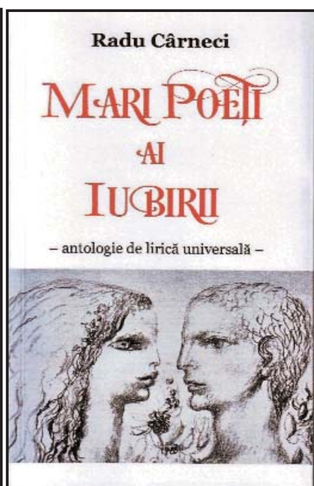
(Fotografii de Ana Maria Radelu)

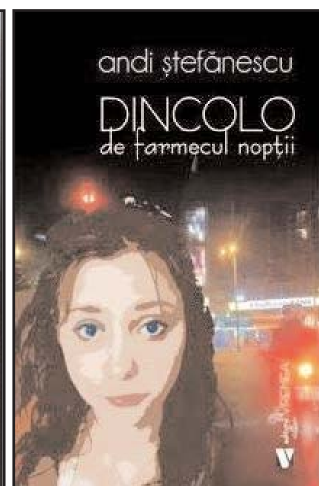
Semn(al) de carte

Johann Joseph Fux, *Urcuș spre piscul muzelor (Gradus ad Parnassum) sau Arta Contrapunctului,* Editura Muzicală, București, 2017. Tălmăcire în limba română de Radu Pintea, după versiunea în limba engleză a lui Alfred Mann, apărută la Londra și New York în 1943, 1965, 1971, la Casa de Editură W.W. Norton Company Inc.

Micul tratat al magistrului Fux pe care cu drag îl prezentăm azi în grai românesc este chiar acela după care au studiat, peste care au meditat, s-au minunat și încântat Haydn, Mozart și Beethoven, prescurtând cu ignobilă severitate lista celebrităților în arta sunetelor care i-au absorbit tainele sublime pe care ni le-au întors prin opera lor, răsplătindu-ne însutit spre delectarea secolelor ce-au urmat și – să ne rugăm – vor mai urma și de-acum înainte. Pe scurt, dacă elevii sunt atât de străluciți precum toată lumea îi știe, cam cum trebuie să fi fost magistrul din spatele cortinei, cel de la care au aflat de ce sună bine ce sună bine? *Gradus ad Parnassum sau Arta Contrapunctului* cum sună titlul original al cărții magistrului vienez Johann Joseph Fux, concentrând în ea 35 de ani de experiență pedagogică și practică muzicală, ilustrează practic modul în care trebuie modelate sculpturile sonore pentru a fi plăcute auzului, *cu minim de material și de timp irosit.* (Din „Preslovia tălmaciului pre limba română")

Radu Cârneci, *Mari poeți ai iubirii, Antologie de lirică universală,* Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2017

Cartea de față s-a ivit din dragostea de poezie, mai precis, de *poezia iubirii.* Pofta pentru aceasta mi s-a definit mai ales după ce am împlinit traducerea poemelor *Jertfe negre* ale lui L.S. Senghor și *parafraza modernă* la *Cântarea Cântărilor.* Faptul că aceste cărți au fost primite cu deosebit interes de cititori și de critica literară de la acea vreme m-a îndemnat să continui, astfel că am îndrăznit a-l tălmăci pe Ch. Baudelaire, înnoitorul liricii europene și nu numai.

Când, prin anii 2000, mi s-a propus o colaborare la săptămânalul *Fețele Culturii,* supliment literar-artistic al cotidianului *Azi,* am decis ca rubrica să se numească *Mari Poeți ai Iubirii.* La acea vreme încă se mai citea poezie, iar rubrica – pe care am onorat-o câțiva ani buni – era căutată; primeam telefoane, vorbe de laudă, care mă bucurau. Dar acel ziar și-a încetat apariția și a trebuit să îmi mut colaborarea în paginile cotidianului *Economistul,* înzestrat și acesta cu un supliment cultural. Mai apoi, *Mari Poeți ai Iubirii* (cu mereu alte completări) a primit o aleasă găzduire în revista *Argeș,* de asemenea, în *Spații Culturale* din Râmnicu-Sărat, precum și în *Litere,* publicația scriitorilor din Târgoviște. (Radu Cârneci, la începutul introducerii la volum, intitulate „Iubirea de Iubire")

Andi Ștefănescu, *Dincolo de farmecul nopții,* Editura Vremea, București, 2017

Născut în București, actor, evoluând pe scenele teatrelor din Constanța, Sibiu și București, Andi Ștefănescu se stabilește în Germania în 1980. Între 1980 și 1995 lucrează în Redacția Știri din Departamentul Românesc al postului de radio *Europa Liberă,* München, sub pseudonimul Horia Costescu.

După șaisprezece ani de ziaristică, Andi Ștefănescu s-a reîntors la teatru și film și s-a așezat uneori și la masa de scris. A tradus în românește *Homo Sovieticus* de Alexander Zinoviev, a scris câteva scenarii de film și o piesă de teatru, iar acum pregătește un volum de versuri. Publicul român l-a revăzut în *Undeva la Palilula,* regia Silviu Purcărete.

O reușită uimitoare, *Dincolo de farmecul nopții* aduce în scenă bizara lume nocturnă bucureșteană, cu personajele ei misterioase și deseori îndoielnice, cu primejdiile ascunse și cu monștrii ei fermecători și letali. Partea a doua, în continuă creștere, închegată și credibilă, cu tot fantasticul ei, dă consistență și dimensiune întregii povestiri. Andi Ștefănescu mânuește cu măiestrie vocabularul modern al tineretului bucureștean, dar și al pegrei, restituind armosfera specifică a unei anumite părți a societății zilelor noastre. Rar am mai întâlnit o carte de debut atât de matură și cu o stăpânire atât de sigură a mijloacelor. (Silvia Colfescu, pe coperta a patra)

Cabiria Andreian Cazacu

S-a născut la 18 februarie 1928, la Iași. Membru de onoare al Academiei Române din 24 martie 2006.

Studii liceale la Iași (Liceul „Oltea Doamna”, 1938-1944) și București (Școala Centrală de Fete, 1944-1945) și universitare (Facultatea de Științe–Secția de matematică, 1945-1949) la București, unde, în 1949, și-a susținut, sub conducerea prof. Dan Barbilian, teza de licență *Grupuri nilpotente generalizate*. În 1955, sub conducerea acad. S. Stoilow, și-a susținut teza de doctorat *Suprafețe riemanniene normal exhaustibile*; doctor docent în științe cu teza *Clase de acoperiri riemanniene* (1967). A fost asistent (1949), lector (1950), conferențiar (1955) și profesor (din 1968) la specialitatea analiză complexă la Facultatea de Matematică a Universității din București; profesor consultant (din 1993) și conducător de doctorat în specialitatea analiză complexă (din 1968). A ocupat diferite funcții în învățământul superior și în cercetare: cercetător principal (din 1955) și șef de sector (din 1968) la Institutul de Matematică „Simion Stoilow” al Academiei Române, șef al Catedrei de analiză matematică (1974-1975), decan al Facultății de Matematică (1976-1984). A fost „visiting professor” la Freie Universität din Berlin (1968, 1974, 1976, 1977, 1982, 1989, 1994, 1995, 1998), la Université Libre din Bruxelles (1970), la Universitatea din Helsinki (1975), la Universitatea din Lodz (1975), la Universitatea din Moncton (Canada, 1982).

În domeniul analizei matematice a obținut importante rezultate în următoarele direcții: acoperiri riemanniene, unde a construit o teorie unitară, bazată pe proprietățile unei extensiuni, a introdus noțiunea de acoperire poliedrală, generalizând formula Hurwitz-Stoilow, și rezultate despre ramificare, problema tipului, teoria lui Ahlfors și acoperiri Iversen ale lui S. Stoilow; teoria reprezentărilor cvasiconforme și a aplicaților cvasiregulate: a introdus o nouă funcție de dilatare, obținând astfel formule relative la modulul cu pondere al familiilor de curbe și suprafețe; a construit o metodă de rezolvare a problemelor de tip Grötzsch-Teichmüller-Volkovîrski; a demonstrat inegalități modulare pentru aplicații cvasiregulate *n*-dimensionale; a introdus o clasă de reprezentări mai vastă decât cele cvasiconforme, denumită „clasa O”; teoria suprafețelor și acoperirilor Klein, unde, din 1980, a extins teoria lui S. Stoilow, caracterizând topologic morfismele neconstante din categoria suprafețelor Klein, ca transformări interioare și a construit teoria acestor acoperiri, generalizând formula Hurwitz-Stoilow.

A publicat monografiile: *Teoria funcțiilor de mai multe variabile complexe* (1971; apărută și în germană în 1975, ed. II, 1976); *Foundations of quasiconformal mappings* (2005). A editat, în colaborare, monografia lui Alexander Dinghas, *Wertverteilung meromorpher Funktionen* (1979) și vol. *Analysis and Topology,* dedicat centenarului S. Stoilow (1998).

Membru onorific al Institutului de Matematică „Simion Stoilow” al Academiei Române. Doctor honoris causa al Universității din Craiova (1998). A fost distinsă cu premiul Ministerului Educației și Învățământului (1964), cu Premiul „Simion Stoilow” al Academiei Române (1968), cu „Ordinul Muncii”, cls. III (1971), cu Ordinul „Meritul Științific”, cls. II (1986), cu Ordinul Național „Serviciul Credincios” în grad de Ofițer (2000).

(Reluare, parțială, din Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române. Dicționar 1866-2016,* Editura Academiei Române, București, 2016)

O Doamnă a matematicii românești

Eufrosina OTLĂCAN

Rândurile care urmează sunt un omagiu adus Doamnei Profesor Cabiria Andreian Cazacu, membru de onoare a Academiei Române, în apropierea împlinirii vârstei de 90 de ani. Este vorba de prima femeie conferențiar universitar la Facultatea de Matematici a Universității din București. În cariera universitară, a devenit apoi profesor, decan, director al Institutului de Matematică, profesor consultant. Articolul își propune și să puncteze unii factori care, în afara talentului înnăscut și perseverenței, contribuie la formarea intelectualului de mare valoare; vorbim de atmosfera prielnică în familie și societate și de rolul modelelor umane.

Despre Doamna Profesor Cabiria Andreian Cazacu îmi stăruie în minte calde, luminoase amintiri. În anul 1956, când eram studentă în anul III la secția de matematică a facultății care atunci se numea de Matematică și Fizică, renumitul, marele profesor Simion Stoilow, intră în amfiteatru și ne prezintă pe titularul cursului de Funcții Complexe, conferențiar doctor Cabiria Andreian Cazacu. Nu mi s-a șters niciodată din minte imaginea unei persoane extrem de tinere, mi se părea o fetiță. Părerea mi s-a întărit pe tot parcursul semestrului, când, la fiecare curs, profesoara–fetiță era condusă până în amfiteatru de tatăl său, care-i aducea servieta, pe care i-o punea pe catedră. Această atât de tânără și firavă persoană, cu deplină autoritate, privindu-ne mereu pe toți, și fără a apela vreodată la foi scrise, expunea lecția de teoria funcțiilor complexe, care curgea limpede, înțelegeam totul fără să ne complexeze gradul de dificultate al uneia dintre cele mai profunde discipline matematice. Este acea disciplină matematică despre care George Șt. Andonie scrie că „permite zborul imaginației creatoare, zbor care este de circumstanță pentru femei” (*Istoria matematicii în România*, vol. III, Ed. Științifică, Bucureși, 1967, p. 330).

După foarte mulți ani de la terminarea facultății, când am reîntâlnit-o pe doamna profesoară, i-am asociat chipul luminos tot cu al unei fetițe, de această dată cu părul alb, purtându-se cu tot atâta modestie ca-n primii ani ai desfășurării activității la catedra universitară.

În recomandarea din anul 2006, prin care acad. Romulus Cristescu, la acea dată președinte al Secției de Științe Matematice (în prezent președinte de onoare al acestei secții a Academiei Române), o propune pentru a fi aleasă membru de onoare a Academiei Române, se accentu-ează valoarea deosebită a activității științifice a doamnei Cabiria Andreian Cazacu. (...) [Detalii pot fi găsite în prezentarea anterioară, preluată din *Dicționarul Membrilor Academiei Române,* n.red.]

Este aici locul să menționez că în rândurile celui mai înalt for de cultură al țării, Academia Română, figurează acum, ca membri activi, doar 18 femei: 5 sunt membri titulari (nicio matematiciană), 8 sunt membri corespondenți (o singură matematiciană), iar 5 sunt membri de onoare, singura matematiciană cu acest înalt titlu academic fiind Cabiria Andreian Cazacu.

În timpul desfășurării activității sale didactice, Cabiria Andreian Cazacu a fost nu doar profesoară la catedră, ci și șefa Catedrei de Analiză Complexă (1973-1974) și decan al Facultății de Matematică până în 1984. Ca și colegii mei de an și ca toți studenții domniei sale, putem vorbi și despre calitățile didactice ale profesoarei noastre de Funcții complexe, această persoană întotdeauna amabilă, plăcută, binevoitoare și corectă în aprecierea cunoștințelor noastre.

Modestia și sinceritatea sunt și ele caracteristice profesoarei noastre. Și din interviul pe care Cabiria Andreian Cazacu l-a acordat unui jurnalist, la împlinirea vârstei de 86 de ani (adevarul.ro/educatie, 20 septembrie 2014), reies aceste minunate trăsături personale.

Urmărind confesiunile făcute în acest interviu, mi-am propus ca, în această prezentare, să pun în lumină unii factori favorizanți prin care o persoană poate deveni o valoare de vârf în știință, în special în matematică.

Primordial este *talentul;* vocația pentru matematică este înnăscută, se manifestă timpuriu, așa cum este și orice talent artistic. Cabiria Andreian Cazacu îi spune reporterului că de copilă avea o curiozitate rară pentru lucrările de matematică ale tatălui său. Vocația o moștenește de la acest părinte, absolvent de Școală Normală, învățător, care publica lucrări originale de matematică despre ecuațiile de gradul al III-lea. La 86 de ani, profesoara noastră admite că de mică avea *ambiția* să rezolve orice problemă de matematică înaintea oricui.

Educația primită în familie are o importanță cu totul aparte, atât pentru profesie, cât și pentru atitudinea în fața vieții. Despre tatăl său, participant între 1916 și 1918 la Primul Război Mondial, la acest Mare Război pentru Reîntregirea României, spune: „Tata a luptat la Mărășești, și eu tot timpul mă emoționam când îmi povestea despre faptele sale de vitejie pentru întregirea țării. […] Tatăl meu a fost un foarte mare patriot și un foarte mare iubitor de matematică.” (adev.ro/nc7r9e)

Dar doamna Cabiria Andreian Cazacu nu o uită nici pe mama sa: „Și mama m-a sprijinit foarte mult, dar în alt fel. Îmi spunea tot timpul: *Hai, învață tu, că eu nu am avut ocazia asta. De treburile gospodăriei mă ocup eu.* Și așa a făcut. A muncit toată viața, până la 96 de ani. […] Uitați, o femeie care a făcut doar Școala Profesională, și tot învăța o limbă străină! Mama era foarte mândră că putea să spună câteva cuvinte în franceză, când era nevoie.”

Copilul silitor, care a luat premiul I din clasa întâi până când a ajuns la facultate, a crescut în atmosfera ocrotitoare, de dragoste, a căminului părintesc.

Părinții au înțeles *importanța limbilor străine* în devenirea unui matematician și a oricărui om de știință. Cu efortul său intelectual și cu cel material al părinților săi, Cabiria Andreian Cazacu vorbește curent limbile franceză, germană și engleză. „Fără engleză, nu vedeți?, nici nu se poate trăi. Ăsta a fost un vis al tatei. Voia să pună bani deoparte, chiar și după ce se pensionase, ca să pot eu să studiez în Anglia. Da, mi-au găsit o profesoară de engleză încă de când eram la Iași.”

Armoniei din casa părintească i-a urmat *armonia căsniciei* Cabiriei Andreian cu mult talentatul său soț, regretatul profesor dr. inginer Mircea Cazacu, care i-a adus în viață și bucuria concertelor simfonice. Profesorul universitar din Politehnică, specialist în hidraulică, cu studii de vioară la Conservatorul din București, a fost concertmaistru al Orchestrei Simfonice a Inginerilor, din 1974 până la moartea sa, în 2014.

→

Știința, parte a culturii

Filosofia culturii și matematica, cu Blaga și Barbilian

Dragoș VAIDA

Cu Lucian Blaga urc în timp, în lecturile interminabile ale liceului. După absolvirea facultății, în 1957, l-am căutat, la casa sa din Cluj, oraș în care mă aflam pentru o sesiune științifică de informatică. Filosoful era însă la spital, într-o evoluție fără întoarcere. L-am găsit în salonul ce-i era rezervat, într-un pat, acoperit până la gât cu un cearșaf alb, vegheat de o persoană dragă. Nu m-a întrebat cine sunt sau ce interese mă mână să-l văd. Conversația de idei a decurs natural, fără poticniri. M-a întrebat de părinți. A reacționat cu uimire când și-a dat seama că ne aflăm la aceeași răscruce (fie-mi iertată asemănarea): tata ardelean și mama aromână (sintaxa și semantica, aș spune acum). În convorbire nu străbătea nicio notă de emfază, de învăluire romantică. Mesajul vădea mai degrabă firescul, logica. M-a impresionat căutătura, ochii străpungători, foarte vii, în contrast cu un trup imobil. Închizând ușa, nu am avut simțământul desfacerii, ci al purificării. Ochii lui Lucian Blaga, veghe străbătătoare, lucidă (ochii lui Picasso?), matematică, priveau în liniște. În margine de codru, gorunul care stătea să cadă lăsa să se vadă infinitul aproape.

Întâlnirea cu profesorul Dan Barbilian a avut loc în 1956, penultimul an de facultate, la cursul de Teoria Numerelor, un curs nestandard, așa cum era și profesorul însuși (considerat unul dintre primii mari poeți ai literaturii noastre). Am rămas apropiați și după absolvire, până prin 1960, când munca mea la Institutul de Fizică Atomică al Academiei (Măgurele) a început să-mi lase mai puțin timp pentru legăturile de odinioară, cu facultatea îndrăgită.

Amintindu-mi cele de mai sus, realizez nevoia noastră de evocări. Ne face plăcere să evocăm, gustăm *dulceața lucrurilor care nu mai sunt* și totuși nu ne putem abandona amintirilor. Este de trebuință, cred eu, ca memoria, evocarea, să pună în lumină valori, idei, să genereze finalități, să fie de folos, în sens eliberator, să se refere pertinent și la prezent, la realitatea din jur, judecând-o cât merită. Altfel evocarea devine o demisie, poate o evadare, o nostalgie care nu ne duce nicăieri.

Notele de față au o motivație: cred că prezintă interes astăzi, pentru filosofie, dar și pentru matematică, să se vadă cum au apărut în România filosofia și istoria științelor, în particular, studiul demersului matematic, la cei care printre primii s-au ocupat la noi de acesta, Lucian Blaga și Dan Barbilian. Complexitatea temei și limitările personale nu ne permit însă decât câteva vederi parțiale, fragmentate.

Chiar și așa, unele date rezultă totuși din semnalările care urmează.

Pe partea dinspre Lucian Blaga, avem *Trilogia cunoașterii* [8], *Trilogia culturii* [9] și, mai ales, *Experimentul și spiritul matematic* [11], [12]. În proza scrisă de Dan Barbilian – Ion Barbu [6], [7], [21], [23], [24], sunt incluse articole de matematică, exemplu [4], cursurile de la facultate [2], [3], [7], exemplu, textul despre Galois, descoperit de acad. Solomon Marcus și comunicat lui Dinu Pillat [6], splendidele articole despre Gauss și Hilbert [7], precum și textele autobiografice, *Direcții de cercetare în matematicile contemporane* sau *Formația matematică* [7], [20]. Am remarcat confluențe de idei la cei doi autori de care ne ocupăm acum și în articolul nostru [25] din 1987, reluat și revăzut în cele de față, vezi și Angela Botez [13]-[15], după 2000. Lucrările amintite constituie o bază pentru istoria și filosofia matematicii în România și o motivație pentru a privi matematica și istoria ei ca parte a culturii. Acestor lucrări li se alătură articolele și cărțile acad. Solomon Marcus, contribuții de prim rang în domeniu, exemplu, analogiile Ion Barbu – Dan Barbilian relevate în [20, pp. 120-121].

Interferența dintre cei doi poeți apare clar cu ocazia articolului lui Ion Barbu, *Legenda și somnul în poezia lui Blaga* [6, pp. 94-98]. Principiul poeziei este enunțat prin citarea lui Blaga: *Geometrie înaltă și sfântă.* Prețuirea este reciprocă, în puternic contrast cu critica pe care matematicianul o scrie la adresa lui Arghezi, la care găsește doar „cuvinte potrivite" [6, pp. 63-74]. Neoprindu-ne la poezie, trebuie să subliniem că Dan Barbilian și apoi Solomon Marcus au scris la noi cele mai interesante pagini de istoria matematicii și au formulat idei absolut remarcabile în filosofia matematicii. Este atunci natural să urmărim confluențe, în afara dialogului menționat între poeți.

Preocuparea lui Blaga pentru filosofia matematicii apare timpuriu. Probabil, interesul este inspirat de Liviu, fratele filosofului, care studiase fizica și matematica și avea un doctorat și lucrări de fizică. Ca elev particular, la Brașov, în clasa a VII Blaga găsește disponibilități numai pentru orele de fizică și matematică ale prof. Aurel Ciortea (coautor, împreună cu Liviu, al unui manual de fizică, [10, p. 139]). În iarna 1913–1914, Lucian Blaga a scris o lucrare despre număr și judecățile matematice și a trimis-o spre publicare la *Luceafărul,* fără însă a primi răspuns. Astfel se face că abia următoarea lucrare, despre H. Bergson, rămâne prima încercare filosofică publicată [10, pp. 144–145]. Tot în 1914, în fața comisiei de bacalaureat, Blaga vorbește despre geometriile neeuclidiene [10, p. 146].

În analiza unei opere, de cele mai multe ori, se insistă asupra *evoluției ideilor;* mai rar se arată că uneori temele esențiale ies la suprafață aproape de la început și că eforturile ulterioare tind mereu să le redefinească și să le reconstruiască. Acesta pare a fi și cazul lui Blaga care își fixează interesul. *Referințele la demersul matematic* devin astfel o *constantă* a filosofiei sale, o *componentă* a originalității acesteia care trebuie studiată cu atenție.

În filosofia culturii, Blaga pune în evidență *ansamble stilistice,* în care matematica intră ca o componentă [9, pp. 10, 93]. I se recunoaște matematicii statutul de creație de cultură. De exemplu, referindu-se la contribuția științelor la cultură în general, Blaga consideră că „științele exacte au meritul de a fi introdus în conștiința umanității concepte care nu sunt expresia abstractă a unor obiecte concrete, ci expresia sumară a unor procese logice, care se aplică numai tangențial asupra concretului" [9, pp. 72–73].

→

Modelele umane sunt factori importanți ai succesului personal în profesie, în știință. Așa cum se destăinuia, Cabiria Andreian Cazacu l-a avut mai întâi pe tatăl său ca model de viață. Ne vorbește și despre modelele sale în universitate, profesorii Grigore C. Moisil și Simion Stoilow. Moisil era „Sclipitor! Și câștiga copiii, tineretul. Avea niște jocuri de cuvinte, niște potriviri care stârneau hohote de râs la cursuri." Și continuă: „Am avut profesori extraordinari. Începând cu Simion Stoilow, la care am și dat doctoratul." Despre faptul că studenta Andreian Cabiria era apreciată de către profesorii săi ca excelând în matematică, spune cu modestie: „Sigur că da. Asta era! Nu era vorba despre cine știe ce idei geniale, ci despre un copil care iubește matematica, îi place să lucreze și este prezent la toate orele. Nu exista să lipsesc la vreun curs, doar dacă eram foarte bolnavă. M-au apreciat toți."

Despre *programul de lucru,* cercetătoarea în matematici ne spune că toată ziua îi era dedicată activității matematice. Precizează că, la facultate, „Făceam expuneri, aveam activitate didactică, dar pregătirile acestea nu le puteam face la școală, alegeam să lucrez în liniște, acasă [toată ziua]". Altceva? Da, literatură, concerte, filme (în special istorice, „mai ales românești"). Și acum citește multă literatură, în special îi plac biografiile.

În sfârșit, între factorii favorizanți excelenței în profesie, trebuie spus și despre *relația omului de știință cu societatea,* cu lumea în care trăiește. Pentru Cabiria Andreian Cazacu sunt edificatoare răspunsurile pe care i le dă reporterului, care-i cere să vorbească despre „o epocă din istoria României care a rămas ca o perioadă foarte neagră" (adev.ro/nc7r9e). Dacă nu a avut tentația de a pleca din țară, dacă nu tânjea după libertatea de acolo, din Franța, bunăoară? Pun cap la cap răspunsurile doamnei profesoare: „Cine făcea treaba care trebuia, de matematică, nu avea nicio treabă cu lucrurile rele din jur. […] Frică nu mi-a fost. Nici colegilor de la Matematică nu le-a fost frică. Din punctul nostru de vedere, al copiilor absolvenți de matematică, lucrurile mergeau foarte normal și am fost angajați imediat. […] Nu, să plec, nu. Deși, când am fost tânără, călătoream destul de des, mai ales în Germania, eram trimisă la perfecționarea studiilor... De ce să rămân?! Eram foarte atașată de România. Aveam profesori mei aici, profesori pe care-i stimam. În plus, veneau în România, destul de des, o grămadă de matematicieni de renume, pentru conferințe și dezbateri. Erau nume deosebite."

Și ne mai spune doamna profesoară: „Generația mea era deschisă femeilor. Și era un lucru bun să ai în colectivul profesoral o femeie."

Aici mi-aș permite o observație personală. Cu dragostea pe care a avut-o din partea familiei, cu pasiunea pentru matematică, cu permanenta apreciere din partea marilor săi profesori, cu bunătatea sa sufletească, Doamna Cabiria Andreian Cazacu a văzut în jurul său doar o lume normală, bună, nu și pe cele destul de multe cazuri de nedreptate care aveau loc chiar și în lumea universitară a matematicienilor. Sunt valabile aici și cele spuse de matematicianul englez Godfroy Harold Hardy (1877-1947), care trăise cumplitele vremuri ale Primului Război Mondial: „Atunci când lumea înnebunește, matematicianul poate afla în matematica lui un calmant de neasemuit".

Despre studenții săi, față de care speră că a fost amabilă: „Profesorii de matematică sunt, în general, mai severi, pentru că și materia este mai greoaie. Dar la mine nu a fost cazul. La Facultatea de Matematică erau studenți foarte silitori, toată lumea voia să învețe. Tineretul era îndrăgostit de matematică." Și despre generațiile de studenți ai facultăților de matematică de după anul 1990, Doamna Profesor Cabiria Andreian Cazacu are aceeași părere bună, de tineri silitori, interesați de matematică.

La aproape 90 de ani, Cabiria Andreian Cazacu privește cu luciditate neplăcerile acestei vârste, regretă întreruperea activității de cercetare matematică. Și aici m-aș întoarce să-l citez pe Hardy: „Nimeni nu poate găsi prea multă mângâiere atunci când și-a pierdut puterea sau dorința de a crea". Este vorba de bătrânețe, care, spune Hardy, „i se poate întâmpla matematicianului destul de devreme".

În 18 februarie 2018 Doamna Profesor Cabiria Andreian Cazacu va împlini 90 de ani. Divizia de Istoria Științei a Comitetului Român pentru Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii (CRIFST) al Academiei Române i-a adus un omagiu în adunarea sa generală din ziua de 19 octombrie 2017, dorindu-i mulți ani și multă sănătate.

Știința, parte a culturii

Aceste științe exacte au oferit un foarte bun model pentru înțelegerea abstracțiunii, în forma cea mai pură, ca măsură a complexității gândirii. În plus, o mare descoperire a matematicii este inventarea unui limbaj care *nu este destinat comunicării,* ci mai degrabă gândirii independente, solitare; aici își găsesc izvorul de inspirație multe dintre teoriile structuraliste.

Din încadrarea gândită de Blaga rezultă că ar trebui să existe mai multe stiluri de a face matematică. A vedea în matematică exclusiv o mașinărie de înlănțuit teoreme înseamnă a face plat peisajul ideilor.

Suntem astfel aproape de idei importante ale gândirii matematicii. Pentru Barbilian, „matematicele, la fel cu celelalte activități omenești, ridică probleme de stil care nu pot fi indiferente filosofilor culturii" [6, p. 233] (și iată că lui Blaga nu i-au fost); mai departe, „A vedea în matematică o simplă colecție de probleme ierarhizate după greutatea lor e o concepție fragmentară de tehnician" [6, p. 235]. În *Autobiografia omului de știință*, Barbilian își dezvoltă ideile: „Astfel, cercetarea matematică majoră primește o organizare și orientare învecinată cu aceea a funcțiunii poetice, care, apropiind prin metaforă elemente disjuncte, desfășoară structura identică a universului sensibil" [6, pp. 160–161]. În *Direcții de cercetare în matematicele contemporane* este văzută o asemănare între creația literară și creația matematică [6, pp. 223–224].

Ideea de a plasa creația matematică într-un ansamblu stilistic apare și în nota acad. Solomon Marcus relativă la acad. Gheorghe Marinescu, în care este schițată o tipologie a stilurilor unor matematicieni români: Dimitrie Pompeiu și Octav Onicescu – romantismul filosofic; Dan Barbilian și Grigore C. Moisil – barocul; Simion Stoilow și Gheorghe Vrănceanu – clasicismul; Alexandru Ghica, Gheorghe Marinescu, Gheorghe Mihoc, Romulus Cristescu – neoclasicismul [19]. Chiar dacă acum am propune alte categorii stilistice, rămânem cu ideea că în matematică există *stiluri.*

Dan Barbilian releva semnificația culturală a geometriei la greci. Geometria lui Euclid este considerată ca apolinică [9, p. 53]. Barbilian consideră că „poarta prin care poți aborda lumea greacă – fără de a cărei cunoaștere, după părerea mea, cultura cuiva nu poate fi socotită completă – nu este obligatoriu Homer. Geometria greacă e o poartă mai largă, din care ochiul cuprinde un peisagiu auster dar esențial" [6, p. 229]. Este remarcabilă prezentarea de către Barbilian a argumentului lui Euclid asupra infinității numerelor prime: „Modul lui Euclid de a conchide la infinitatea mulțimii numerelor prime... apare totuși (regândit, restituit momentului său originar) ca una din cele mai înaripate încorporări ale geniului elinesc" [4, p. 532].

Teorema lui Euclid trebuie reținută pentru a vedea cât de simpliste sunt prezentările care vor să ne arate că întotdeauna demersul matematic este inițiat de obiecte și relații concrete, din lumea materială. Frecvent, dăm peste expuneri privind originea empirică a matematicii, cu puține probe. Lucian Blaga ne spune că legile și conceptele relaționale iau un aspect matematic „fie că aceste legi sau concepte se obțin pe cale inductivă, fie că ele iau ființă prin procese teoretice mai complexe, care duc la idei ce iau uneori în răspăr empiria" [12, p. 627].

La noi, în matematică, Barbilian exprimă un punct de vedere înrudit, în conceperea algebrei axiomatice, de exemplu, în termenii care urmează: „Ideea pe care ne-o facem în mod obișnuit despre algebră este aceea de *știință a calculului.* Calculul înseamnă însă atât (darea unui) *domeniu,* cât și *operație.* Algebra în care acești doi termeni intră în titluri egale este *algebra algoritmică... Algebra axiomatică* e o abstracțiune a algebrei algoritmice. Ea reține *operația în sine,* indiferent de orice idee de reprezentare, de orice domeniu căruia operația să i se aplice. Domeniul intervine numai ca mulțime abstractă și numai în măsura în care relațiile determinate de operații organizează mulțimea. Totul se reduce astfel la aspectul structural. Orice reprezentare este eliminată... Așa fiind, operațiile matematice, golite de conținutul lor cantitativ, devin asimilabile între ele, în scheme unice" [2, p. 3], vezi [3].

Ideea principală din reprezentarea lui Barbilian despre matematică o găsește matematicianul când îl citează pe Gauss după cum urmează. „Ad nostro quidem judicio hujusmodi veritates ex notionibus potius quam notationibus hauriri debebant", afirmă Gauss în celebrele *Disquisitiones aritthmeticae* (1801), pp. 74-75. Pe românește: „Însă niciunul din doi (nici Wilson, nici Waring) n-a putut s-o dovedească, iar vestitul Waring, afirmă că demonstrația îi apare cu atât mai grea, cu cât nu se poate închipui nicio formulă care să exprime numărul prim. După judecata noastră însă, adevăruri de acest fel trebuie extrase mai mult din noțiuni, decât din notațiuni" [6, p. 226].

Barbilian preconizează „o algebră și o teorie a numerelor cât mai liberă de servitutea calculului, în care formule reduse la un minimum să aibă oarecum rolul figurilor geometrice: acela de a fixa ideile, fără a participa esențial la țesătura internă a raționamentului" [6, p. 226].

Este remarcabilă intuiția lui Blaga în caracterizarea spiritului algebric în termeni similari cu cei citați: „Această tendință de a substitui «concretului» *abstractul,* de a ancora totul în abstract, de a vedea în concret numai un veșmânt accidental al abstractului, este de fapt o trăsătură spirituală algebrizantă" (*Curs despre evoluția gândirii științifice,* ms.). Suntem departe de teoria empiristă a matematicii, care vede în puncte, drepte sau cercuri cópii ale imaginilor concrete și care reduce axiomatica la o generalizare a experienței.

Încadrarea matematicii într-o filosofie a stilului nu trebuie însă văzută numai într-un singur sens, anume exclusiv ca o raportare a creației matematice la categoriile stilistice tradiționale, ci și invers, ca o extindere a tipologiilor uzuale, prin adăugarea referințelor cu specific matematic, exemple tratarea integrativă din sintezele ideilor matematice, realizate de Barbilian în articolele de istoria matematicii [7].

În continuare, trimitem la articolul acad. Mircea Flonta [16] privind analiza culturală a cunoașterii și mai ales la renumitul discurs de recepție la Academia Română a acad. Solomon Marcus. În concluzie, susținem că Lucian Blaga și Dan Barbilian – Ion Barbu trebuie considerați ca precursori la noi în istoria și filosofia matematicii (ne propunem să reluăm tema).

Bibliografie

[1] D. Barbilian, *Determinism și ordonare*, în Octav Onicescu, Gr.C. Moisil, Ștefan Țițeica, Dan Barbilian, *Problema determinismului,* Ed. Societății Cooperative Oficiul de Librărie, București, 1940.

[2] D. Barbilian, *Curs de algebră axiomatică*, Facultatea de Științe din București, 1945 (partea I).

[3] D. Barbilian, *Curs de Algebră Axiomatică,* Litografia Facultății de Științe, București, 1948.

[4] D. Barbilian, *Argumentul lui Euclid asupra infinității numerelor prime,* în *St. Cerc. Mat.*, VIII, 1–2, 1957, pp. 7–72, și în D. Barbilian, *Opera matematică*, sub îngrijirea lui P. Mocanu, vol. II, *Algebra,* Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1967, pp. 532–594.

[5] G. Barbilian – Ion Barbu, *Amintiri,* cuvânt înainte de Ov.S. Crohmălniceanu, Cartea Românească, București, 1979.

[6] I. Barbu, *Pagini de proză,* ediție, studiu introductiv și note de Dinu Pillat, Ed. pentru Literatură, București, 1968.

[7] I. Barbu, *Poezii. Proză. Publicistică,* Ed. Minerva, București, 1987 (ediție îngrijită de Dinu Pillat, antologie de Mihai Dascăl, repere istorico-literare realizate de Mihai Dascăl și Maria Rafailă).

[8] L. Blaga, *Trilogia cunoașterii – Eonul dogmatic, Cunoașterea luciferică. Cenzura transcendentă,* Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1943 (întocmai citat în 1987 [25], cu acordul redactorului de carte Sorin Mărculescu).

[9] L. Blaga, *Trilogia culturii – Orizont și stil, Spațiul mioritic, Geneza metaforei și sensul culturii,* Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1944 (idem).

[10] L. Blaga, *Hronicul și cântecul vârstelor,* ediție îngrijită și cuvânt înainte de George Ivașcu, Ed. Tineretului, București, 1965.

[11] L. Blaga, *Experimentul și spiritul matematic,* prefață de Călina Mare, Ed. Științifică, București, 1969.

[12] L. Blaga, *Opere,* 8, *Trilogia cunoașterii: Despre conștiința filozofică. Eonul dogmatic. Cunoașterea luciferică. Cenzura transcendentă. Experimentul și spiritul matematic*, ediție îngrijită de Dorli Blaga; studiu introductiv de Al. Tănase, Ed. Minerva, București, 1983.

[13] A. Botez, *Matematică – filosofie – poezie. Lucian Blaga și Ion Barbu, Revista de filosofie,* 5–6, 2000.

[14] A. Botez, *Convergențe matriciale: Blaga–Barbu,* în *Arhitectura sistemului și conceptele integrative blagiene,* Ed. Ardealul, Tg. Mureș, 2004.

[15] A. Botez, *Blaga și Barbu despre matematică, filosofie, poezie*, în Lucian Blaga. *Confluențe filosofice în perspectivă culturală,* coord. Angela Botez, Victor Botez, Mihai Popa, Ed. Academiei, București, 2007.

[16] M. Flonta, *Istoria științei și analiza culturală a cunoașterii pozitive* (în volumul citat la ref. [25]).

[17] M. Florian, *Reconstrucție filosofică*, Casa Școalelor, București, 1943.

[18] K. Gödel, *Über die Vollständigkeit des Logikkalküls*, Doctoral Dissertation, University of Vienna, 1929.

[19] S. Marcus, *Academicianul Gheorghe Marinescu la 60 de ani,* în *Gaz. Mat.*, LXXXV, 2, 1980, pp. 49–51.

[20] S. Marcus, *Întâlnirea extremelor,* Ed. Paralela 45, Pitești, 2005.

[21] B. Nicolescu, *Ion Barbu cosmologia jocului secund,* Ed. pentru Literatură, București, 1968.

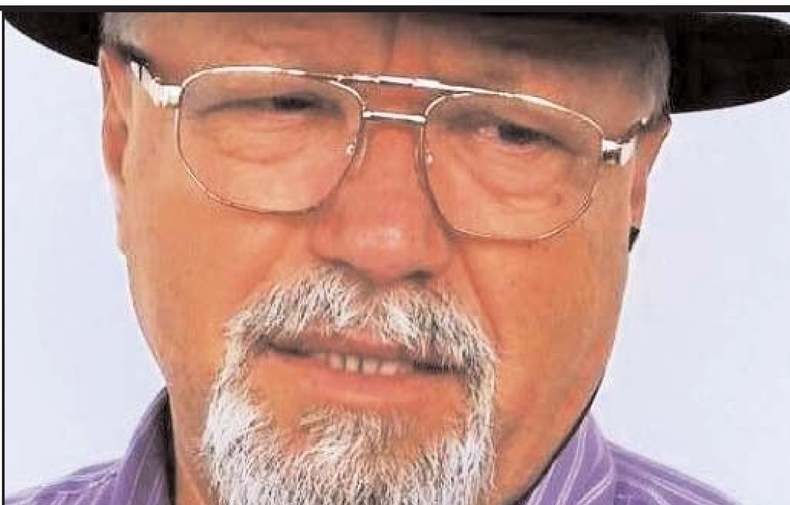
[22] C. Reid, *Hilbert* (with an appreciation of Hilbert's mathematical work by Herman Weyl), Springer-Verlag, Berlin, 1970.

[23] E. Simion, *Ion Barbu's Prose, Romanian Review,* 1–2, 1995.

[24] B. Suceavă, *Matematicile și umanismul cel nou – note pe marginea unui text din 1940 al lui Dan Barbilian: Formația matematică, Familia,* vol. 41, nr. 10, 2005, pp. 102–103.

[25] D. Vaida, *Demersul matematic în filosofia lui Lucian Blaga*, în *Lucian Blaga – cunoaștere și creație,* coord. D. Ghișe, A. Botez, V. Botez, Ed. Cartea Românească, București, 1987.

Lacrima Anei

Ion Țoanță s-a născut la 21 noiembrie 1954 la Golești, Vâlcea. Activitate susținută în media locală, mulți ani membru al SZR, membru al Societății Culturale „Anton Pann" din Rm. Vâlcea și membru de onoare al Asociației Culturale italo-române „Lumina".

Cinci volume de autor (poezie): *Templul devenirii noastre, Echinocțiu fragil* (2015), *Ispitei se dedă poetul* (2015), *Singurătatea culegătorului de scoici* (2016), *Alfa mirabilis* (2016).

Frecvente lansări de carte la Torino, București, Târgoviște.

Poemul alăturat este reluat din *Antologia poetică vâlceană*, alcătuită de Puiu Răducan (Editura Mircea cel Bătrân, Băile Olănești, 2017), de unde sunt preluate și informațiile anterioare.

Ana

Trec pe străzile orașului
ca printr-un tunel al fricii,
țipete stranii ca niște bătăi de clopot
îmi taie urechile pe jumătate,
strigă zidurile,
se jeluiesc clădiri neterminate,
glas de femeie, răgușit de vreme,
istorii scrise la comandă
cuprinse în șiraguri de blesteme,
enigma zămislită la timpul trecut
dau, nefericit, a zidului ofrandă.
În miez de noapte
punctat de-a cocoșilor necântare,
vine un meșter,
trist și obosit de-atâta nedormire,
șoptind ușor cu implorări amare
„taci, Ană, dă-i zidului 'nălțare!"

La curtea clasicilor

Sonetul la Dante și Petrarca

Claudia VOICULESCU

Departe de gândul că eseul meu ar aduce ceva inedit, totuși, încărcată de miracolul Dante și Petrarca, mă încumet să parcurg, fie măcar și puțin, drumul prin labirint, încercând să decodific tâlcurile, simbolurile, nuanțele și sensurile ascunse din sonetele acestora. Demersul e temerar, dar, recunosc, precum Kant, „că o poezie frumoasă mi-a făcut întotdeauna o plăcere curată”.

Așadar, subtile bucurii poetice iscate de fântâna spiritualității, iată ce mă face să trăiesc sonetul și pura lui armonie! Azi, ca și ieri și întotdeauna!

Gândesc la ipoteticul născocitor al sonetului, Jacopo da Lentini (1210-1260), și la înflorirea acestei forme de poezie de după el în „catolica Italie, care știe atât de bine să cadă la învoială cu zeii greci și romani” (Théophile Gautier). Ce putere de iradiere a avut aceasta? Ce forță spirituală a emanat și s-a materializat mai apoi, înnoindu-se pe înalte principii pur spirituale în sonetele lui Dante și Petrarca și, depășind granița și timpul, în acelea ale lui Ronsard? Reverberația muzicii din antichitatea lui Homer (când *Iliada* și *Odiseea* au fost scrise pentru a fi cântate de către aezi) a fost atât de puternică, încât a durat și s-a prelungit în urechea și simțirea „muzicanților” de mai târziu, fie ei trubaduri sau truveri. El, cântărețul, a stăpânit mai întâi de toate, el a filtrat și a transmis suflul și fiorul atât de intim în inima ascultătorului, plămădind muzica pe tiparul poeziei. El, iluminat și însuflețit ca de o flacără, și-a ridicat glasul și a făcut cunoscut ceea ce compuneau poeții, făcând ca scrierile acestora, în sensul lor profund uman, să străbată veacurile, cântul, vocea fiind un instrument, o unealtă suplimentară care se impunea, totuși, pe primul plan. Pentru că, la început, sonetul a fost pretext pentru muzică. S-a impus forma fixă a prozodiei pentru că poezia trebuia să se plieze pe forma exactă a muzicii. Se poate afirma că Evului Mediu nu i-a lipsit sentimentul genului literar în exprimarea sentimentului de iubire. Iată cum Bernard de Ventadour (născut după 1120) își cântă iubirea pentru Agnès de Montluçon, pe care a cunoscut-o și a iubit-o din copilărie, dar care era soția protectorului său, Eble de Ventadour:

Vai! dor și-alean cum mă sfâșie
că-ades, visând ca-ntr-o uitare,
tâlhari de m-ar lua-n robie,
tot nu m-ar scoate din visare.
Pe cer, ușor mă-nvingi, Iubire rea!
N-am domn și-ortaci, alături ca să-mi stea!
De ce n-o-nfrângi pe ea, cea adorată,
cât nu mor în ardoarea mea turbată?

(Traducere, Teodor Boșca, *Poezia trubadurilor provensali,* Ed. Dacia, 1980)

În timp, joncțiunea dintre poezie și muzică, dintre vers și expresia lui sonoră, a fost atât de perfectă, încât, pe nesimțite, s-a transformat, pe tipare vechi, în inovație, în esență rară. Și aceasta s-a numit sonet. Puritatea și desăvârșirea sonetului și-a luat seva din Antichitate și din misterele medievale europene și orientale, mergând pe firul și meandrele infinite ale acelorași simțiri înalt umane. El, sonetistul, jertfea acum pe cântăreț și scotea la suprafață, prin elocvența sonetului, alte valențe, alte fațete ale firii tainice, alt catharsis al adâncului subconștient uman, alte accente ale emoției și imensității lăuntrice. Revenind, aceștia s-au numit Dante și Petrarca – două dintre marile repere ale devenirii acestui gen. Sonetul latin (sudic), șlefuit de cei doi, cât și cel elizabetan (nordic), modelat de Shakespeare, au rămas irevocabil consfințite în Panteonul Poeziei ca modele de solemnitate inalienabilă, asemenea figurilor dintr-o magnifică frescă. Cu Dante și Petrarca se face ruptura dintre muzică și poezie. *Canțonierul* lui Petrarca, scris în italiană, folosindu-se de „rime sparse” stă martor în acest sens.

Fericiți robi ai sonetului, savanți în alcătuirea lui, seduși de el, Dante și Petrarca, poeți de prim plan, au fost atinși de nimbul genialității și al eternității, s-au bucurat de recunoașterea contemporanilor lor, care le-au pus pe creștetul capului, regește, cununa cea de lauri. Dimensiunii acestui fel de poezie, încorsetată în matca prozodiei fixe, i s-a adăugat una spirituală, îndreptând-o astfel spre eleganță, metafizic și absolut.

Astfel, încercând și eu, cu puterile-mi modeste, să „construiesc” sonete, voi face demersul, mai întâi de toate, în a desluși câte ceva din esența unică și pură a sonetului în extensiunea sa. Și îi voi invita pe Dante și Petrarca la un „banchet” platonician „întru frumusețe spirituală” după cum afirma Platon.

Dante

Petrarca

Așa că, încep cu Dante... *Somma Poeta*... Primul mare poet de limbă italiană, „poet în cel mai înalt grad”. Dante, cel exilat de papa Bonifaciu al VIII-lea și condamnat la moarte... Dante Alighieri (29 mai 1265, Florența – 14 sept. 1321, Ravenna), poet și filosof italian, cel „cu o căutătură melancolică și gânditoare” (după cum ni-l descrie primul său biograf, Boccaccio, care se născuse cu 48 de ani mai târziu ca el și i-a supraviețuit 54 de ani), va isca, din sentimentul său de dragoste pierdută pentru Beatrice Portinari, o nouă formă de sonet, în care împletește atât de armonios filosofia cu celebrarea dragostei savante. Iar el a simțit nevoia să-și explice sonetele la sfârșitul fiecăruia dintre ele. Fermentul noii sale viziuni, opusă scolasticii, a fost cunoașterea Antichității:

E unei inimi nobile-Amor semen,
Cum înțeleptu-n scrierea-i expune;
Când se despart, c-un suflet îi asemeni:
Cel rațional, lipsit de rațiune.

Natura iubitoare-i face-asemeni:
În inimă, lăcaș de-afecțiune,
Spre-a sta mai scurtă, ori mai lungă vreme-n
Repaos, pe Amor ca sire-l pune.

În chip de doamnă prea-cuminte-apare
Splendoare-apoi, ce place-atât privirii,
Că a dori-o inima îndeamnă:

Și e-n dorință-atât stăruitoare,
Încât trezește spiritul iubirii:
La fel – bărbatul nobil la o doamnă.

(Dante, *Opere minore. Viața nouă,* Ediție îngrijită de Virgil Cândea, Ed. Univers, 1971)

El o va zări pentru prima dată pe nobila florentină Beatrice Portinari la sfârșitul lunii mai 1274 și se va îndrăgosti de ea: el avea nouă ani („cerul luminii revenise prin propria-i rotire aproape în același punct”), iar ea, opt ani și patru luni (după explicațiile lui Dante, numerotate 2 și 3). Perifraza astronomică folosită aici ni-l arată pe Dante ca pe un bun cunoscător în ale astronomiei. Beatrice este înveșmântată într-un „roșu smerit și cuviincios”. Nu-și vorbesc. Dar se zăresc chiar în luna în care poetul se născuse, luna învierii naturii, luna florilor și a trilurilor de păsărele.

Culoarea roșie a veșmintelor sale simbolizează puterea de seducție a învingătoarei care stăpânește inima, dar nu și rațiunea învinsului, a aceluia care se îndrăgostește de ea. Poetul e tulburat, văzând în iubită o „făptură îngerească” ce-i înalță iubirea la sublim sub îndrumarea „credincioasă a rațiunii”.

În 1283, tot către sfârșitul lunii mai, Dante primește „plin de sfială” salutul Beatricei cea „plină de virtute”. Acum culoarea veșmântului este „alb neprihănit”, simbolul credinței. El avea 18 ani și, din tumultul pasiunii pentru Beatrice, scrie primul sonet închinat „slăvitei doamne a cugetului său”. Precum în poezia trubadurilor, Dante ține în secret numele iubitei sau, cel mult, o va numi cu hipocoristicul Bice. Ea-l impresionează adânc, dintr-o dată, va fi un *coupe de foudre.* Va fi muza lui. Ea este, ca însăși luna mai, „în plină înflorire și strălucire”. Subjugarea lui e totală, semănând cu aceea a unui vasal pentru stăpâna frumoasă și inaccesibilă de la curtea medievală căreia nu-i divulgă numele nici prietenilor: „eu îi priveam zâmbind și nu le spuneam nimic” (*Viața nouă*, 4). Bineînțeles, Dante folosește simbolul numerelor și al culorilor, iar revelația spirituală e pe măsura puternicelor sentimente sublimate. Este o poezie evoluată, desprinsă din poezia trubadurescă, dar înnoită cu alte valențe expresive. În registrul său artistic sunt cuprinse impresii vizuale exacte și puternice, pline de o expresivitate nouă. Beatrice va fi simbolul aspirațiilor poetului către „o fericire în ceruri”. Tot ceea ce a acumulat poetul, știință, poezie, scolastică, lirism, se contopesc pentru a da unicitate scrierii sale care este un cumul de realitate și ficțiune. Shelley afirma că opera lui este „puntea azvârlită peste fluviul timpului care unește lumea modernă cu cea veche”.

La 8 iulie 1290, poetul o vede pentru ultima dată pe Beatrice, stinsă la doar 24 de ani. El își mărturisește durerea, vărsând „câteva lacrimi” și la moartea unei „tinere doamne cu o prea nobilă înfățișare” pe care o văzuse „în tovărășia celei preaalese”: „trupul ei l-am văzut zăcând neînsuflețit în mijlocul multor femei care plângeau foarte îndurerate”. Mărturisirea este directă, fără înflorituri inutile. De altfel, chiar moartea în sine impune o anumită solemnitate. Va scrie, cu acest prilej, două sonete: *Amanți, să plângeți* și *O, moarte – ostilă milei.*

Până la moartea ei, Dante dedicase deja iubitei sale sonete cuprinse apoi în *Vita nuova*, cea dintâi operă a sa. În intenția lui Dante, aceasta trebuia să fie o operă perfectă. Puterea de sugestie, fizionomiile enigmatice, gradația viziunilor spirituale, tainicele frumuseți pe care le întrezărim ca printr-o pânză fină, toate conferă expresivitate și grație poeziei sale. Pentru a sugera cât timp a durat viața Beatricei pe pământ, el va folosi din nou perifraza astronomică: „Ea zăbovise în viața asta atâta încât cerul înstelat se rotise înspre răsărit cu a douăsprezecea parte a unui grad”. Contemplarea iubitei este comparabilă cu starea de extaz în fața creației divine. Fiindcă Dante, tânărul, va face din Beatrice un simbol al grației divine și o va numi, în paragraful 3, „minunata madonă”. În acest sens, el poate fi socotit un creator de poezie absolut liber, despovărat de „pretenția totalitară a scolasticii” (E.R. Curtius, *Literatura europeană și Evul Mediu,* Ed. Univers, 1970). *Vita nuova* este una dintre cele mai valoroase realizări literare europene din punct de vedere al versificației. Însuși Dante considera că frumusețea sălășluiește în podoaba cuvintelor. Iar filologul italian Corrado Bologna adaugă: „Datorită condensării imaginilor, datorită comprimării emoțiilor, realizate de opera de artă a unui geniu, dintr-o dată memoria noastră vie de cititori sau spectatori și mișcarea imaginației creatoare legată de ea reușesc, la lectură, să ne facă să vedem și să simțim propriile emoții, propriile sentimente, în sentimentele reprezentate, precipitate, obiectivate de artist într-o mirabilă icoană: și în cele din urmă ne călăuzesc spre a cunoaște și recunoaște propria noastră viață, reînnoind-o.”

→

La curtea clasicilor

Pe Beatrice Portinari a celebrat-o Dante în toate poeziile lui cât și în *Divina comedie.* Ea îl va călăuzi până în empireu. Strălucirea, „virtuțile privirii" ei derivă din contemplarea lui Dumnezeu (acel „văz desăvârșit și pur"). Poetul va ridica această ființă la rangul de personificare a inteligenței divine. Poate că poetul credea cu adevărat în perpetuarea sufletului după moarte.

Maeștrii lui Dante și Petrarca? Trubadurii, care scriau poezia pentru a fi cântată, proslăvind în ea iubirea ca izvor al tuturor virtuților și calităților omenești. Dar femeia iubită de aceștia era căsătorită și deci inabordabilă. Ea este soția stăpânului, castelana. Iubirea, la ei, nu-și va afla nicidecum împlinirea. După 1230, renașterea artistică meridională va stagna, astfel că poezia artistic cizelată a trubadurilor va fi încheiată cu Guiraut Riquier. Dante și Petrarca au admirat poezia trubadurilor și chiar s-au inspirat din aceasta. „Dulcele stil nou" și-a tras seva din cântul trubaduresc înnobilat cu frumusețea mesajului care transmitea, arăta celor ce-i ascultau, valorile morale, generozitatea și iubirea în sensul curtoaziei. Dante, din respect pentru noblețea ideilor din poezia trubadurilor, va adapta principiile acesteia într-o arhitectură modernă. El va ilustra sentimentul într-un proces de îmbinare cu alte și alte motive, dând mai multă putere expresiei poetice. Și sensul e mai adânc, ca de altfel și conținutul etic al sonetului. Iar emoția cititorului, bineînțeles, va fi alta. Tulburătoarea evocare a Beatricei, pe care o va arăta ca pe o icoană a lui Hristos, o ființă de mit, va tulbura profund. Fiindcă Dante e înzestrat cu simțul efectului. Ca un mare magician. El îmbogățește structura constrângătoare a sonetului, conferindu-i o altă strălucire, o altă încărcătură, o altă profunzime a înțelesurilor de descoperit în el.

Curtius face o remarcă paradoxală în ceea ce-l privește pe Dante: „Ca și Homer, Dante a adus țării sale gloria supremă, dar n-a adus noroc literaturii italiene".

Cu Petrarca (20 iulie 1304, Arezzo – 18 iulie 1374, Padova), născut la 39 de ani după Dante, ieșim din mituri, din simboluri, din abstracțiuni teologice și scolastice, minunându-ne de înnoitorul lui aport în versificare. El va relua forma sonetului și o va mări, dându-i noi valențe. Se va exprima și el în operele sale, ca și Dante, în latină și în italiană. În italiană, printre altele, va scrie și cele peste 300 de sonete. Autor medieval, el deschide drumul spre umanismul renascentist al cărui Cicero este. Ca și Dante, va iubi și va fi fascinat de antichitatea greacă. Astfel el va fi primul traducător al lui Homer. Îl va copia, ca un autentic grămătic, în întregime, pe Terențiu și va mai traduce și câteva din scrierile lui Platon. Citind *Banchetul,* și-a adăugat bogăției sale spirituale concepția filosofică a acestuia asupra iubirii cu un Eros care „este iubirea frumosului și nicidecum a urâtului" (zisa lui Socrate către Agaton din *Banchetul* și *Phaidon*). Se va îmbăia, de asemenea, în scrierile lui Cicero, Tit Liviu și Pliniu. Cu acest bagaj va porni la drum Petrarca, membru al bisericii, în serviciul cardinalului de Colonna. Toate au dus la etapa care va revoluționa și va marca sonetul. Istoria sa. El îi va făuri tiparul și „canoanele formale și stilistice".

Omul se descoperă acum altfel. Putem să-l definim pe fiul guelfului alb, Ser Petraco, prieten cu Dante, ca pe un mare tâlcuitor al sinelui, fiind un adevărat maestru al introspecției psihologice. Sufletul e ca spart în mii de cioburi, dar poetul va putea să sublimeze suferința. Inspirat de mitologia antică (*Metamorfozele* lui Ovidiu), adesea va face, în sonetele sale, adevărate referințe încărcate de sens, fără a le înăbuși cu ornamente inutile. Sonetul său alcătuit din două catrene și două terține are echilibru (asemeni celui clasic) și armonie depline. Proporția planurilor și a simetriilor, tainic disimulate, dau impresia de proporție, de sobrietate, de simplicitate, care nu sunt impuse prin indigență, ci prin chiar echilibrul deplinătății spiritului sintetic... În el se regăsește un vocabular ales, periat de ceea ce înseamnă loc comun. Nu va practica nici folosirea imaginilor și a metaforelor excentrice, a declarațiilor pline de ardoare sălbatică. Se vor aduna în sonetul său combinații pline de virtuozitate: sinonimii, antiteze, anafore, paralelisme, enumerări, jocuri de cuvinte (Laura/l'aura), comparații și metafore vegetale, ceea ce-i va conferi acestuia o maximă semnificație simbolică și o valoare estetică pe măsură. Poetul va întrebuința interogația retorică și negarea negației (*Sonetul CXXXII,* din volumul *Sonetul italian în Evul Mediu și Renaștere,* antologie și traducere de C.D. Zeletin, București, Ed. Humanitas, 2008):

De nu-i iubirea ce eu simt, ce-i oare?
Iar dacă-i ea, mă-ntreb ce e iubirea?
E-un lucru rău? De ce-i râvnesc rănirea?
E-un lucru bun? Atunci de ce mă doare?

Exprimă și transmite, de asemenea, stări sufletești. Iar iubirea lui Petrarca va fi atât de puternică încât în ochii iubitei sale vede, temător, deopotrivă și viața și moartea:

Doi ochi îmi țin și moarte și iubire;
privirile se tem spre ei să meargă
și fug cum fug copii mici de vargă:
demult feresc privirea de privire.

În același sonet, poetul, într-un spațiu maritim, trăiește sentimentul celui singur și deznădăjduit:

În barcă fără cârmă stau cu plânsu-mi
furtuni pe mare vin să se aștearnă.

Tot aici, folosește cu măiestrie epitetul personificator antepus substantivului: „...blânda mare/ în patul fără nicio undă zace". Personificarea se face prin insistență, prin verbul „zace". Metafora e și ea prezentă: „Dintr-o fântână vie și cerească/ beau mierea și veninul". Expresivitatea e dată de folosirea antitezei: „mi-i vara frig și ard în plină iarnă". În *Sonetul CCXCII,* folosind comparația („râsul ca un fulger pe figură"), epitetul substantival metaforic și cel adjectival participial în același vers („cosița ei de aur ondulată"), poetul, distrus de moartea Laurei, metamorfoza: „tot ce făcea pământul rai, azi, iată/ e-un pumn de rece pulbere-n natură". Deși el trăiește, viața lui, ruptă de a Laurei, alunecă spre moarte:

Și eu trăiesc! De-aceea plâng pe strună!
Rămas fără lumina-i din privire
Sunt barcă fără vâsle în furtună.

Doliul poetului e cumplit, viața lui este în declin, nu-și mai găsește putere și se gândește la propria extincție:

Pun capăt cântecului de iubire:
secată-i vâna geniului și sună
întoarsă-n plânset vocea tristei lire.

Poetul pune în același sonet ideea de viață-moarte.

În alt sonet, cel care poartă numărul *CCXCI* (tradus de Teodor Boșca), există în deplină armonie realitatea cu fantezia:

...Aurora din înalt se lasă
cu păr de aur și-n obraji rubine.

Arta cuvântului va fi ridicată pe cel mai înalt piedestal. Conceptul de rigiditate va fi depășit prin modul de folosire a limbii. Poetul se mișcă într-o lume de libertăți pe care și le ia conștient că spiritul său va aduce un suflu nou în constanta expresivă a sonetului. Muza lui în sonet este Laura di Noves (1310- 1348), fiica lui Audibert di Noves și, la acest moment, soția lui Hugues de Sade de doi ani. Poetul o întâlnește în ziua de 6 aprilie 1327 în Biserica Santa Chiara din Avignon. Laura are acum 17 ani și iubirea lui Petrarca pentru ea va dura 21 ani, adică până la moartea ei. O va mai iubi, cu o pasiune nemărginită, „încă zece", după cum singur mărturisește. Dar o va iubi până la sfârșitul vieții lui cu o pasiune devorantă. Dante o zugrăvise pe Beatrice în stilul poeziei trubadurești, ca pe „o frumoasă fără corp", numai cu zâmbet și privire, Petrarca ne-o arată încărcată cu atributul unui suflet nobil, senzuală, dar departe de plăceri telurice. Figura ei palpită de viață. Ea, cu ochii frumoși, cu părul blond, cu surâsul dulce, este punctul de sprijin în viața sentimentală a poetului, care o consideră un model de virtute și frumusețe. Pe deasupra, poetul i se închină cu o pietate adâncă și discretă. După cum afirmă Curtius, se află aici un „cosmos spiritual a cărui coeziune stă în legătura dragostei". Totul, într-un conținut etic atât de fin stilizat. Metaforele capătă la Petrarca o „funcție spirituală centrală". Cu ajutorul lor, Petrarca ne face să simțim cu el cea mai profundă durere la moartea Laurei, dar și speranța că ea „sclipește-n cer frumoasă" precum Aurora. Noblețea formei și jocul de idei cu atâtea fațete și sclipiri ca-ntr-o umbră transparentă provoacă în cititor o plăcere estetică rară. Este un salt enorm care-l aduce pe poet mai aproape de sufletul nostru și-l desparte net de poezia trubadurilor.

Comparând doar câte un sonet al fiecăruia dintre cei doi, ilustrăm din plin cele afirmate mai sus. Iată ce zice Dante în *Sonetul XXI* din *Viața nouă* (*Opere minore*, Ed. Univers, București, 1971), pe care îl și explică (cum de altfel și pe celelalte din volum):

Ai doamnei mele ochi sunt purtătorii
Iubirii-nnobilând tot cu-o privire:
Când trece, se-ntorc toți ca s-o admire,
Cei salutați îi simt în piept fiorii.

Astfel, plecându-și fruntea, robi palorii,
Deplâng puțina lor desăvârșire;
Din fața-i fug mânie și mărire:
Nimb, Doamne, să dăm nobilei ei glorii.

De gând smerit și de blândețe stimul
E inimii ce-aude vocea-i clară;
Beat e cine-o vede prima oară,

Iar umbrei ei de zâmbet – rar spectacol –
Nu-i poți rosti, nici aminti sublimul,
Atât de nobil e și nou miracol.

Să vedem cum o cântă Petrarca pe Laura, căreia îi închină sonetul cu toată devoțiunea sa cuprinsă în el: *Sonetul XC*

Îi tremurau în vânt unduitoare
și-n mii de dulci vârtejuri răsucite
suvițele de aur însorite,
și-n ochii-azi stinși, lumini mistuitoare.

Părea că văd o umbră de-ndurare
(ori mă-nșelam), sub pleoapele umbrite
și cum tânjeam de doruri ne'mplinite,
ca iasca-am ars, ca ceara-n lumânare.

Curgeau din gura ei dumnezeiește
cuvintele și-n mers, ușor ca vântul,
ca îngerii pășea, fără prihană.

Făpturi ca ea n-a cunoscut pământul;
și dacă astăzi chipul ei pălește,
săgeata smulsă doare încă-n rană.

(*Canțonierul lui messer Francesco Petrarca.* Traducere și tabel cronologic de Eta Boeriu, Ed. Dacia, Cluj, 1971)

Petrarca coboară tot universul în Laura cu o pietate adâncă și discretă. Și revarsă asupra sa o avalanșă de trăiri: melancolie, duioșie, delicatețe, visare molatică și voluptuoasă. Dante își contemplă iubita ca pe o zeitate intangibilă. La Petrarca femeia se arată în toată frumusețea sa. Ea nu este un simbol ca la Dante. Viața Laurei este omenească și devine cerească doar atunci când ea moare, nemaiavând, în această stare, prerogativele senzualului, ale carnalului. Figura Beatricei este ca aceea a unui sfinx. Doar misterul le învăluie egal pe amândouă atunci când sunt plecate în lumea de dincolo. Pe fiecare dintre ele, cât sunt în viață, îndrăgostiții Dante și Petrarca le zugrăvesc ca pe niște ființe tăcute și neclare. Ele vor trăi doar în moarte. Precum s-a spus în Biblie: „Cine își va pierde viața o va câștiga" (Matei 16:25; Luca 17:33).

→

Brâncuși - 60

Documentar BBC despre Brâncuși

Sorin Lory BULIGA

Prezentatorul Patrick McGuinness și producătorul Kate Bland au fost la Târgu-Jiu și la Hobița vineri, 15 septembrie a.c., în vederea realizării documentarului *A Column for Infinity* (*O coloană pentru infinit*), despre Brâncuși, Ansamblul Monumental „Calea Eroilor" și România, pentru postul de radio BBC Radio 3.

Kate Bland este producător la Cast Iron Radio and Recording Ltd., o companie independentă de radiodifuziune și producție audio din Londra, care este în asociație cu numeroși producători, scriitori și prezentatori experimentați. Clienții au nume prestigioase: BBC, The Barbican, Hodder, Pushkin Press, Royal College of Art, Royal Society of Arts, Imperial War Museum, The Wellcome Trust, Camden Arts Centre, Copenhagen Youth Project and Salzburg Festival. Ea a produs numeroase (și premiate) programe radio, seriale și cărți audio. A strâns laolaltă producători și oameni de cultură de înaltă clasă, realizând proiecte majore de știință, artă și muzică.

Prezentatorul Patrick McGuinness este critic, romancier, poet și profesor de franceză și literatură comparată la Colegiul St. Anne al Universității Oxford din Anglia. A publicat numeroase cărți, a susținut o teză de doctorat (având ca subiect teatrul francez) și a obținut mai multe premii importante. Primul roman al său, *Ultimele o sută de zile,* a fost nominalizat pentru Man Booker Prize, în anul 2011. Este o carte incitantă, despre colapsul comunismului în timpul regimului Ceaușescu din România, unul dintre cele mai paranoice regimuri totalitare, care spiona viețile private ale propriilor cetățeni, amenințând toate relațiile umane. Protagonistul este un student englez din București, unde McGuinness însuși a trăit în anii premergători revoluției.

La București, Patrick McGuinness și Kate Bland s-au întâlnit cu poeta Ana Blandiana (prestigioasă prin opera sa, disidența anticomunistă, fondarea Alianței Civice și inițierea Memorialului Victimelor Comunismului și al Rezistenței de la Sighet), Ioana Vlasiu (doctor în istoria artei, fost director adjunct al Institutului de Istoria Artei din București), Alexandra Croitoru (predă la Universitatea Națională de Arte din București și a susținut un doctorat cu o teză despre „naționalizarea" lui Brâncuși în România) și Sorana Georgescu-Gorjan (care a condus redacția de limbi străine a Editurii Academiei, a publicat mai multe cărți în domeniul creației brâncușiene și este deținătoarea arhivei regretatului Ștefan Georgescu-Gorjan, autorul concepției tehnice a *Coloanei fără Sfârșit*).

Discuția cu Ioana Vlasiu s-a centrat pe contextul politic din momentul ridicării ansamblului brâncușian de la Târgu-Jiu (context analizat pe larg într-o comunicare a cercetătoarei în volumul *After Brâncuși*).

Alexandra Croitoru s-a axat mai ales pe modul de receptare a figurii lui Brâncuși în mediul cultural, social și politic al României și pe legătura artiștilor contemporani cu moștenirea maestrului.

Fiica inginerului Gorjan le-a prezentat oaspeților britanici documente și fotografii legate de construcția *Coloanei fără Sfârșit*, ca și relațiile dintre familia Gorjan și Brâncuși. De asemenea, le-a arătat albumul *Covorul oltenesc* de Al. Tzigara-Samurcaș, din care se poate vedea faptul că Arethia Tătărescu (care a reactivat atelierul de covoare oltenești din Târgu-Jiu, obținând cu ele numeroase premii la Paris, New York, Viena) a dorit o modernizare a fondului popular gorjenesc. Din acest punct de vedere, Arethia Tătărescu era empatică cu Brâncuși, a cărui operă are certe influențe ale artei populare românești, așa cum este, de pildă, cazul lucrărilor din cadrul Ansamblului „Calea Eroilor", realizate în urma comenzii făcute chiar de ea, ca președintă a Ligii Femeilor Gorjene (inițial către Milița Petrașcu și apoi către marele sculptor).

Un alt punct de interes pentru realizatorii documentarului BBC a fost expoziția „Atelier de front. Artiști români în Marele Război" de la Muzeul Național de Artă al României, unde au fost călăuziți de Alina Petrescu, curatorul acestei expoziții-eveniment care marchează contribuția artiștilor la procesul de formare a memoriei colective în legătură cu Primul Război Mondial (pe simeze sunt reunite peste 120 de lucrări ale artiștilor mobilizați în Primul Război Mondial, un loc aparte ocupându-l lucrările realizate de Nicolae Tonitza, Camil Ressu, Ștefan Dimitrescu, Oscar Han, Dimitrie Paciurea, Ion Jalea, Cornel Medrea).

La Târgu-Jiu, Patrick McGuinness și Kate Bland au fost întâmpinați de subsemnatul, consilier al Centrului de Cercetare, Documentare și Promovare „Constantin Brâncuși", specializat în exegeza brâncușiană (cu teză de doctorat în estetica operei lui Brâncuși și autor al mai multor cărți și articole în domeniu), și i-am însoțit în permanență în periplul lor de-a lungul axului capodoperei brâncușiene din Târgu-Jiu și la Casa-muzeu „Constantin Brâncuși" din Hobița, oferind informații pe larg despre opera maestrului, mai ales în ceea ce privește diversele interpretări ale lucrărilor ce constituie Ansamblul „Calea Eroilor".

În esență, le-am explicat că Brâncuși a fost un artist-filosof, cu o gândire mito-religioasă de sorginte arhaică și tradițională, care a preluat în noua sa artă simboluri sacre și universale, mai ales din arta populară românească, cu origini neolitice, și le-a dat un sens modern (a suferit și alte influențe „primitiviste", în special din arta africană și din arta și metafizica indo-tibetană). Mai exact, Brâncuși a preluat astfel de elemente folclorice românești, le-a transformat conform propriei sale viziuni și prin procedee ale artei moderne, le-a relocat, le-a dat o denumire și a creat astfel o nouă gândire asupra lor (procedeu folosit și de dadaiști sub influența lui Marcel Duchamp, prieten bun cu Brâncuși).

Unul dintre cele mai constante scopuri în arta sa a fost acela de a reprezenta ceea ce el numea „spiritul" din ființe, lucruri și fenomene, ce ține de sacru și de lumea nevăzută. Astfel, Brâncuși a reușit să transmită sacralitate operei pe care a creat-o, aceasta fiind resimțită de către numeroase persoane care i-au descris atelierul în termeni de „catedrală", „templu" și „sanctuar". Chiar capodopera sa de la Târgu-Jiu (formată din *Masa Tăcerii, Poarta Sărutului, Coloana Infinită*, dispuse pe un ax ce străbate orașul de la vest la est și îl include totodată), pare că alcătuiește un uriaș templu, pe linia vechilor sanctuare din Egipt, India, Mexic, Stonehenge etc.

Patrick McGuinness a surprins foarte bine atmosfera spirituală pe care o degajă operele lui Brâncuși de la Târgu-Jiu, considerând că acestea sunt într-o strânsă corelație cu natura. Cu multă sensibilitate, a descris într-un mod original ambianța din jurul celor trei lucrări monumentale ce formează ansamblul, transfigurându-l pentru ascultătorii BBC. În demersul său inedit și interdisciplinar (critică, poezie și artă), a ținut cont de modul în care se întrepătrund liniile verticale și cele orizontale ale peisajului în raport cu lucrările brâncușiene, de felul în care cade lumina peste opere și de umbrele formate în funcție de momentul din zi (care creează și ele o impresie), de sunetele și de mirosul ierbii și al florilor din jur, de prezența oamenilor sau animalelor etc. Am asistat astfel la o modalitate completă de a percepe o realitate, interpretată în adâncimea ei printr-un filtru plin de sensibilitate poetică. Această nouă înfățișare lirică a lucrărilor brâncușiene, în viziunea prezentatorului englez, are darul să reveleze noi sensuri ale acestora, nebănuite până acum.

La Hobița, la Casa-muzeu „Constantin Brâncuși", a remarcat frumusețea ancestrală a acesteia și a obiectelor țărănești utilitare, faptul că unele case sunt neschimbate ca aspect de multă vreme (având încă stâlpi de cerdac de lemn), a descris atmosfera rustică plină de farmec a Hobiței, dar și faptul că nu există lângă casa-muzeu un chioșc unde s-ar putea bea o cafea, un mic magazin cu suvenire sau un spațiu corespunzător pentru parcarea autocarelor cu turiști. S-a declarat mâhnit și de aspectul dezolant al lucrărilor de artă distruse din zăvoiul de lângă apa Bistriței (opere realizate în simpozioane de sculptură din anii '80).

Kate Bland este o profesionistă a acestui gen de înregistrări, ea încercând să surprindă cât mai bine nu numai dialogul dintre subsemnatul și P. McGuinness (uneori în condiții nu tocmai ușoare), în timp ce ne plimbam de-a lungul axului „Căii Eroilor" sau în Hobița, cât și ambianța sonoră, care conferă o anumită particularitate unui loc. A ținut, de asemenea, ca dialogul dintre noi să fie adaptat mereu, în sensul înțelegerii mesajului brâncușian de cât mai mulți ascultători ai postului de radio BBC, chiar cu prețul repetării și reajustării unor idei sau secvențe întregi.

Vizita unor profesioniști de talia lui Patrick McGuinness (care cunoaște foarte bine și realitățile românești) și Kate Bland, pentru a realiza un documentar plin de inedit și de originalitate pentru prestigiosul post de radio BBC Radio 3 despre operele lui Brâncuși de la Târgu-Jiu, este un fapt notabil, care va fi consemnat fără îndoială în istoria radiodifuziunii europene.

Amândoi poeții au celebrat dragostea ca pe un principiu pur spiritual. Și totuși, Petrarca rămâne și el tributar poeziei medievale. Dar seducția estetică este mare și mereu alta după citirea sonetelor sale în care se regăsec felurite tonuri. De aceea, au crescut după el o seamă de epigoni, numiți petrarchiști, fără ca vreunul să se poată compara în măiestrie cu el.

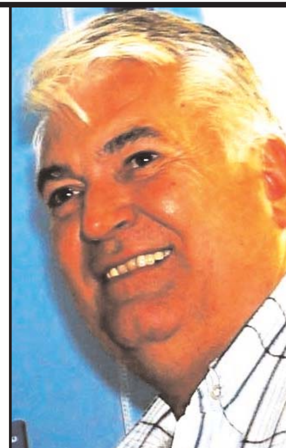
De-a lungul vremii, compozitori celebri și-au ales drept suport pentru lucrările lor muzicale opera acestor titani ai sonetului. Astfel, Franz Liszt (1811-1886) compune opera simfonică *Dante*, între 1885-1886. Opera e inspirată din primele două cântece, *Infernul* și *Purgatoriul,* din *Divina commedia* a lui Dante.

La două sute de ani și ceva distanță de nașterea lui Petrarca, poetul francez Ronsard (1524-1585) închină uneia dintre iubitele sale, Casandra, sonete după modelul acestuia, iar compozitorul Claudio Monteverdi (15 mai 1567, Cremona – 29 nov. 1643, Veneția) transpune în muzică sonetele sale sub formă de madrigale.

Constantin Noica, în *Cuvânt către cititorul tânăr,* scrie: „cineva care a vrut să petreacă în lumea aceasta, și nu doar să treacă, vă urează petrecere bună!" Petrarca o face aidoma, îndemnându-ne, la rându-i, să ne extaziem în fața nenumăratelor fațete ale diamantului-sonet, unde vom desluși o unitate în diversitatea de înțelesuri pline de atâta expresivitate.

Privind peisajul literar al epocii, putem întări încă și încă afirmația lui Curtius că acești trei mari toscani (Dante, Petrarca, Boccaccio) ai secolului XIV au fost declarați modele de limbă. Iar Pietro Bembo îi așază într-o triadă canonică. Viața sonetului va dăinui cât lumea. Reputatul critic spaniol Dámaso Alonso prezice: „Vor trece ani după ani, mode vor veni, mode vor trece, dar această făptură, atât de complicată și inocentă, atât de înțeleaptă și atât de copilărească, acest *nimic* alcătuit din două catrene și două terține va dăinui ca un viers etern al omului, mereu la fel, însă mereu nou, mereu distinct."

Modelul de existență al lui Eugen Simion în viziunea lui Mihai Cimpoi

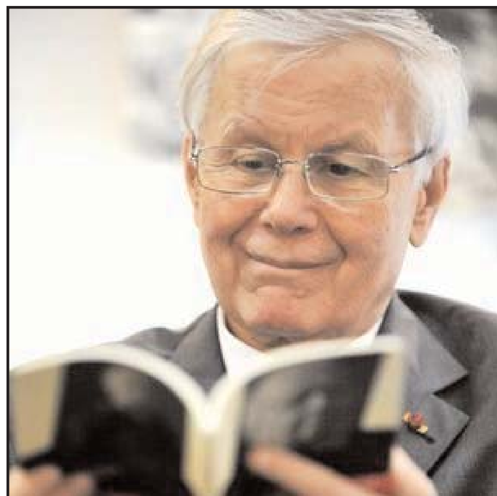
Florian COPCEA

Figură canonică, emblematică, a literaturii române, Mihai Cimpoi îl tratează pe Eugen Simion asemeni cum Umberto Eco pe Baudelaire, ca pe o operă deschisă, proiectată între „coduri de emitere și coduri de destinație". În limbajul current, Mihai Cimpoi pătrunde în labirintul discursului ilocutoriu, respectând, evident, „reguli de interpretare textuală", nu pentru a recupera elementele reductibile ale unei retorici cu apartenență la noul limbaj metacritic, ci pentru a susține/universaliza „modelul de existență al unui critic *authentic,* văzând în aceasta un *modus vivendi,* o rațiune de a fi, o modalitate de autoconstruire a personalității" unui spirit estetic de mare forță – Eugen Simion.

Cu lucrarea *Modelul de existență Eugen Simion* (Ed. Semne, București, 2014), exegetul ne propune cheia de *descifrare* a operei „excelentului fenomenolog" situat „mereu într-un proces de disocieri, elucidări, ierarhizări" (p. 29). La drept vorbind, cuvântul descifrare nu este cel mai inspirat pentru a demonstra mecanismul de pătrundere în substanța textelor simionene, dar l-am utilizat pentru a motiva demersul arhetipal al unui autentic demistificator de forme estetice și culturale clasice, și nu numai, care și-au păstrat semnificațiile, transferându-le în postmodernitate.

Criticul este convins că întreaga operă literară a lui Eugen Simion este un produs „materializat în limbaj" (Adrian Marino), sugerându-ne astfel că „în cazul lui Eugen Simion, personalitatea intelectuală este inseparabilă de conștiința intelectuală" și că aceasta „urmează neabătut modelul Lovinescu, care-i place *pentru voința lui de a moderniza literatura română și pentru voința lui de a face din critica românească o instituție intelectuală și morală, bazată pe ideea autonomiei esteticului"* (p. 41).

Inserțiile textuale ale enciclopedistului Mihai Cimpoi, operate în interiorul intenționalității operei autorului *Fragmentelor critice,* nu reprezintă punctele de fugă ale lecturii, desigur sistematică și, în termeni barthesieni vorbind, pozitivistă, devenind „obiect de dorință a lectorului, o fantasmă în care acesta se proiectează" (p. 475), ci amplifică transgresiunea „intenției estetice a autorului" către filosofia marelui „spirit al totalității".

Mihai Cimpoi construiește în jurul cercurilor pe care ni le oferă Eugen Simion în interpretarea comprehensivă a textelor sale, în întregime capabile să dialectizeze o literatură de identificare, un cerc hermeneutic de reflecție. Urmare a acestui construct, Mihai Cimpoi ne introduce în universul esențialmente cosmogonic al autorului *Sfidării retoricii. Jurnal german* (București, 1985, p. 151), interesat „în cel mai înalt grad de orice metodă care duce mai departe interpretarea și mă ajută să văd ceea ce impresionismul mă împiedică să văd: pivnițele textului, nu numai suprafețele lui". *Demonul teoriei* care, indubitabil, îi domină atât pe *emitent*, cât și pe *destinatar,* asigură o de necontestat solidaritate, duală, între aceștia, ambii asumându-și rolul de „dedoxificare" a producțiilor scriitorilor asupra cărora își direcționează tirul critic pentru a „salubriza" câmpul literar de nonvalorile culturale. Conceptul ca atare, admitem, negreșit poate avea sensul unei axiome, aceasta derulându-se în structura unui meta-limbaj paradigmatic, excelent implicitat de *Autor* și *Emitent.*

Încercarea noastră de interpretare a volumului *Modelul de existență Eugen Simion* intenționează să postuleze „semiotica explicită a textului" (*Lector in fabula,* Ed. Univers, București, 1991, p. 78). Mihai Cimpoi nu destructurează textul lui Eugen Simion, din contră, îl valorizează sub o altă grilă, îl integrează într-o pluralitate de perspective nodale, în măsură să obiectiveze „transcodajul" (Jean Starobinski, *Textul și interpretul,* Ed. Univers, București, 1985, p. 59) realității „mereu reînnoită prin revizuirea ierarhiei axiologice pe care o dictează fiecare operă nouă importantă".

Observăm că logosul eruditului exeget, ipostaziat în spectralitatea operei deschise a lui Eugen Simion, conferă o dublă existență multi-textelor supuse analizei. Cum spuneam ceva mai înainte, autorul Eugen Simion, nu este abandonat de „judecătorul" Mihai Cimpoi, chiar dacă asertiunile celui din urmă ne determină să acceptăm/medităm ideile propuse de marii gânditori ai lumii, bine portretizați de aceștia. Efectul inculcă paradigme, acestea la rându-le definind subiectul axiologic al actului de reprezentare a condiției duble a sinelui, în temeiul formulărilor lui Roland Barthes. Nimic deci mai firesc decât să ne asumăm polisemia scriiturii lui Mihai Cimpoi: „criticul își modelează, în acest sens, și un anume fel de comportament moral și psihic mulându-se pe modelul scriitorului modern care, sfidând retorica, devine un *destructeur,* vorba lui Sartre, și gândind literatura în termenii unei rupturi fundamentale: *El nu face decât ceva constituit, acceptat, sacralizat. Antonin Artaud spune lucrurilor pe nume: orice scriere este (…) limita unei revolte pe care artistul modern (poetul, cu precădere) o simte și-o afirmă sub diverse forme."*

Noțiunea de retorică indică unitatea circulară a unei analize ontologice prin care criticul – spune George Călinescu – încearcă să construiască personalitatea autorului, figura sa morală. Din aceste considerente, Mihai Cimpoi „își propune un demers intersubiectiv, hermeneutic prin excelență, o re-simțire, o re-gândire, o re-imaginare a interiorului operei (lui Eugen Simion – n.n.), o substituire a autorului prin asumarea rolului de subiect" (p. 6). Pentru a argumenta necesitatea absolutizării valorii estetice a operei lui Eugen Simion, exegetul își conduce excursul investigând organicist intertextele noii critici, mânat, nu de ambiția de a-i dubla vocea, ci de convingerea că numai așa poate cunoaște „secretul templului" (A. Gide, *Prétextes*), operațiune justificabilă pentru a identifica „soluții pentru a elucida relația creator-operă".

Întoarcerea autorului ne dă posibilitatea de a-i aduce în central discuțiilor, glosează Mihai Cimpoi, printre alții, pe Roland Barthes, Jean-Pierre Richard, Jean Rousset, George Poulet, Sartre, I.A. Richards, P. Valery, Proust, Sainte-Beuve, T.S. Eliot, fiecare dintre aceștia fiind studiat sub aspectul în care a influențat, epistemologic și pragmatic, modelul interpretării propus/utilizat/contextualizat de Eugen Simion. Trebuie evidențiată strategia lectorului care, spre a fascina și susține demonstrația, apelează la elementele intertextualității. Dintr-un început am fost de părere că „divagațiile/deviațiile" criticului Mihai Cimpoi au darul de a decripta convențiile semiotice, de a ne familariza cu realitățile-limită ale înțelegerii noastre: opera de artă, despre care ne vorbește în *Pagini de critică literară,* I (Ed. Academiei Române, București, 2006, p. 322).

Mihai Cimpoi, hermeneut cu o largă respirație umanistă și filosofică, își raportează continuu funcțiile logicii la reperele blagiene – ec-statice, născătoare de stări „în afară de sine" și generând „evadarea centrului în afară de cerc", adică în afara „templului".

Sensul *ecstaziei* lui Mihai Cimpoi este acela de a reține că, din orice unghi ar fi studiat „declicul hermeneutic" al lui Eugen Simion, constructivismul și eclectismul său spiritual sincronizează potențialul său critic la „modul de Ființă existențială", obligatoriu în literatură. Tocmai de aceea, Mihai Cimpoi constată: „*Homo universalis*, Eugen Simion tratează cu severitate articulările precare, impreciziile în definire și formulare, dibuirile și orbecăirile pe căile cunoașterii" (p. 122).

Asemeni lui Mihai Cimpoi, și Eugen Simion este un „filosof al ființei" (p. 123), drept pentru care trece fiecare dintre lucrările realizate prin filtrul unei gândiri hermeneutice, dominată de idee și de ceea ce numim Ființă. Astfel, textul, ca să-l urmăm pe R. Barthes, devine rezultatul unui fapt de conștiință, capabil să demonstreze atât existența autorului, cât și a universului unde, esențialmente, s-a format. Ce este, pentru Mihai Cimpoi, criticul decât un „om de cultură care crede cultura ca șansă de supraviețuire a omului și spațiu al libertății" (p. 76), sincronizat la valorile umanității: „Ceea ce putem remarca mai puțin la alți critici, este la Simion o simbioză a variantelor și invariantelor personalității sale. El este un meditativ în mișcarea și în schimbarea dialectică, fără a-și schimba marca (de)ontologică, datele structural fundamentale. Figură dinamică, agitată, dar respingând agitația conjuncturală, de moment, nu acceptă clasificarea definitivă a scării valorilor, considerând relectura ca fiind ceva logic și în firea lucrurilor. Își schimbă, prin urmare, instrumentarul, se remodelează după starea de spirit a *zărilor și etapelor* ce instituie paradigme socio-culturale, se repliază asupra lui însuși, se confruntă cu cele ce se întâmplă în epocă și în societate. Spiritul polemic se exercită împreună cu spiritual remodelator permanent, care-i propune, în afară de fidelitatea față de sine și față de propriile fantasme, reconsiderările valorice ale timpului, ale noilor optici, stiluri, paradigme. Este încercat de întrebările de sine, eminescian vorbind, de moment, de (auto)revoltă și libertate, oscilează între pragmatosferă și logosferă (termenii îi aparțin lui Michel Tournier), prima fiind individuală, confidențială, taciturnă, iar cea de-a doua colectivă, publică, vorbăreață, bazată pe tinerețea spiritului (care presupune blugi și geacă tinerească)" (p. 58). Și, în continuare: „Roland Barthes, mult citat în eseuri, în *Timpul trăirii, timpul mărturisirii* și în *Convorbirile cu Andrei Grigor,* stabilește că pentru a putea studia ceea ce deosebește structuralismul de alte moduri de gândire trebuie să ne întoarcem la cupluri precum semnificant–semnificat, care reprezintă modelul lingvistic de origine saussuriană, și la acela de sincronic–diacronic, care presupune o revizuire a noțiunii de istorie" (p. 112) și: „Eugen Simion surprinde funcționarea unui mecanism, iarăși diabolic, al *inversiunii: negațiunile admirabile* devin frumoase, estetizând prin excesiva lor acumulare pesimismul său radical" (p. 120).

Nu vom încheia această exegeză fără să invocăm poziția manieristă, cu care deja suntem obișnuiți, față de modernitate și postmodernitate, în ansamblul lor. Plecând de la joncțiunea comentariilor sale cu cele ale lui Eugen Simion, criticul face un excelent excurs despre modul în care este perceput modernismul în special în literatura contemporană, supusă controlului prin prisma teoriilor sincronice ale artizanilor curentului în discuție. De aici, susține el, decizia, cu recurs la metodă, a lui Eugen Simion de a redefini conceptual de „orientare a spiritului" către un fenomen bine instrumentat de Mihai Cimpoi:

→

Cărți și autori

Al. Piru - 100

Simona-Ștefania LUPESCU

Născut la 53 de zile de la moartea lui Titu Maiorescu, petrecută la 1 iulie 1917, în vremea ocupației germane din Primul Război Mondial, Al. Piru – care a semnat cu prenumele întreg, Alexandru, până la anii maturității depline, când a copiat modelul creat de G. Călinescu – ar fi împlinit în 2017 vârsta de 100 de ani.

S-a retras intempestiv la cele veșnice în prima săptămână din noiembrie 1993, deși era sănătos tun, dar se simțea „ca leul în iarnă" și făcuse o infecție stupidă (cu evoluție galopantă), de la un burete de sârmă în care se tăiase pe când spăla vasele, cu gesturi lente, de parcă ar fi dat cea din urmă lustruire unei bijuterii inestimabile.

Era singur și însingurat. Învăluit în hlamida invizibilă a solitudinii încă din anul 1974, când își pierduse soția, care trudise decenii la rând alături de el, verificând cu devoțiune benedictină mii, zeci de mii de documente de arhivă, copiind la mână numeroase acte (inclusiv de naștere, de deces) pentru ediția a doua a *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* a lui G. Călinescu, în care apare citată, la bibliografie, de zeci de ori.

Până spre finele lui octombrie 1993, când și-a dus ultima colaborare la revista *Literatorul,* Al. Piru se ținea falnic. Era, ca în prima tinerețe, un brad semeț, o mândrețe de bărbat. Niciodată fragil ori șovăielnic, Magistrul trecea prin viață cu pas apăsat și sigur, ținându-se drept, nemarcat de trecerea anilor.

Părea om al pădurii, dar se considera citadin prin naștere și atitudine. Mărturisea că s-a născut în Bacău, însă îi plăcea să se considere din sud, poate chiar bucureștean – mărturisește un apropiat al său, profesorul Constantin Parascan, băcăuan el însuși. (http://www.convorbiri-literare.dntis.ro/PARASCAN dec3.html)

La doi pași de centrul municipiului Bacău, satul Mărgineni, în care văzuse lumina zilei, se numise Răzeși până în februarie 1968, când s-a aplicat noua împărțire teritorial-administrativă a României, revenindu-se de la regiunile și raioanele sovietice la tradiționalele județe.

O anume mândrie răzeșească, de oameni liberi, nesupuși vreodată domnitorului sau boierilor, specifică localnicilor (majoritatea români de confesiune catolică), putea fi citită ușor pe chipul profesorului.

Și, cum băcăuanii se alintă, uneori, cu gândul că pot fi considerați oltenii moldovenilor, criticului și istoricului literar din urbea de baștină a lui Vasile Alecsandri și George Bacovia i-a fost ușor să se răsădească la Craiova, unde personalitatea sa plurivalentă a înflorit în deplină libertate.

Trăsăturile chipului său – bărbie puternică, voluntară, nas bine conturat, ochi apropiați, căprui, sprâncene stufoase – exprimă caracterul dominator al bărbaților care poartă asemenea însemne, conform cercetărilor antropologice de dată recentă ale specialiștilor de la Universitatea Charles din Cehia, coordonați de Karl Kleisner.

Fiind și născut în zodia Leului, Al. Piru, cu obârșii de aromân fârșerot, avea toate atuurile unei ținute impunătoare. I-ar fi plăcut să fie dizeuz – ca Jean Moscopol, dacă s-ar fi lăsat furat de lumea artelor – sau, mai degrabă, mitropolit, înalt ierarh bisericesc, pentru a-i învârti rapid, pe toți, ca pe roate – mărturisea rareori, la un pahar de vin rubiniu. A avut talent și în muzică, și în pictură, dar a ales literatura.

→

„**Modernitatea din epoca modernității** ca atare este cea care interesează ca orientare a spiritului, ca fel de a fi esențialmente opozitiv și ca doctrină estetică, esența acesteia fiind greu de surprins, căci este vorba de un amestec babelic de categorii, criterii, planuri și de un mod de a gândi lumea într-un chip excesiv de manihеist. În toată această avalanșă în care se insinuează incertul, atât de nefamiliar lui Simion, sunt căutate contururile raționaliste ale unor tabele care sunt și nu sunt elocvente. Sunt panoramate, mai întâi, precizările teoretice general acceptate – de la Barth și Habermas la Ihab Hassan:

1. Modernismul are tendința de a cultiva limbajul și tehnica în defavoarea conținutului (John Barth);

2. Modernitatea înseamnă prevalența unei filosofii a subiectivității (Jürgen Habermas);

3. Modernitatea se caracterizează prin: a) proiectul universalist al civilizației; b) încrederea totală în progresul tehnico-științific; c) stăpânirea rațională a existentului; d) sensul constructiv al istoriei (Christine Buci-Gluksmann);

4. Modernitatea are istoria, filosofia ei de existentă, fantasmele, bolile, miturile, tehnicile, nihilismele, vizionarismul și căderile (decepțiile), are avangarde și contraavangarde care se manifestă diferit în fiecare cultură națională. Este drept că spiritual modern presupune (mai mult: impune) un spirit sincronic, o internaționalizare a temelor, o viziune comună, care este ceva mai mult decât o acțiune comună (cum îi scrie Rimbaud, în 15 mai 1871, lui Paul Demeny: „poezia nu va mai mima acțiunea, ea va merge înainte") cum vom vedea deîndată – procesul sincronizării întâmpină în cultură ceea ce E. Lovinescu numește *filtrul diferențierii.* Din distingerile lui Ihab Hassan sunt menționate: greșeala de a confunda modernitatea cu avangarda, care reprezintă doar o vârstă a modernității, crezută de Simion rebelă, eretică, negatoare. Modernitatea este caracterizată de unii *rece și hieratică, hipotactică* și formalizantă, în timp ce postmodernitatea ar fi *ludică, paratactică și deconstrucționistă.*

Tabelul dihotomic al lui Ihab Hassan se prezintă astfel:

– modernismul presupune finalitate, ierarhie, stăpânire/logos, creație/totalizare, sinteză, gen literar, semantică, metaforă, paranoia, metafizică, transcendență;

– postmodernismul are drept categorii definitorii: jocul, anarhia, epuizarea/tăcerea, declarația/deconstruirea, antiteza, textul/intertextul, retorica, metonimia, schizofrenia, ironia, imanența.

Printr-o deschidere stăruitoare de paranteze, tabelul fenomenologic se amplifică considerabil, axială fiind considerată heideggeriana regândire și regăsire a omului în *uitarea ființei"* (p. 79-80).

Eugen Simion, ne avertizează Mihai Cimpoi, stipulează că modernitatea românească este, totuși, sincronizată la cea europeană, fapt care probează valențele literaturii române, racordată ireversibil la arhetipurile universale:

„...1. Modernitatea românească începe prin a recupera tradiția culturală, prin ceea ce am putea denumi azi *canonicitatea* (în sensul lui Harold Bloom). Preromanticii apar odată cu clasiciștii întârziați și *romanticii pozitivi* (Călinescu), scriind în același timp cu autorii de satire și epistole; primii moderni pun arta în slujba politicii naționale, pornind de la gramatică.

2. Constituirea modernității românești s-a făcut sub presiunea Europei și cu teama de a nu o deziluziona.

3. Momentul Eminescu este precizat ca ținând nu doar de romantismul întârziat; este un ultim mare romantic european și un mare liric care dă *prin infuzia de spiritualitate răsăriteană și nordică (germanică) o altă dimensiune a romantismului european: un poet care deschide enorm poezia spre metafizică și introduce în poem miturile fundamentale ale existenței, dintr-o perspectivă și cu o conotație pe care, până la el, poezia românească nu o cunoscuse. Descoperim în poezia lui ecouri baudelairiene și nervaliene, dar, în esență, Eminescu consideră modernitatea (în sfera socială și în artă) o vorbă goală* (Eugen Simion, *Fragmente critice*, V, București, 2007, p. 160).

Introducerea tuturor formelor noi de cultură s-a făcut, după Eminescu, *fără controlul, fără elementul moderator al tradițiilor trecutului.* Bineînțeles că, în poezie, Eminescu este mai deschis filosofiei și poeziei moderne.

4. Saltul spre modernitate se face prin Macedonski, care realizează o sinteză de romantism întârziat, de parnasianism și simbolism incipient, mișcarea poetică din care vor ieși, ceva mai târziu, doi poeți: Bacovia, produs al simbolismului, și Arghezi, cel mai mare poet al secolului al XX-lea.

5. Modernitatea românească îl are drept moment principal pe Arghezi, pornit din simbolismul de specie baudelairiană, dar care își construiește un univers propriu prin fuziunea de universuri – cel religios, lumea boabelor și a fărâmelor, cele degradate, cel al copilăriei.

6. Prin modernism E. Lovinescu înțelege autonomia esteticului, intelectualizarea (poeziei), evoluția (prozei), de la sat la oraș și de la liric la obiectiv, sincronizarea literaturii cu mișcarea de idei a timpului.

7. Blaga și Ion Barbu sunt alte două puncte de reper: unul reprezintă expresionismul, cel de-al doilea hermetismul mallarméan și balcanismul. Barbu îl respinge pe Arghezi pentru poezia intelectuală și prea epică.

8. Momentul avangardei este bogat, fecund și de lungă durată: Brâncuși, Tzara, Ilarie Voronca, Victor Brauner, Gherasim Luca, suprarealiști și chiar oniriști (Dimov, Țepeneag).

9. Modernismului lovinescian i se opune clasicismul călinescian. Modernismul a pătruns mai greu în epică, deși modelele în vogă au fost îmbrățișate fără ocolișuri, fără reticențe deosebite – modelul Gide, modelul Proust, modelul Joyce (Mircea Eliade) și fără a părăsi realismul în favoarea prozei de analiză (Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu, Anton Holban).

10. Modernitatea românească pare a fi încheiată în 1941, odată cu înregistrarea ei în *Istoria...* lui Călinescu și impunerea ideologică a realismului socialist.

11. *Momentul '60* (Stănescu, Sorescu, Dimov, Blandiana, Păunescu, Ioan Alexandru), *momentul oniric* (Dimov, Țepeneg, Mazilescu, Tănase), *noul roman, textualismul,* care preia procedee ale suprarealismului, sfidează canoanele ideologice ale timpului.

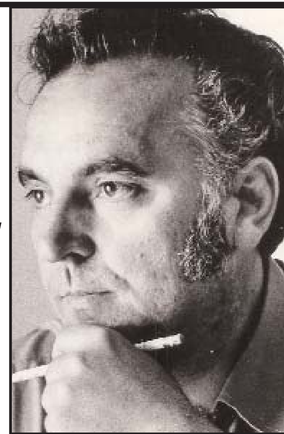
12. A primit modernitatea românească de la modernitatea europeană și ce i-a putut da?, se întrebă criticul; și răspunde: a primit, după cum s-a văzut, un număr de modele pe care le-a adaptat spiritului românesc. Marea poezie se datorează acestei influențe modelatoare: Bacovia, Arghezi, Blaga, Barbu, Stănescu. Ceea ce a dat este și mai impunător: de la Brâncuși la Tzara, Eugen Ionescu și Cioran (un nihilist în interiorul modernității).

Am putea spune, conchide Eugen Simion, că modernitatea românească a trimis în Europa (îndeosebi în Franța), un contingent important de detonatori" (pp. 82-84).

Am extras acest lung pasaj din *Modelul de existență Eugen Simion,* din dorința expresă de a evidenția arhitectura unei construcții ale cărei elemente validează/conferă, inevitabil, sens și existență operelor evaluate și de interpret și de autor, ca să urmăm „calea nobilă" pe care ne-o sugerează Jean Starobinski în tentativa de integrare a obiectului ce-și revendică dreptul de a-l întoarce pe creator la Idee. În consecință, cartea lui Mihai Cimpoi este poarta prin care un mare cărturar pătrunde în lume și a cărui operă deschisă este receptată necondiționat.

Ars amandi
Conformism și nonconformism politic

Traian DIACONESCU

Relația dintre literatură și politică pe vremea lui Augustus este o paradigmă care străbate cultura europeană din antichitate până azi. Istoricul Syme (1) și filologul La Penna (2) au cercetat cu sagacitate adeziunea lui Horațiu și Vergiliu la ideologia principelui, dar și „integrarea dificilă" a lui Properțiu. Condiționarea artei și religiei la programul de restaurare civilă și morală va da rezultate memorabile în opera care celebrează idealul Romei renăscute, trecutul eroic și prezentul glorios. Ovidiu însă n-a putut să adere total la aceste idealuri, cu toate că opunea trecutului (*simplicitas rudis*) opulența prezentului (*aurea Roma; Ars amandi*, 3, 113) și rafinamentul și gustul public (*cultus*) victorios față de rusticitatea străbună (*Ars,* 127). Respingând însă tradiția (*prisca iuvent aliis; Ars,* 121), Ovidiu acționa contra fundamentelor ideologice ale principatului (3).

Poetul din Sulmo rămâne rezervat față de idealurile restaurării augustane chiar când celebrează familia imperială. Scene de atașament la ideologia oficială sunt sensibile, mai ales, în *Fasti* și în *Metamorfoze,* pe care poetul le reamintește (4) lui Augustus în *Tristia*, 2, 59, dar și în poezia erotică din tinerețe (*Ars*, 171-228), ba chiar și în alte poeme scrise în exil. Poetul, amintind de Naumachia organizată pentru inaugurarea templului lui *Mars Ultor* în anul 2 î.Hr., prevede proximul triumf al lui Gaius Caesar asupra parților și făgăduiește să-l celebreze printr-o *votiva carmina* (*Ars*, 177-186). Dar această aderare la idealurile vieții oficiale nu este singulară, proprie lui Ovidiu, ci întregului public care participă la festivități. Cu mulți ani în urmă, în 20 î.Hr., Properțiu se manifestase ironic față de viitorul lui Augustus, în elegia III, 4, imaginând că va aplauda pe Via Sacra spectacolul unui triumf, bucurându-se *in sinu carae puellae*, „la sânul iubitei dragi", lăsând altora gloria războiului (v. 21) (5). Dar, uneori, și la Ovidiu celebrarea este numai generică, cum este propunerea atribuirii unor onoruri lui Gaius și Lucius, nepoți și fii adoptivi ai lui Augustus, cărora, deși erau minori, senatul le acordase rang de consuli, iar cavalerii i-au declarat *principes iuventutis* (5). Înălțarea la supreme magistraturi, la vârstă prematură, neagă practica republicană și atesta tendința de succesiune ereditară (6). Ovidiu justifică acest fapt prin meritele divine ale familiei imperiale: *Parcite natales timidi numerare deorum:/ Caesaribus virtus contigit ante diem/ Ingenium caeleste suis velocius annis/ Surgit et ignavae fert male damna morae* (v. 183-186) („Cruță pe cei timizi, să nu-ți fie greu să numeri aniversările zeilor, vitejia pentru cezari se arată înaintea vârstei, geniul celest se înaltă mai repede decât anii și îndură greu paguba zăbavei."), iar Augustus transmite puterea fiului: *Auspicis annisque patris, puer, arma movebis/ et vinces annis auspiciisque patris.* Poetul nu se mulțumește să-l salute ca *iuvenum princeps,* ci îl numește *princeps senum,* făcând aluzie la succesiunea lui Augustus. Mai mult încă, îl numește pe Augustus *genitor patriaeque tuusque* (v. 197) *pater patriae,* titlu pe care îl va primi după puțin timp (an 2 î.Hr.), iar, mai departe, declară viitoarea divinizare a lui Augustus (v. 203-204). Toate aceste versuri demonstrează că Ovidiu nu era detașat de viața politică (7) a vremii sale.

Dacă ciclul epistolar ***Heroides*** reflectă o detașare de tradiția poeziei augustane, ciclul eroticodidascalic este cel mai legat de experiența mundană a poetului și profund inserată în viața cotidiană (8) a Romei imperiale. Este o operă literară cu implicații morale și politice unde întâlnim inițiative datorate contactului cu cercul lui Messala, dar, mai ales, propriei sale voințe. Este un poet la modă, legat de politica oficială, dar care are și atitudini nonconformiste, polemice, pe care cercurile intelectuale mondene le prețuiau. Punctele polemice pot fi de natură politică, opuse temelor propagandiste oficiale sau chiar casei princiare. Acest manual erotic al tinerimii romane are elemente contrare programului de restaurare (9), spirit liber și observații drepte și generice. Reflectă vivacitatea intelectuală a lui Ovidiu, înclinația sa ludică spre demitizare, joc ironic despre orice principiu moral sau politic impus. E necesar, în această perspectivă anticonformistă, să coborâm la exemple în care scapără argutia polemicii ideologice. Exegeții (10) lui Ovidiu consideră că poetul practică parodia, dar Augustus nu gustă gluma (cf. Syme, 471), întrucât Ovidiu nu este străin de politică. Ovidiu se declară *magister* cu aluzii polemice la Hesiod și Vergiliu. Poetul din Mantua cultiva o didascalie gravă, declarându-se *vates.* Vergiliu, în *Elogiul Italiei,* declară: *Ascraeumque cano Romana per oppida carmen* (*Georg.* II, 176). Așadar, Ovidiu se contrapune lui Vergiliu, poet oficial care în *Georgice* scrisese o operă literară cu larg orizont civic și politic.

Selectăm, mai jos, din *Ars amandi,* versuri nonconformiste.

1. Despre puterea banului și a privilegiului bogăției în societate, poetul declară: *Aurea sunt vere nunc saecula; plurimus auro/ venit honos, auro conciliatur amor.* (*Ars*, 2, 271) („Acum, vremurile sunt, într-adevăr de aur; onoarea cea mai înaltă vine din aur, amorul se cumpără cu aur; chiar dacă veni-vei tu însuți, Homer, însoțit de muze, dacă nu vei aduce nimic, vei păși afară.") Față de versurile lui Vergiliu din *Eneida* VI, 791-94, în care Anchise declară că Augustus va aduce o nouă vârstă de aur – *aurea saecula Saturni* –, Ovidiu se exprimă parodic, ironic, respingând idealizarea principelui echivalat cu un salvator: *Hic vir, hic est, tibi quem promitti saepius audis,/ Augustus Caesar, Divi genius, aurea condet/ saecula qui rursus Latio regnata per arva/ Saturno quondam.* (Vergiliu, *Eneida,* 791-94) („Acesta-i bărbatul, acesta despre care auzi adesea că-ți este promis, Cezar Augustus, mlădiță de zeu, care va întemeia iarăși vremile de aur în Latiu și ogoarele stăpânite odinioară de Saturn.") Versurile ovidiene (11) ironizează întoarcerea la vârsta de aur, primitivă, a lumii și, indirect, chipul idealizat al principelui.

→

La 24 de ani de la trecerea bruscă la cele veșnice, se impune cunoașterea temeinică a vastei opere create de Al. Piru, discipolul cel mai devotat al mentorului său, G. Călinescu, căruia i-a fost student la Iași, apoi asistent universitar în București, și care i-a deschis larg coloanele revistei *Jurnalul literar,* de la primul număr (1 ianuarie 1937), în vremea când învățăcelul era abia în al III-lea an de formare în amfiteatrele Facultății de Litere și Filosofie din cadrul Universității de pe Dealul Copou, pe unde își trăise iubirile și reveriile, sub clar de lună, Eminescu.

Tot G. Călinescu i-a creionat, în linii ferme și cu profundă încredere, un microportret în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (1941), deși nu trecuseră nici doi ani de la un prim conflict, stârnit de faptul că „inclementul critic", cum bine îl definise pe Al. Piru autorul de mai târziu al romanelor capodoperă *Enigma Otiliei* și *Scrinul negru,* fusese neîndurător cu poetul George Topîrceanu, marea feblețe a doamnelor și domnițelor din dulcele târg al Ieșilor.

Portretul inițial a fost aprofundat și augmentat în ediția princeps a *Compendiului* publicat de Călinescu în 1945, înainte ca Al. Piru să fi debutat editorial, însă – avându-l înscris la doctorat – divinul critic știa că urmașul său pregătea temeinic un studiu monografic despre viața și opera lui G. Ibrăileanu.

După un an de profesorat la Liceul Național din Iași, urmat de stagiul militar (1941-1943) și lăsarea la vatră în urma unei răni, care a necesitat spitalizare, Al. Piru se stabilește în București, de la 1 septembrie 1944 fiind profesor de română la Liceul de Construcții Civile și Edilitare.

Se lansează într-o susținută activitate publicistică, recenziile, cronicile literare și studiile sale apărând frecvent în *Revista Fundațiilor Regale* (condusă de Al. Rosetti, care, în februarie 1942, fusese președintele comisiei pentru examenul de capacitate unde Piru obținuse media cea mai mare pe țară), *Tribuna poporului, Națiunea, Ecoul* și *Viața Românească,* a cărei redacție se mutase din Iași în București, sub conducerea fostului său profesor Mihai Ralea și a criticului D.I. Suchianu.

De la 1 februarie 1946, este promovat de patronul său spiritual, prin concurs, ca asistent titular provizoriu la Facultatea de Litere și Filosofie din Capitală, catedra de literatură română modernă. În același an îi apare cea dintâi carte, *Viața lui G. Ibrăileanu,* iar în iunie 1947 trece examenul de doctorat (calificativ: *Magna cum laudae*) cu teza *Opera lui G. Ibrăileanu.*

Destinul lui Al. Piru – demn de acela al unui protagonist de roman – cunoaște instantaneu o cădere, explicabilă doar prin ferocitatea regimului stalinist: în octombrie 1947 i se interzice să mai scrie în presa română, iar în septembrie 1949 este alungat din învățământ, deși era de mai bine de trei ani și jumătate asistent universitar.

Trăiește din expediente șapte ani, fiind pe rând șomer, muritor de foame, paznic, salvator de la înec pe lacul Floreasca, instalator de gaze, strungar, tehnician topometrist, copist – în două rânduri – al celor peste 4.000 de pagini A4 ale *Istoriei literaturii…* de G. Călinescu.

Revine în funcția de asistent universitar în toamna lui 1956. Publică într-o cadență uluitoare. Cărțile, de referință, îi sunt încununate cu importante premii naționale. Unele îi sunt reeditate de câte patru ori.

La 1 februarie 1964 este ales prodecan al Facultății de Limba și Literatura Română din București. În mai 1966 este numit decan al Facultății de Filologie din nou înființata Universitate din Craiova. În intervalul iunie 1969–martie 1976 conduce *Ramuri,* pe care o metamorfozează în revista fanion a criticii literare din România.

În 1973 este ales prorector al Universității din București, pentru ca în 1982, după ce reușise să-și încununeze cariera prodigioasă de critic, istoric literar și editor prin publicarea propriei *Istorii a literaturii române de la început până azi* și prin lansarea pe piață a monumentalei *Istorii a literaturii române de la origini până în prezent* de G. Călinescu (ediție nouă, revăzută de autor), un grup infam de adversari să-i ceară pensionarea.

Solicitarea este respinsă și continuă să predea până în 1990, când Senatul Universității din București, călcându-i în picioare meritele incontestabile, îi ia dreptul de a mai profesa.

Îi ia, astfel, dreptul de a-și exercita vocația fundamentală: aceea de Profesor.

Îi ia, în fond, dreptul la viață.

Devine senator de București (1990-1992), director al cotidianului *Dimineața,* colaborator al revistelor *Literatorul* și *Caiete critice* (până la rapidul, incredibilul deces).

Moare demn, ascunzându-și durerea generată de faptul că fusese alungat definitiv din învățământul superior, deși era un profesor-mit, iar Academia Română tergiversa primirea sa în rândul „nemuritorilor".

Cărţi şi autori

2. Reminiscenţe polemice, realizate tot aluziv, se referă la elogiul Italiei făcut de Vergiliu (*Georg*. 2, 135-176) şi de Properţiu care spusese: *Omnia Romanae cedent miracula terrae/ natura hic posuit quidquid ubique fuit.* (3, 22, 17, s.) („Toate minunile lumii să se plece pământului roman, aici a rodit natura tot ce a fost pretutindeni.") Ovidiu însă parodiază efortul patriotic al lui Vergiliu, ca şi Properţiu, prin deprecierea valorilor morale create de Augustus. Ovidiu afirmă că Roma are cele mai frumoase fete din lume şi, de aici, glorificarea iubirii galante: *Non ego quaerentem vento dare vela iubebo/ nec tibi ut invenias longa terenda via est./ Andromedan Perseus nigris portavit ab Indis/ raptaque sit Phrygio Graia puella viro,/ tot tibi tamque dabit formosas Roma puellas/ haec habet ut dicas quidquid in orbe fuit.* (I, 51-56) („Nu-ţi voi spune că tu care cauţi, să dărui vântului pânza şi nici să găseşti nu-ţi trebuie cale îndelungă, Perseus adusese pe Andromeda de la inzii cei negri, şi Elena fost-a răpită de un bărbat frigian; Ţie Roma îţi va da tot atâtea şi încă mai multe frumoase copile, ea are, ca astfel să zic, tot ce în lume se află.") După această lungă comparaţie poetul conchide că *Mater in Aeneae constitit urbe sui.* Aşadar, Venus a făcut din Roma capitala unei vieţi galante, fapt ce contravine restaurării valorilor morale augustane şi compromite descendenţa familiei Iulia din legendarul Enea (12).

3. Un procedeu nonconformist constă în resemantizarea unor sentinţe filosofice cum este dictonul delfic *nosce te ipsum* inserat în *Ars* II, 493-501. Aici întâlnim utilizarea jucăuşă a cuvintelor lui Apolo cu sens antiaugustan. *Sic monuit Phoebus: Phoebo parete monenti:/ certa dei sacro est huius in ore fides./ Ad propiora vocor; quisquis sapienter amabit/ vincet et e nostra quod petet, arte feret.* (v. 509-512) („Astfel m-a sfătuit Apolo: plecaţi-vă lui Apolo sfătuitorul. Fermă credinţă se află în gura lui sacră. Sunt chemat la cele mai apropiate. Oricine iubi-va cu înţelepciune va obţine ceea ce cere prin arta noastră.") Apolo era zeu protector al casei Iulia, dar şi profet, aşa cum apare în *Eneida.* Implicarea lui în context amoros este, desigur, un gest mai ireverenţios decât gestul lui Properţiu despre victoria de la Actium (c. IV, 57) în care spusese: *Vincit Roma fide Phoebi*, „Roma învinge prin credinţa în Poebus". Asupra credinţei în Phoebus insistă şi Vergiliu (*Aen.* 6, 343-47). Dar Ovidiu afirmă, sub influenţa lui Lucreţiu, că poezia sa e mai adevărată decât trepiedul lui Phoebus (v. III 789-81 s.) (13).

4. Ovidiu parodiază valorile morale oficiale transfigurate de Horaţiu în *Carmen Saeculare: Di, probos mores docili iuventae... date* (v. 45). Aluzia nu vizează forma, ci substanţa. În partea secundă a odei oficiale, Horaţiu elogiază legile etico-politice referitoare la familie, date în anul 18 î.Hr. cu numele de *Lex Iulia de adulterii: iam Fides et Pax et Honor Pudorque/ Priscus et neglecta redire Virtus/ audet...* (v. 57 s.) („Acum Credinţa şi Pacea şi Onoarea şi Pudoarea străbună şi Virtutea neglijată cutează să se întoarcă."), la care Ovidiu răspunde: *Fuge rustice longe/ hinc Pudor* (I, 607 s.). („Fugi departe de-aici rustică Pudor.") Deci Pudor, personificată ca la Horaţiu, nu trebuie să se întoarcă, ci să fugă departe, întrucât reprezintă rusticitatea pe care Ovidiu o respinge: *mihi, rusticitas, non Pudor ille fuit.* (I, 672 s.) („Pentru mine aceea a fost rusticitate nu Pudoare.")

5. Poetul polemizează şi cu legislaţia matrimonială, impusă fără rezistenţă, în anul 18 î.Hr. Legea punea familia sub protecţia statului (cf. Syme, p. 446). Poetul cere o formă de moralitate superioară, bazată pe iubire, care substituie funcţia legii (14). *Non legis iussu lectum venistis in unum/ fungitur in vobis munere legis Amor* (2, 157). („Nu veniţi într-un singur pat prin porunca legii, Amor se achită prin voi de datoria legii.") Ovidiu aminteşte riscurile adulterului: *Nec mea vos uni donat censura puellae/ di melius/ vix hoc nupta tenere potest* (2, 387 s.). („Cenzura mea nu vă dăruie doar unei iubite, zeii aprobă, matroana poate cu greu să îndure faptul acesta.") În exemplul clasic de adulter al Elenei, Ovidiu învinuieşte pe Menelaos care a lăsat soţia singură cu Paris, *hospes non rusticus* (2, 359-72), pentru că *Nil Helene peccat; nihil hic committit adulter* (v. 365). („Nici Elena nu-i vinovată, nici Paris nu-i nelegiuit.") Legea matrimonială a transformat adulterul dintr-o ofensă privată sancţionată privat într-un delict: *Viderit Atrides; Helenen ego crimine solvo* (15) (v. 371), „Ai văzut Atrizii; pe Elena eu o absolv de vinovăţie".

6. Legea principelui obligă familia să educe tinerimea. Familiile diriguitoare trebuie să fie instruite în ştiinţe, arte, filosofie, dar cu precădere în drept şi în oratorie. Ovidiu îndeamnă tinerimea romană – *iuventus Romana* – la studiu, cum sună versurile lui Ennius, parodiate de Horaţiu în *Sermones* 2, 2, 52: *Disce bonas artes moneo, Romana iuventus* (I, 459-62). Dar Ovidiu le aplică nu la scopuri înalte, etico-politice, ci la cucerirea fetelor (I, 459-62), realizând şi aici o parodie noncoformistă (16).

7. Multe ipostaze nonconformiste îmbracă haină mitologică. Ovidiu prezintă răpirea sabinelor (I, 101-134) ca joc al unor galante insidii, comiţând astfel ireverenţe faţă de legendarele origini ale Romei. Versurile finale (131-s.) cheamă versul iniţial (101 s.) – *Primus sollicitos fecisti, Romule, ludos* („Tu, Romule, ai făcut, primul, jocuri hărţuitoare") – şi pot provoca sugestii maliţioase: *Romule, militibus scistis dare commoda solus:/ haec mihi si dederis commoda, miles ero*, „Romule, tu singur stii să dai militarilor avantaje,/ dacă îmi vei fi dat aceste avantaje şi mie, voi fi şi eu soldat". Verbul *dederis* este ambivalent, poate să se refere la Romulus, dar şi la Augustus care este noul Romulus. Poetul, aşadar, ironizează propaganda oficială, vizând criza armatei şi slaba adeziune a tineretului faţă de serviciul militar. Idealizarea trecutului mitologic şi a principelui prezent de către propaganda oficială apare nu numai în corelarea lui Augustus cu Romulus, ci şi cu Enea. Vergiliu şi Horaţiu conferiseră străbunilor valori morale şi religioase supreme. Enea întruchipa eroismul şi pietatea ca erou eponim al poporului roman şi al regimului augustan. Dar Ovidiu, în contrast cu *pietas,* îl prezintă ca un *perfidus hospes* (17): *Et famam pietatis habet tamen hospes et ensem/ praebuit et causam mortis, Elissa, tuae* (3, 39 s). („Şi oaspetele are faima pietăţii şi totuşi el ţi-a oferit spada şi pricina morţii tale, Elissa.")

8. Propagandistica regimului imperial cultiva frecvent, în echilibru cu tema războaielor de cucerire, tema *pax Romana*. Ovidiu ironizează motivarea propagandei oficiale: *At vos, si sapistis, vestri peccata magistri/ Effugite et culpae damna timete meae/ Proelia cum Parthis; cum culta pax sit amica/ Et iacus et causas quidquis amoris habet* (2, 173-76). („Şi voi, dacă sunteţi înţelepţi, fugiţi de păcatele magistrului şi temeţi-vă de pagubele vinovăţiei mele. Să fie războaie cu parţii, dar să fie cultivată pacea prietenă şi jocuri şi tot ce aprinde amorul.") Această referire parodică la actualitate erodează un slogan politic.

Ipostazele nonconformiste selectate mai sus nu alcătuiesc totuşi o probă convingătoare pentru o disidenţă organizată (18), ci numai mărturii ale vivacităţi spirituale a unui mare poet care aspiră la libertate de cuget şi exprimare. Ovidiu a elogiat familia princiară, dar se detaşează, în ton ironic, de scheme ale restaurării augustane. Am limitat cercetarea noastră la *Ars amandi* pentru că această lucrare a fost încriminată de oficialităţi datorită tendinţelor anticonformiste. Ovidiu nu era detaşat de viaţa civică a Romei şi se complăcea în arguţii faţă de dogmele oficiale, probând independenţa sa spirituală, nicidecum proteste sau opoziţii ameninţătoare faţă de regim. Opera lui Ovidiu a fost tolerată până când involuţia regimului a coborât în despotism şi represalii (19). Poetul s-a apărat de acuzaţii, subliniind singularitatea măsurii legislative, dar puterea imperială, apărând programul de restaurare morală a societăţii, a pedepsit (20), fără clemenţă, un poet genial pentru libertatea sa de cuget.

Soarta lui Ovidiu urmează o paradigmă tragică a conflictului dintre tirania politică şi arta nonconformistă.

Note

1. R. Syme, *The Roman Revolution,* Oxford, 1939 (1951), trad. ital. *La revoluzione romana,* Torino, 1962, p. 462-68.
2. A. La Penna, *Orazio e l'ideologia del principato,* Torino, 1963; *Virgilio e la crisi del mondo antico, Introd. la Virgilio, Tutte le opere,* Firenze, 1966, p. IX-XCVI; *Properzio ovvero l'integrazione difficile, Intr. la Properzio, Elegie,* Torino, 1970, p. VII-XCII. Pentru protectoratul lui Mecaena v. J.M. André, *Mecene, Essai de biographie spirituelle,* in *Ann. Litt. de l'Univ. de Besançon,* vol. 86, Paris, 1967.
3. Ovidiu, prin v. 113-115, se referă la *Eneida,* VIII, 347-48. Ovidiu spune *Simplicitas rudis ante fuit; nunc aurea Roma est/ et domiti magnas possidet orbis opes/ Aspice quae nunc sunt Capitolia, quaeque fuerunt.* („Simplitate rustică a fost mai înainte; Acum Roma este de aur şi stăpâneşte bogăţiile uriaşe ale lumii cucerite. Priveşte Capitoliu de azi şi cele care au fost.")
4. Curtoazia lui Ovidiu cu *Metamorfoze* şi *Fasti* a fost subliniată de H. Bardon, *Les empereurs et les lettres latines d'Auguste à Hadrien,* Paris, 1940 (1968), p. 922 s.s.
5. *Res gestae* 14.
6. R. Syme, *op. cit*., supra, nota 1.
7. S. D'Elia, *Ovidio*, Napoli, 1959, p. 16.
8. S. Mariotti, *La cariera poetica di Ovidio,* în *Belfagor*, XII; 1957, p. 617 şi 620.
9. S. D'Elia, *Echi del „De officis" nel „Ars amatoria" ovidiana* în *Atti del I Congresso Internazionale di Studi Ciceroniani,* Roma, 1959, 1961, p. 129.
10. G. Viansino, *La tecnica didascalia nel Ars amatoria di Ovidio,* în *Rivista di Studi Salernitani,* IV, 1969, p. 487.
11. Relaţia versurilor ovidiene cu versurile vergiliene este însă pur generică, vezi D. Marin, *Intorno alla cause dell'exilio di Ovidio a Romi,* în *Atti del Convegno Internazionale Ovidiano,* Sulmona, 1958, Roma, 1959, p. 37.
12. Pentru importanţa politică a descendenţei mitice a lui Octavian vezi M.A. Levi, *Il tempo di Agusto,* Firenze, 1951, p. 198. Augustus are, ca şi Enea, misiune sacră.
13. P. Ferarrino, *Laus Veneris*, în *Ovidiana,* Paris, 1958, p. 313.
14. P. Grimal, *L'amour a Rome,* Paris, 1963.
15. F. Della Corte, *Perfidus hospes,* în *Hommages a Marcel Renard*, Bruxelles, 1969, p. 312-321.
16. J. Kenney, *Nequitiae poeta,* în *Ovidiana, op. cit*., p. 205-209.
17. F. Della Corte, *I miti delle Heroides,* în *Mythos, Scripta in honorem Marii Untersteiner,* Genova, 1970, pp. 157-169, releva faptul că Enea, după Ovidiu, a părăsit pe Didona gravidă (*Her.* 7, 133: *Forsitan et gravidam Didon, scelerate, relinquas*). Ovidiu a mers mult peste Vergiliu, care nu afirmase că Didona era gravidă, Ovidiu a inventat această ipostază pentru a spori dramatismul despărţirii, neurmărind să salveze onoarea lui Pius Aeneas şi nici prestigiul gintei dinastice Iulia, coborâtoare din miticul Enea.
18. G. Boissier, *L'oposition sous les Césars,* Paris, 1892, p. 52, nu crede că exista o disidenţă organizată, ci disensiuni intelectuale (p. 52 ss), dar H. Bardon, *op. cit.,* declară că Ovidiu frecventa cercuri ostile reformelor lui Augustus: ordinul cavalerilor ura legile de reformare a moravurilor şi August se arăta iritat de această ostilitate (p. 90 s).
19. R. Syme, *op. cit.,* p. 484.
20. Motivele relegării lui Ovidiu sunt multiple – politice, erotice, religioase, dar poziţia lui R. Boissier rămâne aproape de adevăr: „Se pretinde, în mod obişnuit, că aventura Iuliei a fost singurul motiv al pedepsirii lui Ovidiu şi că *Ars amandi* nu era decât un pretext; eu cred, dimpotrivă, că poeziile sale au fost adevărata cauză a exilului său şi că restul n-a fost decât circumstanţe" (*op. cit*., p. 144). Pentru relaţiile între poet şi principe vezi şi A.W.J. Holleman, *Ovidii Metamorphoseon liber XV*, 622-870. *Carmen et error,* în *Latomus,* XXVIII, 1969, pp. 42-60.

Printre gânduri, departe

Ion C. ȘTEFAN

Ca un cititor de cursă lungă, cu gusturi formate de-a lungul unei vieți de lecturi atente și comentarii, prin experiența acumulată prin activitatea la catedră, încerc o mare satisfacție când mă aflu pe vârful unei culmi înzăpezite, mai înaltă decât toate din jur, de unde își ia zborul cocorul-călăuză. În acest zbor al auto-depășirii, tresar dacă întâlnesc și un chip inspirat de o prea frumoasă doamnă poetă. Știu că, uneori, frumusețea și feminitatea unei poete pot să-i asigure un loc mai înalt decât cel real – dar când talentul Viliei Banța îi înflorește pe umăr, ca un trandafir purpuriu, iar profunzimea poeziilor sale îi luminează obrazul, îmi dau seama că versurile pe care ni le spune sau le scrie, în acest volum cu nume exotic, *Departe de Shangri-La* (Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2016), cântate pe o coardă a sufletului, îi sunt, deopotrivă, egale ca împlinire.

Despre cărțile sale de versuri au scris critici și literați competenți, între care îi amintim pe George Coandă, Radu Cârneci, Mircea Micu, D. Zeletin, Valeriu Filimon, convinși de împlinirea lor și fără a-i aduce laude nemeritate sau a-i face vreun rabat calitativ. Mai mult încă: poate că gingășia, feminitatea și delicatețea o înconjoară ca un veșmânt de sărbătoare. „E undeva, acolo, o vatră primitoare/ și-un cântec de leagăn aproape uitat,/ unde mă pot pierde oricând,/ ascultând cum trec mistreții în nopțile târzii/ și trosnesc sub picioare/ vreascurile pădurii/ și oasele îngerului meu rătăcit” (*Într-o după-amiază de octombrie*, p. 112).

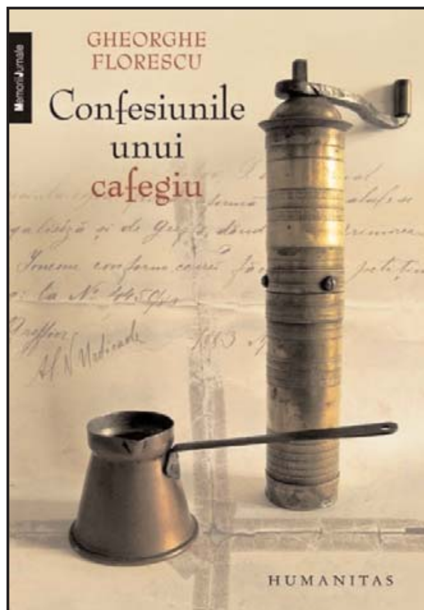
Poeta aparține pe de-a-ntregul farmecului naturii înconjurătoare, germinând printre cuvinte ca o poruncă de înflorire: „Numai iarba știa/ cântecul de leagăn/ care înflorise aici/ și plecase apoi/ spre cele patru zări/ cu păsările călătoare/ Numai iarba mai aduna acum/ cuvintele din uitare,/ din oasele zilei de ieri,/ de cândva,/ de uitarea acelui cândva/ risipit dincolo de țipătul luminii” (*Dincolo de țipătul luminii,* p. 11). Pare aproape dureros acest țipăt al luminii din călătoriile poetei dinspre și înspre Shangri-La, adică pendularea anotimpurilor și sentimentelor din copilărie până la maturitatea deplinei creații.

Acestea sunt iubirile, durerile și nedumeririle Viliei Banța, călătorind în *departele* unei existențe de creație. Ce nume exotic de volum de versuri: *Departe de Shangri-La!* ce retragere în sine, din tumultul viețiilor celorlalți! câtă modestie! „Sunt și voi fi a cerurilor vină,/ o lacrimă din steaua rătăcind/ pe masa mea sfințită-ntr-un colind./ În așteptare, fruntea mi se-nclină” (*De unde, Doamne*…, p. 9). Da! Poeta este conștientă de înfloririle sale succesive, nu într-o prea frumoasă doamnă, ci într-o nemuritoare poetă: „Mă pierd în aburul misterului din adânc,/ un soare violet acoperă mirarea și plânsul/ și nu găsesc răspunsul în șuvoiul/ care-mi duce întrebările dincolo,/ în lumina de cobalt a lumii,/ dincolo, unde pasc mieii tristeților uitate” (*Poem într-un ochi de vultur,* p. 38). Poeta se înalță din lumea comună, pentru a se regăsi cât mai departe. Acest departe poate fi și în ținutul de jertfă al creației mioritice, specific românilor: „Să mori ori să te naști/ încă o dată/ să pleci ori să rămâi/ în orașul morilor de vânt,/ cioplind în piatra statuilor?.../ Ar trebui să-nveți/ ce-nsemnă prea devreme, prea târziu,/ niciodată (*Cioplind în piatra statuilor*, p. 45). Fiindcă în acest ținut se află părinții, străbunii, fiorul despărțirilor definitive: „Măria Ta, să știi, nu mi-e totuna/ de ce și când și-apoi cum e să mor./ Pe brânci, ori în genunchi, poate cu luna/ pe spate putrezindu-mi către zori.// Eu vreau, Măria Ta, să plec la miezul nopții,/ Să nu mă amăgească-n somn năpasta/ Și să mă uite vremea-n voia sorții./ E-o știință să înveți și asta! (*Când arde-n cer pădurea,* p.78). Ce ar mai fi de înțeles, ce ar mai fi de adăugat, ce ar mai fi de spus, decât să reluăm lectura acestei cărți minunate, cu multiple înțelesuri și puternice rezonanțe de simțire?!

Confesiunile unui cafegiu

Ion C. ȘTEFAN

Puține sunt aparițiile editoriale din ultimii ani care să se fi bucurat de o popularitate atât de mare ca volumul *Confesiunile unui cafegiu*, semnat de Gheorghe Florescu și tipărit la Editura Humanitas, aflat acum (2017) la cea de a treia ediție. Această carte a fost întâmpinată, încă de la prima ediție, cu cronici favorabile, semnate de Dan C. Mihăilescu, Mircea Cărtărescu, Cosmin Ciotloș, Ștefan Agopian, Adriana Bittel, Vali Florescu, Stelian Tăbăraș, Serenela Ghițeanu, Ovidiu Șimonca, Mihnea Măruță și alții; de diverse prezentări în presă, la radio și televiziune, de lansări spectaculoase la Târgurile de Carte ori în mai multe municipii din țară, așa cum a avut loc și la Curtea de Argeș.

„Debutând editorial la 64 de ani – afirmă Dan C. Mihăilescu, în articolul *O lume-ntr-un ibric*, publicat în *Evenimentul zilei,* noiembrie 2008, Gheorghe Florescu pritocea amintirile astea încă de prin anii ’80. Era vorba să i le prefațeze bunul prieten Alexandru Rosetti, boierul mason de partid, a cărui prezență gâlgâitoare umple aici multe pagini magnetice… O lume văzută din subteranele cu plăceri clandestine ale nomenclaturii, pentru care pasul nostru agitat, al pietonilor de rând, nu făcea (și nu face) nici măcar cât un foșnet de umilă viermuială.”

O numesc simplu carte sau apariție editorială, fiind o tipăritură greu de încadrat într-o anumită specie literară în proză, deși întrunește toate condițiile unei narațiuni de calitate. Nominalizat la Premiile Uniunii Scriitorilor din România și la cele ale revistei *Observatorul cultural,* volumul a primit, în anul 2009, Premiul pentru Memorialistică „Șerban Cioculescu” al Muzeului Literaturii Române.

E, mai degrabă, o înșiruire de amintiri fugare, rememorate de acest mare meșter armean, al cărui neam s-a stabilit cu sute de ani în urmă în România, specializându-se în comercializarea și pregătirea unor soiuri speciale de cafea, oferite de-a lungul anilor unor personalități diferite și de excepție, prin desfășurarea unei ceremonii speciale în consumarea cafelei și, mai ales, în taifăsuirea ei de către niște personaje tipice, trecute apoi de patronul cafenelei în paginile amintirilor sale. Fiindcă există o formidabilă deschidere de suflete în jurul unei cești de cafea aromate și dinamizatoare, predispuse la confesiuni dintre cele mai interesante, ale unor protagoniști specifici, oaspeți ai lui Gheorghe Florescu: scriitori, pictori, compozitori; profesori universitari și avocați; oameni cu alte funcții în angrenajul statului socialist, ofițeri, securiști, turnători, politicieni de-ai vremii, ofițeri M.A.N, propagandiști, jurnaliști, în exercitarea rolului lor, uneori dubios, între sinceritate și minciună, amestecată cu subtilități, apelând mereu la stimulenții cafelei de bună calitate, dar cu scopuri diferite, făcând mărturii uneori în contradicție cu ceea ce efectuau sau credeau în viața lor activă.

N-am bănuit niciodată că, de fapt, eroina principală a acestei cărți este cafeaua, iar cavalerul ei de onoare domnul Gheorghe Florescu. Ei bine, s-a găsit un armean, cu o memorie bună, cu răbdare și perseverență, diplomat, blând și sfătos, care s-a strecurat prin toată această adunătură pestriță, care a ascultat și a notat, rând pe rând, multe dintre istorioarele și mărturisirile de-atunci, uneori duplicitare sau cu tendințe contradictorii, în funcție de tabăra în care se afla personajul – în rol de narator secundar sau de organ al puterii de stat comuniste.

Acesta a fost Cafegiul Numărul Unu, Gheorghe Florescu, autorul unor ample consemnări, care au luat chipul unei cărți de 520 de pagini, iar apoi un redactor priceput și pasionat de la Editura Humanitas, care a intuit boabele de aur printre firele de nisip, l-a sfătuit cum să procedeze mai departe și poate l-a ajutat în redactarea și sistematizarea acestui minunat material literar, alcătuit din țesături, intrigi și confesiuni – fiindcă a intuit că notițele *povestașului* (vorba lui Llosa), prezintă un mare interes și pentru alți cafegii pasionați – cei de astăzi, dornici să afle amănunte despre lumea de curând apusă.

Mărturisesc faptul că am fost puțin derutat în fața unei astfel de argumentații sufletești, de relatări și acțiuni dintre cele mai diverse și că am încercat să-mi îndrept percepția de ansamblu pornind de la indexul alfabetic de la sfârșitul cărții: câteva sute de nume, fie celebre, fie cu totul anonime, dintre care multe de armeni și de evrei, din comerțul cu amănuntul, încercând, în fața unei cești de cafea, servită alături de autor, în prăvălia acestuia ori în alte anexe, la Librăria Mihai Eminescu, pe strada Erou Iancu Nicolae, din Pipera, ori din magazinul Rosetti, aflat pe strada Radu Cristian, din apropierea Pieței Rosetti, unde am făcut și eu două vizite, fără vreo speranță că am să fiu asimilat ca personaj, în cea de a doua carte a sa, cu numele provizoriu *Jurământul unui cafegiu* – încercând un sentiment cu totul deosebit. Prima dată am sosit acolo însoțit de scriitoarea piteșteancă Maria Mona Vâlceanu. Nu bănuiam că vom fi și noi captivați de acest vrăjitor al cafelelor de cea mai bună calitate, așa cum a fost ea comercializată și prezentată în România de câteva sute de ani încoace. Trebuia să mă reapuc de citit pe îndelete, cu tact, înțelegere și semnificare, iar, uneori, cu creionul și caietul de notițe alături, să restrăbat acest imens spațiu afectiv, ca pe o poveste a Șeherezadei, care ne poate oferi oricând surprize.

Și, pornind de la această descoperire, cât de mare a fost uimirea mea: multe intrigi, câte neliniști, alte contradicții și trădări, pentru a reuși să bei o ceașcă de cafea bună, într-o Românie a tuturor posibilităților (și imposibilităților!) comuniste.

Gheorghe Florescu nu este un om politic, doar un cavaler al adevărului, iar dezvăluirile sale ocupă un loc aparte, pe care nu știu cum să vi-l explic… O oglindă de buzunar are două fețe, între care se află o zonă întunecată; ei bine, însufletiți și personificați această parte și veți face descoperiri uimitoare, despre o lume care vi se părea cunoscută, într-un fel, și care era cu totul altfel, protejată și defăimată, uneori, chiar de caracteristicele ei principale. Această a treia față n-ar fi fost niciodată scoasă la lumină, fără acele domoale vorbării la o ceașcă de cafea. Iată serviciul pe care-l face memoriei noastre, prin rectificări repetate, autorul: ne reactualizează lumea pe care am cunoscut-o doar parțial și ne înfățișează cealaltă fată a oglinzii care, doar aparent și înșelător, părea asemănătoare primei dintre ele. Succesul de piață atât de mare al cărții sale s-a datorat (și probabil se va datora!) faptului că autorul ei n-a urmărit nici glorie, nici avantaje materiale, nici laudă, dar nici nu contrazice acea lume pestriță pe care o cunoaște așa de bine, ci urmărește doar reliefarea unei anumite atmosfere sociale.

Cartea *Confesiunile unui cafegiu* nu este o narațiune de relatat, prin reluare, ci doar de citit, cu uimire și interes, o apariție atipică, greu de calificat și de înțeles, tocmai datorită sincerității autorului ei, fiindcă, după mărturisirea lui: „În acel moment, pentru mine, intervenise însuși Dumnezeu. Eram convins, pentru că mi-am dat seama că eu fusesem cel ales.” Adaug eu: într-adevăr, Gheorghe Florescu a fost ales să fie un scriitor de excepție, pentru bucuria cititorilor săi.

Cărți și autori

„Puciul” de la *Adevărul* (1892)

Marian NENCESCU

Recent, la o mare adunare publică de la Barcelona, laureatul Nobelului pentru literatură din anul 2010, scriitorul peruan Mario Vargas Llosa (n. 28 martie 1936) i-a numit pe reprezentanții guvernului catalan „puciști”, iar mișcarea pe care o reprezintă drept „o conjurație separatistă”. La cei 81 de ani ai săi, Llosa, el însuși trăitor la Barcelona în anii '70, nu s-a sfiit să declare în fața celor aproape 350.000 de antiseparatiști, că „Pasiunea poate fi distructivă și feroce atunci când e animată de fanatism”, și că „e nevoie de ceva mai mult decât o *conjurație de puciști* (s.n.) pentru a distruge ce s-a construit în câteva sute de ani de democrație”.

Evident, termenul de *puci* (*putsch*, în germană, *coup d'etat,* în franceză) are conotații diferite în funcție de zona geopolitică unde este invocat, sensul unanim recunoscut fiind acela de „răsturnare bruscă și neconstituțională a puterii legitime de stat, de către o minoritate alcătuită, de obicei, din militari sau forțe paramilitare, folosindu-se forța”. În politologie, trecerea armatei de partea forțelor revoluționare se numește *lovitură de stat militară*, iar noțiunea de *puci* se folosește exclusiv în cazul când un grup militar preia puterea, înlăturând guvernul legitim. Adesea, puciul este asociat cu o *lovitură de palat,* în sensul că se desfășoară departe de ochii publicului, în anonimat chiar, atunci când o *facțiune* din tabăra aflată la putere, uneori chiar apropiată de grupul conducător, se impune prin forță și, sprijinindu-se pe unii comandanți, sau pe șefii de servicii secrete, preiau puterea, transformându-se într-un *grup complotist activ.* Un politolog american, dar cu rădăcini etnice românești, Edward Luttwak (n. la Arad, 4 noiembrie 1942), nota în cartea sa *Coup d'Etat, a Practical Handbook* (1968) că un astfel de eveniment se petrece atunci când un segment mic, dar suficient de bine susținut politic, al aparatului de stat, *este folosit* (s.n.) pentru a prelua controlul și a îndepărta de la putere autoritatea legitimă. Cu alte cuvinte, prezența elementului militar nu este obligatorie, atunci când se vorbește de un puci.

Desigur, astfel de considerații, pur teoretice, merită să ne dea de gândit, mai ales că România a trecut, în istoria ei recentă, prin evenimente similare, numite când *complot,* pus la cale de „monstruoasa coaliție”, când *insurecție armată*, ori, pur și simplu *revoluție/evenimente(le) din decembrie* etc. Cum fiecare din aceste episoade politice, cu reverberații sociale și etice de durată, riscă să provoace, pe fond, discuții ample și aplicate, vom evoca doar momentul înlăturării de la putere al lui Cuza Vodă (Alexandru Ioan I, oficial), într-o singură *noapte* (sună cumva cunoscut?), la 11 februarie 1866, când, practic, *fără a se trage un foc de armă,* primul domnitor legal al României moderne este obligat să abdice, prin intervenția unui grup militar organizat. În cartea sa, *Din memoriile mele. Detronarea și înmormântarea lui Cuza Vodă,* gazetarul și omul politic I.G. Valentineanu amintește că principalii artizani ai complotului au fost doar în subsidiar militarii care, „deși juraseră credință Domnitorului, și-au călcat jurământul”. Între aceștia, sunt amintiți maiorul Dimitrie Lecca, comandantul gărzii Palatului, colonelul Nicolae Haralambie, comandantul artileriei, coloneii Crețulescu și Berindei, căpitanii Melinescu, Lipoianu, Handoca, Pillat și Candiano Popescu, „alături de alți câțiva civili”, cu toții „seduși” de gruparea liberală, în spatele căreia se afla C.A. Rosetti, „marele complotist”.

Din păcate, astfel de „derapaje” democratice, petrecute la nivel național, și, după cum ne previne Mario Vargas Llosa, inclusiv la scară europeană/planetară, nu sunt atât de rare, cum ar fi de dorit. Iată, de pildă o întâmplare, poate nu atât de gravă, prin urmări, față de cele invocate anterior, dar suficient de pilduitoare pentru cei care lucrează în presă (și nu numai!) privind consecințele unor gesturi nesăbuite ale unor *aventurieri,* dispuși să „preia” ce nu li se cuvine. Evenimentele s-au petrecut în martie 1892, când Toma Basilescu, administratorul *Adevărului* – serie veche (gazetă fondată, după cum se știe, în 1872, la Iași, de Alexandru Beldiman și care a apărut cvasineîntrerupt, la București, din august 1882, până la 31 martie 1951, pentru a reapărea, în serie nouă, de la 20 mai 1990 și până în prezent) își însușește toți banii aflați în casă și, preluând abuziv registrele de abonați și anunțuri ale ziarului, încearcă să scoată un ziar „piratat”, similar ca format și denumire, în fond o „clonă”, a veritabilului *Adevăr.* În aceste condiții, Beldiman, conștient că îl așteaptă un lung și costisitor proces de presă, decide, în mod surprinzător, să publice în continuare *Adevărul* „său”, explicând, într-un editorial din 24 martie 1892, că: „Am fost răsplătit cu ingratitudinea cea mai aspră de către cei care au vrut să facă, dintr-un ideal măreț, o marfă de exploatat”. Convins că „cine mă cunoaște mă va încuraja și mă va urma”, Beldiman anunță publicul cititor că e hotărât a lupta „cu slabele mele mijloace”, rămânând încrezător în cauza sa și în „bunul simț al cititorilor”. Drept urmare, în următoarele luni au apărut la București două gazete cu titlu similar, până când un *juriu arbitral,* prezidat de G. Panu și C. Dissescu, din partea lui Beldiman, și de I.G. Bibicescu, din partea lui Basilescu, a decis cine e adevăratul proprietar, silindu-l pe Basilescu să înceteze publicarea seriei „ilegale”. De semnalat că „avocatul” lui Beldiman, în fapt, cel care i-a susținut *pro bono* cauza, juriul invocat nefuncționând ca un tribunal propriu-zis, a fost, nimeni altul decât Constantin Mille, viitorul patron, din februarie 1895, al gazetei.

Consecințele acestui veritabil „puci” de presă, fără participare militară, dar cu similitudini frapante cu unele evenimente recente din viața breslei jurnaliștilor, au reverberat inclusiv în plan politic, semn că nimic nu e întâmplător în viața publică. Astfel, doi dintre cei mai apropiați aliați și susținători ai lui Beldiman și, implicit, ai demersurilor sale de independență publicistică, respectiv redactorii Eduard Dioghenide și I. Hussar, au fost, primul condamnat la un an *cu executare*, pentru un pretins *ultragiu public,* la adresa unui subcomisar de poliție, celălalt, pur și simplu *expulzat* din țară. De asemenea, la inițiativa unui „grup de ofițeri”, conduși de căpitanul Savopol, constituiți în „parte civilă” (?), compusă dintr-un așa-zis „grup etnic maghiar”, a urmat o adevărată încăierare, derulată sub ochii „bulversați”, ai publicului prezent în Pasajul Român, unde se afla sediul ziarului, iar redactorii au fost salvați *in extremis* de lucrătorii tipografi, ieșiți în stradă să-și salveze *ziarul lor.* Seara, bătăușii, între care s-au aflat și câțiva agenți de ordine deghizați, au spart biroul lui Beldiman, de unde au furat 1.000 de lei și s-au oprit doar la intervenția hotărâtă a lui C. Mille, care, *cu pistolul în mână,* l-a somat pe comisarul de poliție aflat în zonă să ordone încetarea ostilităților, prevenindu-l asupra consecințelor faptelor sale. Urmarea a fost că, în cursul aceleiași nopți, C. Mille este arestat, odată cu patronul Tipografiei Noi, care tipărea *Adevărul.* „Trei zile a durat fierberea în capitală”, scrie cronicarul ziarului, în albumul aniversar *Adevărul, 25 de ani de acțiune,* timp în care gazeta a continuat să apară cu sprijinul lucrătorilor tipografi, dar și al Sindicatului vânzătorilor de ziare, după care „vandalii” s-au potolit (*Atelierele Adevărului,* 1913, p. 68).

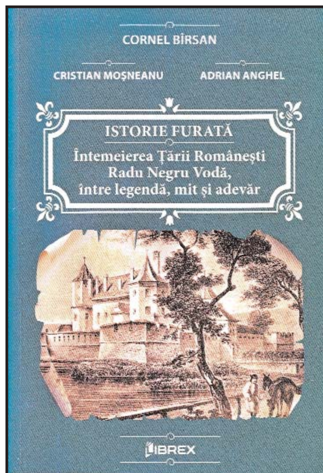
Desigur, a forța o similitudine cu unele întâmplări actuale e riscant. Rămân, totuși, învățămintele, mai ales că cine ignoră istoria, riscă s-o repete. *Puciuri* au fost și vor mai fi în viața publică. Importantă este reacția presei, și implicit a comunității de ziariști, față de astfel de evenimente. Cu bune și cu rele, presa rămâne o instituție profund democratică, capabilă să-și gestioneze singură devierile de la legalitate, ori de la moralitate.

Semn(al) de carte

Cornel Bîrsan, Cristian Moșneanu, Adrian Anghel, ***Istorie furată. Întemeierea Țării Românești. Radu Negru Vodă, între legendă, mit și adevăr,*** **Editura Librex Publishing, București, 2016**

A scrie o carte despre Radu Negru Vodă și *Descălecatul Țării Românești* este o provocare și în același timp o dovadă de curaj.

Mulțimea lucrărilor și a articolelor scrise de către istoricii și cercetătorii români dar și străini și a concluziilor acestora nu te duc decât la ideea renunțării abordării unui asemenea subiect!

Cercetarea și concluziile marilor noștri istorici sunt unanime, negarea existenței persoanei și identității celui care a fost Radu Negru Vodă și eliminarea în totalitate a ideii de *Descălecat și Întemeiere a Țării Românești!*

Care sunt motivele acestei negări, susținute pe o perioadă de peste 150 de ani, începând din secolul al XIX-lea, reevaluate și în ziua de azi și puse în aceeași lumină a negării unui eveniment istoric crucial pentru Țara Românească, le vom dezvălui în prezenta lucrare.

Prezentarea noastră se dorește una strict științifică, folosindu-ne mai ales de dovezile documentare și arheologice, a rezultatelor cercetărilor genetice și fizico-chimice, a studierii stilurilor arhitectonice ale bisericilor și cetăților atribuite lui Radu Negru Vodă, dar și a informațiilor transmise prin tradiții populare. (Autorii, la începutul Introducerii la carte)

Ilie Popa, editor și coordonator, ***Experimentul Pitești. Conference Proceedings. Comunicări prezentate la Simpozionul PERT'16, Pitești, 30 septembrie – 02 octombrie 2016, Metode și forme de represiune a individului în regimurile dictatoriale comuniste,*** **Fundația Culturală Memoria, Filiala Pitești, 2017**

Volumul de față conține lucrările prezentate la ediția a XVI-a a Simpozionului Internațional *Experimentul Pitești – reeducarea prin tortură* care a avut loc în perioada 30 septembrie – 02 octombrie 2016. Sperăm că și acest volum, împreună cu celelalte 15 apărute până acum sub egida Fundației Culturale MEMORIA, Filiala Pitești, va însemna un mic și modest pas în lupta împotriva uitării, contribuind la prezentarea adevărului despre istoria recentă a spațiului românesc, inclusiv a românilor din Basarabia și nordul Bucuvinei, foste provincii românești, în timpul dictaturii comuniste.

Amintim și cu acest prilej că deviza tuturor edițiilor simpozionului este exprimată în ultimele cuvinte rostite înainte de moarte de renumitul om de cultură român Mircea Vulcănescu în închisoarea Aiud: „Să nu ne răzbunați, dar să nu ne uitați”. (Editorul, la începutul Prefeței)

Nevoia de românism

De vorbă cu Adrian-Silvan Ionescu

Nicolae MELINESCU

Situația monumentelor de for public este dramatică. Adrian-Silvan Ionescu

***Secolul al XIX-lea** a fost perioada în care spiritul național românesc s-a consolidat și a căpătat manifestări definitorii. Termenul de românism a fost pus în circulație de intelectualii epocii, care au regăsit în acest concept o descriere esențială a identității naționale. Ca istoric și cercetător al artei, profesorul Adrian-Silvan Ionescu, Directorul Institutului de Istoria Artei „George Oprescu" al Academiei Române, a profilat în interiorul fenomenului de ansamblu al afirmării acestei identități manifestările artelor culte și populare care au contribuit la consacrarea valorilor românismului.*

Cred că plastica a ilustrat în chip salutar acest sentiment și începuturile se regăsesc chiar în această vreme a renașterii naționale după 1830. Un ardelean cu studii în Occident, chiar dacă nu au fost foarte temeinice, Constantin Lecca, a făcut o călătorie peste munți în Țara Românească, prin 1831 sau 1832, cu intenția să parcurgă un itinerar care-l ducea pe la monumentele din vechime. Proiectul nu s-a mai finalizat, dar a fost practic o sămânță aruncată pe tărâmul ilustratorilor și al graficienilor români, și nu numai al lor, cu intenția de a imortaliza vestigiile istorice. În 1860, Ministerul Cultelor și al Instrucțiunii Publice instituie o comisie care să facă inventarierea monumentelor din Valahia Mare și din Valahia Mică, comisie alcătuită din scriitorul, poetul și traducătorul Alexandru Pelimon, poetul Cezar Bolliac, istoricul și geograful Dimitrie Papazoglu, colonel ieșit la pensie, dedicat ilustrării și alcătuirii unei istorii naționale și bucureștene, precum și scriitorul, arheologul și omul politic Alexandru Odobescu. Acesta din urmă a avut ideea de a-l lua în tovărășie pe Henri Trenk, pictor român născut în Elveția, foarte corect reproducător al monumentelor și al detaliilor decorative. Ilustrațiile lui Henri Trenk rămân în posesia inițiatorului proiectului, dar sunt trimise și la Minister pentru a se executa cópii după ele.

***Recurgerea la alegorii istorice** și la o imagistică a tradiției și a identității naționale i-a atras și pe alți pictori ai vremii din interiorul sau din exteriorul provinciilor românești. Prin îmbogățirea galeriei de portrete, ei au dat chip și au însuflețit nu doar personaje emblematice ale vieții sociale și artistice ale vremii. Ei au oferit o punte spirituală între ideile identitare și o anumită imagine.*

Facem o trecere de la Constantin Lecca la Comisia Monumentelor, care era creată tocmai în spiritul Comisiei Heliografice din 1851 de Ministerul Instrucțiunii de la Paris, în care au fost trimiși numai fotografi care să ia imagini. Intenția noastră a fost aceea de a avea doar o consemnare documentară cu descrieri suficient de amănunțite, dar nimeni nu s-a gândit, în afară de Odobescu, să includă pe cineva care să execute această ilustrație. Între ei a existat un alt îndrăgostit de imagine, Dimitrie Papazoglu, care îl atrage alături de el pe Carl Isler, un litograf foarte robace. Într-un caiet de schițe, acesta adună o mulțime de imagini pe care i le indicase Papazoglu să le ilustreze. Papazoglu a fost legat de litografia populară care să se distribuie în rândul maselor. Era primul litograf, chiar dacă nu realiza personal imaginile, pentru că apela la litografi de meserie, cum a fost Isler, care a inițiat planșe cu subiect patriotic cu o mare răspândire în mase.

***Asemenea producții imagistice** aveau o distribuire semnificativă prin intermediul presei din epocă, pentru care portretele și vignetele realizate de artiști erau singura modalitate de ilustrare a unor evenimente până la proliferarea fotografiei în industria tiparului. La rândul lor, ziarele și revistele erau singurele mijloace de comunicare în masă până la apariția și răspândirea radioului, odată cu începutul secolului XX. Presa a rămas un medium care oferea nu numai receptarea mesajelor jurnalistice, ci le dădea intelectualilor vremii posibilitatea de a-și comunica opiniile și de a intra în polemică pe teme politice, culturale, economice sau sociale.*

Prima foaie ilustrată din România este aceea inițiată de Carol Popp de Szathmari, *Ilustrațiunea. Jurnal universal,* care avusese ca model *L'Illustration* de la Paris, de unde el și primea clișeele. Szathmari a încercat să folosească și gravorii din România, – nici nu erau prea mulți – și a introdus propriile sale ilustrații. Pe 30 august 1860 apare ca imagine pe prima pagină o ceremonie la curtea domnească în cinstea Sfântului Alexandru, ziua onomastică a lui Alexandru Ioan I. Domnitorul este prezentat într-o perspectivă ierarhică. Alexandru Ioan Cuza nu era prea înalt, avea o statură medie, dar toți oficialii care-l înconjoară în imagine sunt mult mai mărunți decât el. Să trecem acum la Rosenthal, un foarte bun român, deși din naștere era evreu ungur. Naturalizat român printr-unul dintre primele acte pe care le-a emis Guvernul provizoriu la 1848, el a creat practic icoana românismului, chiar dacă, amuzant, reprezentanta acestui românism era Mary Grant, scoțiană, soția lui C.A. Rosetti. În același spirit, un foarte bun român a fost Carol Popp de Szathmari, care în ultimii douăzeci de ani este revendicat cu furie de cultura vizuală ungară. Într-adevăr, se născuse în Transilvania, dar avea și niște origini românești îndepărtate, prin secolul al XVII-lea, și fusese crescut în cultura maghiară. Vorbind foarte bine germana, a ajuns să fie fotograful de Curte al lui Carol I, pentru că se înțelegea bine cu Vodă în nemțește, nu în franceză, chiar dacă aceasta era limba aristocrației.

***Până la apariția publicațiilor** ilustrate și, ulterior, a fotografiei, arta plastică, mai ales pictura, a fost creatoarea unei galerii de imagini care refăceau nu numai personaje importante, dar și situații, evenimente, scene cotidiene. De aici și tendința spre o fidelitate sporită a desenului și a culorii, ambele eliberate spre sfârșitul veacului, când pictorul nu a mai fost constrâns să rămână un cronicar în imagini și a putut să-și exprime emoțiile și trăirile în fața frumosului. Până în această fază a emancipării față de model și uneori chiar și după aceea, arta plastică a consacrat entitatea națională, înscriindu-se în încercările altor creatori, literați, muzicieni, oameni de cultură hotărâți să dea expresie artistică valorilor supreme ale românilor.*

Arta plastică și nu numai reprezentanții ei au făcut-o în cel mai înalt grad, pentru că toți plasticienii au adoptat o viziune unitară în jurul anilor 1857, 1860, înainte și după Unire, și în 1864, când este fondată Școala Națională de Belle Arte. Cea de la Iași începuse să funcționeze încă de la 1860, la inițiativa și sub directoratul lui Gheorghe Panaiteanu-Bardasare. Debutul acesteia din urmă se produsese, cumva, într-un stil limitativ, pentru că programa analitică era redusă doar la foarte mult desen. Studenții executau studii după antici, după ghipsuri imitând celebre statui clasice și abia spre finele perioadei de școlarizare desenau și după model viu. În 1864, Școala de Belle Arte avea un program identic la București și la Iași, conceput de Theodor Aman în colaborare cu Gheorghe Tăttărescu și cu Petre Alexandrescu. Tematica era strâns legată de istoria națională, iar la examenele pentru bursa de la Paris întotdeauna era propusă o asemenea temă cu subiect național. Aman, spre pildă, a fost cel mai important autor de pictură istorică din întreaga plastică românească, cel mai ilustrativ fiind tabloul lui Tudor Vladimirescu. El a creat, practic, și o Mihaiadă în imagini, o istorie a lui Mihai Viteazul, care era eroul național al Valahiei, în vreme ce pentru Moldova era Ștefan cel Mare. Nu e vorbă că el s-a ocupat și de zona moldovenească, a executat acea pictură *Ștefan cel Mare și aprodul Purice,* a făcut după aceea *Moartea Lăpușneanului,* ilustrări ale unor personaje literare. Iată cum veneau în convergență literatura națională, istoriografia și plastica națională sub impresia unor personalități ca Bălcescu sau Kogălniceanu.

***Din inițiativa și sub influența** scrierilor lui Bălcescu, cultura celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea a resimțit nevoia promovării unei istorii care să evidențieze mai ales fapte de glorie și evenimente emblematice populate cu eroi naționali în intenția de a stimula spiritul național și de a consolida identitatea națională tocmai prin fapte de vitejie și personaje de dimensiuni mitologice.*

Creatorii, în special plasticienii, aveau contact direct cu documentele, mergeau direct la surse. Între timp, cum am fost răvășiți de un prim Război Mondial, de la Al Doilea Război Mondial arhivele au fost mutate de colo colo și s-au pierdut multe dintre ele. Acum, când discutăm, este anul 2017 și cei care vor veni după noi vor risca să nu mai găsească paleografi, să nu mai poată nimeni să citească documente în chirilică, nu mai vorbesc de documentele în latină sau scrieri cu caractere gotice. Ne aflăm într-o situație dramatică în momentul de față din acest punct de vedere. La Facultatea de Istorie nu mai există cursuri de paleografie ținute de experții anilor 1950–1960. Până la nivelul universitar, în școală nu se mai studiază istoria și nici limba română.

***Pierderilor menționate** de profesorul Adrian-Silvan Ionescu provocate de evenimente tragice li se adaugă o neglijență condamnabilă față de soarta monumentelor istorice care ne reprezintă. Apar anomalii greu de înțeles. Municipalitatea Bucureștiului a cheltuit peste opt milioane de lei pentru un ansamblu monumental dedicat fostului prinț de Monaco, Rainier. Însă, nu s-au găsit inițiatori pentru un binevenit monument dedicat savantului Henry Coandă, cel care, la senectute, a revenit în țara de origine, în 1969, când a cerut și i s-a redat cetățenia română. La Cluj-Napoca, un minoritar antiromân a vandalizat monumentul lui Baba Novac, căpitanul lui Mihai Viteazul. Timp de șase ani urmele barbariei nu au fost înlăturate și nici nu s-a anunțat public rezultatul unei posibile anchete, deși actele de vandalism sunt condamnate prin lege. Ori, spațiul public poate și ar trebui să fie și el loc de promovare și respectare a simbolurilor identității naționale.*

Situația monumentelor de for public este dramatică. Eu fac parte din Comisia națională pentru monumente de for public, am fost votat ca președinte al ei. Comisiei i se prezintă proiecte de monumente care nu sunt demne de a fi puse într-o piață de comună, cu atât mai puțin de București sau oricare alt mare oraș al țării. Trăim o situație pe care nu o pot explica decât prin marasmul general al unor guvernanți care nu dau două parale pe cultură în general, nu mă refer numai la cultura vizuală. Tot ceea ce se face în momentul de față se face în mișcarea artistică neoficială, practic nu mai există o mișcare artistică instituțională, aceasta este în zona experimentului, în zona instalațiilor, a lucrurilor pasagere care nu se păstrează.

***În primul deceniu** al secolului trecut și apoi în perioada interbelică, elita românească a mers la perfecționare, la instruire în străinătate. Tatăl profesorului și cercetătorului român, Silvan Ionescu, s-a aflat printre privilegiați și a fost trimis în 1929 la Charlotenburg, la Berlin, ca să devină inginer arhitect. În 1936, după ce a învățat și limba germană și tainele unei profesiuni puțin cunoscute la noi pe atunci, fiul unui inginer petrolist, bunicul lui Adrian-Silvan Ionescu, a devenit un specialist valoros în branșă, dar și un intelectual care și-a depășit statutul profesional și a devenit grafician apreciat, colaborator al unor reviste culturale de prestigiu înainte și după cel de-Al Doilea Război Mondial. Asimilând valori ale culturii tehnice și spirituale, Silvan-senior a circulat în cercuri intelectuale elevate, în care i-a întâlnit pe Petre Țuțea, pe Herbert von Karajan, pe contemporanii săi din țară care au făcut carieră, fiecare în domeniul său. Cu toții au dat consistență sufletului românesc.*

Vecina mea, Africa

Cine cade în plasa extremismului?

Nicolae MELINESCU

Asocierea forțată într-un teritoriu convențional a alimentat în Africa postcolonială separatismul, instituțiile tribale și conflictele interne. Din 1960 încoace, continentul negru a fost victima a 17 războaie civile și a 95 de lovituri de stat, dintre care 17 au avut loc în Djibouti. (Nicolae Melinescu, *Uriașul care se trezește,* CA Publishing, vol. I, Cluj-Napoca, 2009)

Disidențele și insurgențele au provocat apariția milițiilor înarmate, intrate în rândul extremiștilor și al entităților nonstatale sângeroase, care s-au manifestat tot mai agresiv prin campanii de atentate, răpiri, asasinate, prin piraterie maritimă și prin crimă organizată. Amenințările acestor protagoniști deveniți inamici internaționali a generat conștiința comună a statelor că numai unul singur dintre ele nu le poate face față, oricât de puternic și de bogat ar fi. „În termeni militari, Al Qaeda este un pitic față de gigantul american, dar impactul atacurilor sale se bazează mai puțin pe numărul combatanților implicați și mai mult pe efectele spectaculoase ale acțiunilor și retoricii sale, precum și pe reacțiile supradimensionate pe care le produce gruparea." (Joseph Nye Jr., *The Future of Power,* PublicAffairs, New York, 2011)

De la disidență la separatism, la terorism politic și la genocid, Africa a fost condamnată la suferință și la crize umanitare devastatoare care i-au urmat decolonizării. Sub o asemenea povară, Africa nu a avut cum să evite ciocnirea zguduitoare cu terorismul transfrontalier pus în mișcare de extremismul violent. Mecanismele și procedurile prin care un număr tot mai mare de africani sunt atrași în grupări teroriste impun prin succesele recrutării de noi membri, cunoașterea originilor și a cauzelor extinderii extremismului violent de origine africană.

România are cel puțin două motive, impuse de siguranța colectivă și individuală, ca să studieze fenomenul terorismului sub-saharian și a cauzelor sale. Cunoașterea resorturilor și a motivelor adepților extremismului violent îi poate ajuta pe specialiștii români în prevenirea atacurilor teroriste să-i identifice pe indivizii radicalizați ascunși între tot mai numeroșii migranți care populează noua rută de refugiu pe Marea Neagră. Într-o singură lună, august 2017, au ajuns în România 475 de migranți ilegali și Paza de Coastă a arestat șapte traficanți din Bulgaria, Turcia, Siria și Cipru. Anterior, între 2013 și 2015, deci în aproximativ doi ani, numărul total al migranților ilegali ajunși în România a fost de 500.

O a doua motivație pentru cunoașterea procesului de coagulare a fenomenului extremist african este prevenirea îndoctrinării și a radicalizării grupurilor de migranți de pe continentul negru stabiliți deja în România, care vor fi tot mai numeroase, fie prin acceptarea de către guvern a cotelor impuse de birocrația bruxelleză, fie prin traficul ilegal orchestrat de crima organizată externă.

Un document extrem de riguros elaborat a fost dat publicității la mijlocul anului 2017. Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, PNUD, a finanțat un studiu efectuat pe parcursul a doi ani, menit să identifice manevrele de recrutare a extremiștilor africani. *Journey to Extremism in Africa. Drivers, Incentives and the Tipping Point for Recruitment* a fost realizat după sondaje și interviuri la care au participat aproape cinci sute de foști teroriști sau indivizi anchetați pentru acțiuni teroriste aflați în custodia autorităților naționilor africane. „Rețelele teroriste internaționale au lovit obiective israeliene sau americane de pe pământ african, au construit celule locale care pot oricând să atace din nou sau care pot recruta noi combatanți pentru operațiuni în alte zone, pe alte continente." (Princeton N. Lyman, *The War on Terrorism in Africa,* în John H. Harbeson and Donald Rothchild, *Africa in World Politics,* Westview Press, Boulder CO, 2009)

Dacă până la începutul celui de-al treilea mileniu creștin insurgențele și atacurile unor grupări disidente erau îndreptate împotriva autorităților locale, contestate pe motive etnice sau politice, în ultimele trei decenii au apărut organizații militante suprastatale care le-au preluat pe cele dintâi, le-au radicalizat acțiunile și le-au plasat sub dictatul solidarității confesionale dincolo de granițe și regimuri politice.

În mod paradoxal, crezul islamist s-a generalizat și s-a modelat după sloganuri universale, dar recrutarea s-a făcut strict în mediul local, la nivelul satului sau al clanului. Originile extremismului violent se regăsesc în înfrângerea umilitoare a cauzei arabe în Războiul de Șase Zile din 1967. „El s-a inspirat și s-a sprijinit pe revoluția islamică din Iran care a provocat prăbușirea monarhiei Pahlavi în 1979. În lumea musulmană pe ansamblu, o mișcare tot mai cuprinzătoare a căutat să reînvie Islamul, cerându-le credincioșilor o adeziune tot mai strictă, convinsă că religia, mai mult decât ideologia seculară, oferă soluții pentru problemele economice, sociale și politice." (Martin Meredith, *The Fate of Africa. A History of Fifty Years of Independence,* PublicAffairs, New York, 2005, p. 443.)

Abdulaye Dieye, asistentul administratorului și directorul Biroului pentru Africa al PNUD, constata că penetrarea tot mai adâncă și consecințele devastatoare ale extremismului violent se află între cele mai grave amenințări la adresa păcii mondiale. „În Africa, 33.300 de decese se presupune că au fost provocate de extremism între 2011 și 2016, cărora li se adaugă migrația internă și devastarea economică rezultând într-una dintre cele mai catastrofale crize umanitare înregistrate vreodată pe continent." (www.jeuneafrique.com/354674/societe/abdulaye-mar-dieye-pnud-la/afrique-devenir-pionniere-questions-de-genre, accesat 17 septembrie 2017) În Africa, terorismul confesional s-a grefat pe fondul unor conflicte și războaie interne mai vechi, continuate de bandele paramilitare din Republica Democrată Congo, de Frontul Revoluționar Unit din Sierra Leone, de Mișcarea pentru Democrație din Liberia, de milițiile Banana Mura din Republica Congo, de Al Shabaab din Somalia, de Boko Haram din Nigeria, care s-au angajat în lupte interne, dar s-au conectat, cel puțin declarativ, cu organizații ca Al Qaeda sau ISIL/Daesh.

→

Atâta vreme cât din școală au dispărut orele serioase de istorie, de cultură vizuală, de cultură muzicală, dispare tot ceea ce înseamnă o inițiere în niște preocupări absolut esențiale pentru sufletul românesc. Cum putem explica faptul că studenții mei actuali rămân cu gura căscată când încep să le recit din *Sergentul* lui Vasile Alecsandri atunci când la cursul de istoria cinematografului rulez *Independența României?* Acum elevii nu mai trebuie să învețe versuri. Acest exercițiu, departe de a fi mecanic, dezvolta capacități retorice, îmbunătățea rostirea și pronunția. Atâta vreme cât nu se lucrează în cursul inferior la bazele dragostei copilului pentru patrie, pentru locul în care a crescut, pentru părinți, pentru mormântul bunicului sau al strămoșilor, nu putem antrena spiritul național, sentimentul apartenenței la această țară. Dacă profesorul nu este el însuși conștient de necesitatea educării micului discipol ca să trăiască în spiritul românismului, să se bucure la vederea unui costum popular autentic, să se bucure de o tratație în sens tradițional, spiritul național are de suferit.

***În 2008, cercetătorul român** a beneficiat de un grant din partea Muzeului Internațional al Fotografiei de la Casa George Eastman, inaugurat în 1949 la Rochester, statul New York, pentru a studia în arhivele acelei instituții și a conferenția în fața unui grup de studenți care se specializau în conservarea fotografiei. Studierea colecțiilor i-a oferit profesorului Adrian-Silvan Ionescu posibilitatea evaluării istoriei cu ajutorul imaginilor surprinse de aparatul de fotografiat, unele dintre ele, total inedite și necunoscute.*

Am găsit trei fotografii făcute de Szathmari în timpul Războiului Ruso-Otoman, în prima fază a Războiului Crimeii, purtată la Dunărea de Jos, cu bătăliile de la Cetate, de la Calafat, de la Giurgiu, și după aceea, mai departe în Dobrogea, la Oltenița și la Silistra. Sunt imagini foarte interesante, necunoscute în restul lumii. M-am uitat pe numeroase albume și pot să spun fără falsă modestie că le-am identificat imaginile cu doi generali americani din timpul Războiului Civil de care ei nu știau. Erau generalul Ambrose Everett Burnside și generalul Joseph Hooker. Au scris în album numele personajelor și mi-au rămas recunoscători.

***Procedee de descoperire** a unor urme istorice care să ne ajute în refacerea modului în care românismul a progresat de la primele decenii ale secolului al XIX-lea au urmat calea de afirmare a identității naționale, îmbogățită de fiecare artist, om de cultură sau cercetător cu propria contribuție. Unele dintre acestea au devenit emblematice la nivelul lui Eminescu,* Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie, *sau al lui Ciprian Porumbescu. Lor li se adaugă versurile mai puțin citate ale lui Alexandru Macedonski din* Ce-aș vrea?: *„Aș vrea odată iubita-mi țară/ Să se ridice din somnul său/ Și cu glas tare să strige: Piară/ Al României oricare rău..." Și cei primiți și naturalizați aici au venit cu contribuții majore, cum a fost fotograful Popp de Szathmari, amintit anterior.*

El a cerut și a primit cetățenia română în 1880, după un referat foarte frumos întocmit de senatori, care au subliniat serviciile inevaluabile pe care le-a adus pentru cunoașterea României și pentru care merita să fie făcut cetățean român. Eu sunt ferm convins că mai există instituții care pot să dezvolte modalități de consacrare a valorilor identitare nu numai în cazuri de excepție cum a fost cel menționat. Academia Română poate să promoveze românismul și să difuzeze cunoștințele necesare pentru o revigorare a sentimentului patriotic. Cinematograful are și el un rol esențial în cultivarea și impulsionarea sentimentului național. Abuzul comis în perioada comunistă pe teme istorice alterate în spirit triumfalist și ideologizat a produs o repulsie a publicului pentru filmul istoric. Am revăzut de curând câteva filme de acest profil făcute de regizori români și am descoperit că sunt impecabile din punctul de vedere al jocului actorilor, al restituirii istorice, cu mici erori în scenografie, în costumație și uniforme de epocă. Dacă spectatorul reușește să se distanțeze de mentalitatea perioadei în care au fost realizate și să elimine reziduurile propagandistice, ajunge la esență și este foarte bine.

***Din păcate, cuvântul patriotism,** în perioada actuală, este doar un accesoriu facil fluturat prin campaniile electorale, este golit de înțeles și, din acest motiv, este respins în semnificația sa profundă. Când o persoană publică încearcă să-l reabiliteze și să-l pună într-un context care readuce termenul la adevărata lui valoare, în ochii lumii utilizatorul devine sau naționalist sau demodat. În țări cum este Franța sau cum sunt Statele Unite, patriotismul nu este un cuvânt de rușine, ci un element de respect.*

Așa și este la ei și așa ar trebui să fie și la noi. La noi nu mai există acest respect și, uneori, în unele locuri, nu mai arborăm drapelul de stat nici măcar în zi de sărbătoare. Ne aflăm într-o situație foarte neclară, plină de incertitudini, cufundată într-un fel de ceață atunci când vine vorba despre patriotism, echivalat cu naționalismul agresiv. Cred că voit s-a construit această ambiguitate, pentru ca oricine recurge la termenul respectiv să fie recuzat sau ponegrit când invocă națiunea română. Eu sper foarte mult în programele de promovare a identității naționale și de marcare a Centenarului Marii Uniri. Există și pericolul să cădem în acele programe festiviste care au golit de conținut manifestările aniversare din 1978 sau 1988, când se fâlfâiau niște steaguri, dar totul era găunos. Sper din tot sufletul ca intelighenția românească să se implice și să ducă așa cum trebuie acest stindard al românismului.

Vecina mea, Africa

Nu puțini sunt liderii rebeli care ordonă uciderea civililor, incendierea a sate întregi, numai ca să li se știe de frică, numai ca la simpla rostire a numelui lor înfometații și marginalizații să tremure de groază. „Teroriștii locali implicați în războaie locale au omorât un număr îngrozitor de civili, motivați de cauzele și ideologiile unei organizații cu ramificații globale. Conflictele africane în desfășurare au afectat aproximativ 20 la sută din populația continentului, majoritatea victimelor fiind civili." (Adam Lusekelo, *Africa's War on Terror Targets Poverty, BBC News*, February 27, 2003, http://news.bbc.co.uk/1/hi/business/2797405.dstm, accesat 17 septembrie 2017)

Unul dintre marile pericole în articularea strategiilor locale pentru limitarea recrutărilor și a activităților teroriste este mascarea unor măsuri represive ale unui regim totalitar sub imaginea combaterii jihadismului, așa cum a procedat în Djibouti președintele Ismail Omar Guelleh, care în 2003 a expulzat 15 la sută din populația adultă a țării sub pretextul eliminării unor complici ai terorismului și ai pirateriei maritime. (John Davis, *Africa and the War on Terrorism*, Ashgate, Burlington VT, 2007, pp. 31-40)

Africa are cea mai tânără populație de pe glob, cu o medie de vârstă de 19,5 ani (Worldometers) față de 42,6 ani media din Uniunea Europeană (Eurostat). Lipsa locurilor de muncă, a pregătirii profesionale, marginalizarea socială fac vulnerabilă categoria de vârstă 15 – 25 de ani, ușor de ademenit în mirajul aventurii și al adevăratei maturități masculine cu care recrutorii jihadiști acționează asupra tinerilor săraci. Vârsta fragedă a noilor susținători ai extremismului violent se traduce și prin prelungirea în timp a acțiunilor teroriste în Africa și pe alte continente.

Interconectarea tot mai facilă și mai extinsă a recrutorilor africani le permite să-și dezvolte rețele de racolare al căror scop este să instruiască tot mai mulți teroriști gata să acționeze dincolo de propriul mediu în centre aglomerate din Europa sau din America de Nord. Numărul victimelor provocate de atacuri teroriste a crescut dramatic în ultimele două decenii. 2015 a rămas al doilea an record ca număr de civili uciși de atentatele islamiste. Costurile economice globale ale extremismului violent au totalizat $89,6 miliarde în același an, aproape un sfert dintre ele înregistrându-se în Africa. (*Ibidem*)

În 2015, patru grupări declarat jihadiste – ISIL/Daesh, Al Qaeda, Boko Haram și Al Shabaab – au provocat 74 la sută din victimele terorismului internațional. Africa sub-sahariană a devenit a doua zonă cu cei mai mulți morți după Orientul Mijlociu și Africa de Nord. Între 2000 și 2010, 1.699 de atacuri au ucis 8.900 de oameni și au rănit 6.605. Din 2010 până în 2016, 575 de atacuri cu bombe, teroriști sinucigași și mașini capcană au omorât 33.300 de oameni și au rănit 10.190. (*Global Terrorism Database,* University of Maryland, Prince George's County, USA, 2016) O agresiune masivă a declanșat migrația internă, i-a împins pe refugiați spre alte zone de conflict etnic sau religios și a provocat noi crize umanitare.

Procedeele de recrutare a teroriștilor s-au adaptat condițiilor lumii în schimbare și vizează periferiile geografice și sociale, structura familiilor și atitudinea față de copii, nivelul de educație școlară și angajarea civică sau integrarea socială. Atacurile din marile orașe ajung în atenția media, însă zonele în care extremismul a prins rădăcini sunt regiuni izolate, periferice în termenii dezvoltării, apropiate de o graniță comună a două sau mai multor state, zone în care au trăit generații neglijate și marginalizate din punct de vedere politic, social și economic. Dacă unul sau mai multe state învecinate sunt eșuate sau în curs de eșuare, deci nu au control total în zonele periferice, acestea devin poligoane de recrutare, asa cum se întâmplă în Mali, în nord-estul Nigeriei sau în regiunea costieră a Kenyei.

Grupurile teroriste au exploatat asemenea zone practic neguvernate și au insistat cu discursuri ipocrite, speculând nemulțumirile populațiilor abandonate. Africa și-a pierdut simțul geografiei în urma a cel puțin patru șocuri geopolitice. Primul s-a produs odată cu dezvoltarea comerțului cu sclavi africani inițiat de arabi și transformat în industrie de europeni după secolul al XVII-lea. Al doilea șoc l-a provocat colonizarea europeană sub constelația celor trei C: comerț, civilizație, creștinism. În mod paradoxal, decolonizarea, la mai puțin de un secol, a fost al treilea șoc, pentru că a plasat tinerele state africane într-una dintre zonele de influență ale celor doi hegemoni ai Războiului Rece. Odată cu încheierea acestuia, a urmat al patrulea șoc, produs de incertitudinea locului Africii în context planetar și revenirea unor state sub umbrela strategică și economică a fostelor metropole coloniale.

În prezent, grupările extremiste din Africa se autodefinesc în termeni religioși, invocând interpretări distorsionate ale Islamului drept fundament justițiar. „Legătura dintre religie și radicalizare a fost stabilită ca derivând din faptul că religia poate sluji ca expresie puternică a identității individuale și de grup, mai ales în contextul în care identitatea religioasă intră în concurență cu loialitatea față de stat." (Journey-to-Extremism.undp.org, p. 45) Exploatarea sentimentului religios al recrutului legitimează extremismul extrem tocmai prin dorința de conectare a militantului cu divinitatea.

O altă zonă a experienței personale care influențează apropierea individului de extremismul violent este situația economică a fiecăruia în momentul recrutării, la care se adaugă autoevaluarea stării

sale sociale. În regiunile Africii cel mai grav afectate de extremism sunt copleșitoare șomajul și degradarea economică. „Șomajul în rândul tinerilor în zona costieră a nord-estului Kenyei este cu 40 – 50 la sută mai ridicat decât în restul țării." (Peter Collier, *Doing Well out of War: An Economic Perspective,* în M. Berdayand, D. Malone (eds.) *Greed and Grievances: Economic Agendas in Civil Wars,* Lynne Reiner, Boulder CO, 2000) Ori, tocmai aceasta este regiunea bântuită de combatanții somalezi Al Shabaab, care fie racolează, fie răpesc tineri pe care îi radicalizează și îi transformă în teroriști.

Însăși relația individului cu statul condiționează vulnerabilitatea recruților extremiști. În situația Africii, care cunoaște state slabe, în curs de eșuare sau eșuate, cetățeanul nu mai există ca entitate nici măcar ca plătitor de taxe, pentru că a dispărut în haos sistemul care să le colecteze. Importanța forței unui stat ca și caracterul și orientarea regimului său sunt extrem de pertinente pentru înțelegerea extremismului violent. „Din 23 de țări aflate în conflict, 17 au cunoscut extremismul violent. Optzeci la sută dintre toate atacurile teroriste s-au produs în țări implicate în confruntări armate." (World Bank, *Conflict, Security and Development, World Development Report 2011*, Washington D.C., 2011)

Sondaje efectuate de organisme independente au constatat că mai mult de jumătate dintre respondenții africani sunt neîncrezători în angajamentul guvernelor de a se pune în slujba cetățenilor. Încă o trăsătură comună a slabei guvernări în regiuni periferice, abandonate în programele de dezvoltare, este prezența, fie și ocazională, a forțelor de securitate corupte care accentuează sentimentul de neglijare a civililor de către stat. Asemenea forțe prezintă fața ostilă a regimului în relația cu cetățenii săi. „Încrederea, sau mai bine zis, lipsa de încredere în forțele de securitate a fost identificată ca un factor crucial, care a influențat extinderea extremismului violent. În multe țări în care guvernele au instrumentat antiterorismul, măsurile luate au limitat spațiul de manifestare a opoziției politice și a actorilor nonstatali, cum sunt societatea civilă și media." (CIVICUS, *Civil Society Watch Report,* Washington D.C., 2016)

Procesul de trecere ascendentă de la dictatură la o societate deschisă și, mai ales, decăderea unui regim anocratic spre dictatură creează punctul critic în care segmentul cel mai vulnerabil al civililor poate să cadă în plasa grupărilor islamiste. Cincizeci la sută dintre aceștia au manifestat un scepticism accentuat față de atitudinea guvernului în conducerea țării. Slaba sau proasta guvernanță, mai ales în regiunile periferice, departate de centrul de putere, este completată sau suplinită de manifestările abuzive ale agenților de securitate. Atitudinea dominatoare și, de multe ori, brutală a acestora provoacă o reacție ostilă a populației chiar și atunci când sunt lansate inițiative de justiție socială. Extinderea acțiunilor extremiste violente devine o consecință firească, în asemenea context. Paralel cu racolarea unor noi combatanți, are loc și o cimentare a sentimentelor antiguvernamentale. Dacă acestea ar fi ilustrate printr-o structură piramidală, la baza ei s-ar plasa scepticismul și neîncrederea în autorități ca reacția cea mai răspândită. Pe o arie mai restrânsă, înspre vârf, urmează nemulțumirea, revolta, dominate de susținerea grupurilor jihadiste rezultând în atitudinea extremă de înrolare în rândul combatanților extremiști.

Șaptezeci și unu la sută dintre subiecții unui sondaj specializat pe studierea extremismului au identificat acțiunile ostile ale guvernului, mai ales asasinarea unor membri de familie, prieteni sau cunoscuți, ca fiind motivul hotărâtor pentru intrarea în rândul formațiunilor teroriste. Patruzeci și opt la sută dintre aceștia s-au înrolat în mai puțin de o lună de la actul opresiv și 32 la sută s-au hotărât după o perioadă mai lungă de câteva luni sau chiar de un an. Extremismul violent în Africa nu este un blestem al vracilor. El a fost răspândit odată cu manifestările teroriste transfrontaliere ale fundamentalismului islamist executate de Al Qaeda, ISIL, Boko Haram sau Al Shabaab. Aderarea la mentalitatea jihadistă a fost stimulată de marginalizarea socială și economică, de șomajul în rândul tinerilor, de acțiuni represive ale regimurilor dictatoriale împotriva civililor, motivate de conflicte etnice și confesionale. Îndoctrinarea islamistă, explicarea credinței de către intermediari radicalizați, instabilitatea politică și incapacitatea autorităților din statele eșuate sau în curs de eșuare să asigure ordinea publică și securitatea individuală și colectivă au favorizat extinderea recrutării militanților extremiști în zonele periferice și în zonele urbane supraaglomerate, căzute în haos social și economic.

Stăvilirea radicalizării săracilor, a șomerilor, a analfabeților și a marginalizaților nu poate fi realizată din exteriorul continentului, iar blocarea radicalizării le-ar reveni statelor africane. Dar trecerea la regimuri democratice, includerea civililor în procesul guvernării, stabilirea unor legături funcționale, interactive, între autorități și populație sunt utopii în Sudanul de Sud, în Eritreea, în Ciad, în Zimbabwe, în Gabon sau în multe alte locuri sugrumate de președinți pe viață, de poliția politică, de corupție și de paternalism tribal. Forța de atracție a îndoctrinării jihadiste pornește și se bazează tocmai pe defectele guvernării.

Și totuși, nu este totul pierdut pentru Africa și mai există variante. „Crearea unor societăți umane deschise, echitabile, inclusive și pluraliste, bazate pe respectarea deplină a drepturilor omului, crearea de oportunități pentru toți locuitoriii reprezintă alternativa cea mai realizabilă și mai semnificativă față de extremismul violent." (Antonio Gutteres, secretar general ONU, în Journey-to-Extremism.undp.org, p. III)

Până la instaurarea unui mecanism eficient de combatere a recrutării teroriștilor africani mai e cale lungă. Între timp, lumea rămâne tot mai vulnerabilă în fața atacurilor lor surprinzătoare și sângeroase.

La pas prin satul global

India în sărbătoare

Ion PĂTRAŞCU

Indianul găseşte normal ca, la mozaicul etnic şi religios, să corespundă şi un mozaic al festivalurilor şi târgurilor, prin orice colţişor de ţară şi în tot timpul anului. Aşa se face că India este ţara cu cele mai multe zile de sărbătoare dintr-un an calendaristic. Sunt sărbători la nivel naţional, dar şi pe plan local, în statele componente ale republicii. Sunt festivaluri religioase, dar şi laice, într-un evantai impresionant, cu o densitate şi durată generoase. Toate acestea, într-o paletă coloristică greu de imaginat de noi, cei veniţi de pe alte meleaguri. Un adevărat vulcan de culori, care irup din îmbrăcămintea participanţilor, din podoabele de pe animale (mai ales ale elefanţilor) şi decoraţiunile din locurile de desfăşurare.

Îmi vine greu să cuprind, chiar şi cu ochii minţii, feeria sărbătorilor tradiţionale de pe imensitatea teritoriului indian. Nu-mi rămâne decât să încerc o scurtă diagonală a acestui evantai de procesiuni şi festinuri. Îmi recunosc subiectivismul în abordarea cu prioritate a temei enunţate, nu neapărat pentru că ea ne oferă tabloul cel mai încântător al vieţii cotidiene a indianului. Imboldul meu vine, mai ales, de la postura de protagonist al unuia dintre festivaluri, încă din primele zile ale vizitei în India. Şi, nu orice festival! Era în luna martie, la echinocţiul de primăvară, când se desfăşoară Festivalul naţional al culorilor – *Holi,* care marchează atât venirea primăverii, cât şi victoria binelui asupra răului (temă dominantă la festivalurile religioase, mai ales). Festivalul este asociat cu un zeu important din panteonul hindus, Krishna. Din gama largă de manifestări să ne imaginăm cam cum arată prima parte a zilei *Holi,* când dispar toate zăgazurile sociale şi oamenii se dezlănţuie în petreceri inocente, în cadrul cărora femeile şi bărbaţii dansează pe străzi, flirtează chiar, se stropesc cu apă colorată şi diverse vopseluri. Este exclus albul pentru că reprezintă doliul, dar şi negrul care, consideră ei, aduce ghinion. Noi, oaspeţii străini, am avut un *teren de joacă* amenajat lângă hotel, beneficiind şi de haine de protecţie: bluză, pantalon şi bonetă. Cum arătam după acest joc, numai imaginile fotografice deţin adevărul.

În cele ce urmează, am ales să mă refer, aleatoriu, la o suită de festivaluri religioase ale principalelor culte din India. În primul rând, hinduismul, religie majoritară, care oferă cea mai largă şi mai plină de semnificaţii panoplie de ritualuri, cu rădăcini milenare. Gama bogată a acestora derivă din panteonul suprapopulat al acestei religii, cu structuri bine definite, unde Universul este creat, distrus şi refăcut de zeii *Trinităţii Supreme,* Brahma, Vishnu şi Shiva. Ei nu vor lipsi din poveştile noastre, însă am ales să încep cu odiseea *Divinului Prinţ* Rama, care ocupă un loc special în inimile credincioşilor hinduşi, pentru că el este cel care l-a învins pe demonul Ravana, care-i răpise soţia, pe Siva. Într-o suită de festivaluri, Rama este sărbătorit în cadrul unor procesiuni religioase cu incantaţii, cântec, dans şi focuri de artificii. Când cei doi membri ai panteonului se întorc însoţiţi de zeiţa bunăstării, Lakshmi, calea le este luminată cu lămpi de ulei. Însă, Lakshmi are şi propriul ei festival (noiembrie, în Bengal), când credincioşii o întâmpină cu lumină, multă lumină. Apoi, tot pentru orientarea corectă a zeiţei, pe poteca de la poartă, până în pragul casei, se desenează cu făină de orez urme de tălpi.

Orezul, element central în viaţa de zi cu zi a indienilor, nu poate lipsi din obiceiurile lor religioase sau laice. De aceea, în sudul ţării, ei au şi un *Festival al orezului,* considerat una dintre cele mai pitoreşti manifestări tradiţionale. Pentru aceasta, casele se deretică şi piciează. Boii, nelipsiţi de la sărbătorile populare, sunt gătiţi şi ei cu ghirlande de flori şi coarnele viu colorate. Ca parte a programului, ei vor fi mânaţi la o cursă tradiţională, în ritm de muzică şi dans. Femeile fac desene geometrice cu făină de orez în faţa caselor. Cu acest prilej, se prepară şi prima fiertură de orez. Conform credinţei hinduse, cu cât fierberea este mai agitată, cu atât recoltele de orez vor fi mai bogate în anul agricol următor.

Pentru hinduşi, Shiva este Atotputernicul, cel care poate distruge, dar şi reface Universul, două principii contrare, care amintesc de dualismul chinezesc Yin şi Yang. Soţia lui, plurinominalizată (Saki, Kali, Parvati, Gauri, Minakshi, Durga etc.) poate fi, după caz, zeiţa vieţii şi a morţii, zeiţa războiului, zeiţa devoratoare a lumii. Ea este fiica Munţilor Himalaya, unde îşi avea lăcaşul sfânt Shiva. Cei doi zei pot fi veneraţi uneori doar o singură noapte în faţa templelor lui Shiva, cu procesiuni, incantaţii, muzică, dans şi clinchet de clopoţei, sau timp de o săptămână, când, din procesiuni, nu lipseşte defilarea elefanţilor. În Rajasthan, cel mai important festival al primăverii este dedicat zeiţei Gauri, zeiţa care aduce abundenţă şi fertilitate. În templele hinduse, femeile se roagă la statuile zeiţei pentru ca aceasta să le sortească fericire şi împlinire în căsnicie. Urmează procesiunea în care statuile zeiţei sunt purtate până la un lac, unde sunt îmbăiate. Unirea dintre zeităţi ocazionează cele mai fastuoase sarbători. În cazul lui Shiva, numărul festivalurilor de acest gen corespunde numărului de soţii. Amintesc doar festivalul din Jaipur, unde credincioşii, îmbrăcaţi de sărbătoare, ca la toate manifestările de acest gen, împreună cu elefanţi în podoabe luxoase şi ei, însoţesc statuile lui Shiva şi Parvati până la o simbolică locuinţă a părinţilor zeiţei, de unde se îndreaptă spre casa soţului. Festivalul *Sabarimala* din Kerala (noiembrie-ianuarie) este închinat de hinduşi lui Ayyappa, cel născut din unirea lui Shiva cu Vishnu, devenit simbol al unităţii dintre cei doi zei ai *Trinităţii Divine.* La el participă pelerini din întreaga lume. Festivalul impune reguli foarte stricte. Înainte de pelerinaj, bărbaţii participanţi trebuie să ţină un post de 40 de zile, să se abţină de la băutură, tutun şi femei; să poarte o centură neagră în jurul taliei. Deplasarea se face fără încălţări, pe poteci şi locuri accidentate, purtând în spate ofrande pentru zeul Ayyappa (ananas, camfor, unt lichefiat, orez). Este obligatorie spălarea de păcate în râul întâlnit înainte de templu.

Nu este uitat nici Krishna, marele avatar divin, venerat în hinduism pentru că în el s-a întrupat zeul suprem Vishnu. De ziua lui (august-septembrie), Krishna este sărbătorit, printre altele, cu dansuri lirice, sub formă de cerc (horă!), aşa cum apare el în miniaturi, alături de soţia sa, Radha. În Panteonul mozaicat al hinduşilor se află la loc de cinste şi Ganesha, zeul cu cap de elefant, venerat de credincioşii hinduşi ca zeu al înţelepciunii, cel care înlătură toate obstacolele. El este invocat atunci când se începe o activitate importantă, când se pleacă în călătorie sau în prima zi de şcoală. Este un fel de *Doamne ajută* al românilor. La sărbătoarea lui Ganesha, din septembrie, credincioşii se roagă la statuile lui, prezente în toate casele. Festivalul are ca punct central procesiunea cu statuile zeului, în ritm de muzică şi dans, care, în final, sunt încredinţate apelor.

Fiindcă a venit vorba de îmbăiere, să amintim şi de *Festivalul* de purificare *Mela,* apreciat ca fiind cel mai mare din lume, după numărul de participanţi. El are loc la confluenţa cursurilor de apă Gange, Yamura şi miticul Saraswati, în oraşele în care Marele Vishnu a vărsat acea picătură de nectar, care îi ajută pe credincioşi să treacă mai uşor în lumea cealaltă. Conform legendei, nectarul şi-ar avea originea la momentul *Creaţiei,* când zeiţele hinduse au cerut ajutorul demonilor în agitarea apelor, pentru obţinerea lui. Odată dobândit, zeiţele nu l-au mai împărţit cu demonii. Dar, să revenim la baia purificatoare, unde participă de fiecare dată milioane de credincioşi. După unele statistici, cifrele sunt fantastice: până la 15 milioane într-o singură zi, cu un total de 40 de milioane în cele patru zile ale festivalului.

Menţionam la început că mozaicului religios al Indiei îi corespunde şi unul al festivalurilor şi târgurilor populare. Este adevărat că religia hindusă, majoritară în India, are partea leului din manifestările despre care vorbim. Însă, într-o ţară tolerantă precum India, spiritul de pace şi convieţuire între etnii şi religii este dominant. Aici, nu numai că fiecare îşi păstrează şi respectă propriile tradiţii şi obiceiuri, dar manifestarea acestora nu rămâne ferecată pentru fiecare etnie şi religie în parte. La ele participă toţi, indiferent de castă, religie sau culoare.

Budismul, cândva printre cele mai puternice religii indiene, este încă bine reprezentat în cadrul manifestărilor populare şi, mai ales, în domeniul artei şi culturii (după cum vom vedea în demersurile noastre viitoare). Astăzi, budiştii din India au o suită de festivaluri dintre cele mai interesante. În lunile mai sau iunie, la *Festivalul Buddha Purnima,* într-o noapte cu lună plină, budiştii sărbătoresc naşterea, iluminarea şi atingerea Nirvanei de către Buddha. Peste o lună, urmează un festival de două zile care, pe lângă suita obişnuită de ritualuri, include şi spectacole de pantomimă, în cadrul cărora călugări înveşmântaţi în mătase şi cu măşti înspăimântătoare interpretează (de fapt, mimează) scene dramatice din mitologia budistă. Este şi un *Festival Kalinga,* cunoscut şi sub numele de Festivalul Naţional al Dansului Războinic. Acesta este printre cele mai importante festivaluri ale lor, pentru că, la *Pagoda Păcii* din Orissa, este celebrat împăratul Ashota care, după bătălia de la Kalinga, a renunţat la sabie, pentru a îmbrăţişa budismul. La acest festival mesajul credincioşilor budişti este *pace şi linişte, nu război.*

Din mozaicul religios, să-i amintim şi pe jainişti, cei care îl comemorează pe fondatorul religiei lor, Mohavira (numit şi *marele erou*), prin pelerinaje la lăcaşurile lor sacre. Apoi, adepţii sikhismului sărbătoresc ziua de naştere a fondatorului, Guru Nanak (primul din cei zece Guru), la *Templul de Aur* din oraşul lor sfânt Amritsar. La rândul lor, sufiştii indieni comemorează dispariţia sfântului Moinuddin Chisti, cel venit din Persia. Sute de mii de credincioşi fideli merg în oraşul Ajmer pentru a se ruga şi a depune ofrande (flori de iasomie şi trandafiri, pastă din lemn de santal, parfumuri, tămâie etc.). Cât despre credincioşii musulmani, să amintim de cele două mari sărbători ale lor: *Id-Fitr* (încheierea Postului Ramadanului) şi *Bakrid,* când este sacrificat un berbec sau o capră, animale crescute cu acest gând şi tăiate numai de un om foarte credincios. Carnea, preparată în casă, se împarte între rude şi prieteni, iar săracilor li se oferă, aici în India, haine şi bani. Din acest calendar al sărbătorilor religioase nu lipsesc nici creştinii indieni. De exemplu, cei din insula Goa (fostă colonie portugheză) au un carnaval anual, dominat de spiritul iubirii şi al veseliei. Cum altfel? O adevărată explozie de culori care nu este străină de o anumită moştenire portugheză. Credincioşii merg la carnaval nu oricum, ci după 40 de zile de post şi penitenţă.

Din această gamă largă de festivaluri şi târguri, aş mai aminti câteva care mie mi se par emblematice pentru India. Am în vedere, în primul rând, elefantul – mândria indianului, care-i este partener, membru de familiei şi, mai important decât orice, el este zeul Ganesha. El nu poate lipsi de la marile parăzi şi sărbători ale indienilor. Să ne imaginăm marşul elefanţilor de la *Festivalul din Kerala* (ianuarie), când o sută dintre ei, împodobiţi din cap şi până în picioare, defilează între două centre zonale, timp de trei zile. În cea de a patra zi, elefanţii se odihnesc şi începe întrecerea cu bărcile, o altă manifestare tradiţională. În ultima zi, după atâta efort şi concentrare, participanţii se pun pe petrecere, cu muzică şi dans, trecând şi pe la mesele bogate cu bucate exotice, fără de care nu sunt de imaginat sărbătorile indianului.

→

Să-l mai reţinem puţin pe Mircea Ionescu-Quintus

Elis RÂPEANU

Mircea Ionescu-Quintus s-a născut la 18 martie 1917, la Kerson, în Ucraina. Tatăl său, Ion Gh. Ionescu, şi-a adăugat şi şi-a legalizat supranumele Quintus pentru că era al cincilea copil şi pentru a nu se produce confuzii cu atâţia Ion Ionescu, câţi existau în Ploieşti (şi nu numai). Fusese căsătorit cu viitoarea mare artistă Marioara Voiculescu, care venea ca o moşierească, în trăsura plină de bagaje, pe drumul Valea Popii la via din Valea Călugărească, trecea pe lângă casa bunicilor mei, se oprea, pentru un salut, la via Mitropoliei şi urca, salutând lumea, ieşită la porţi, din casele rare de pe drum (caii aveau clopoţei!), la conacul cu brazi din vârful dealului care despărţea zona viilor de codrul care se întindea până la Plopu şi Nisipoasa. Familia n-a fost de acord cu această căsătorie, încheiată la 21 ianuarie 1910, retrăgându-i sprijinul material. Se desparte şi, pe 29 mai 1916, se recăsătoreşte tot cu o Marioară – Marioara Naumescu, divorţată şi ea, de epigramistul Radu D. Rosetti (să nu uităm că Ion Ionescu-Quintus se afirmase, şi el, ca epigramist, încă din 1896, cu valorosul volum *Epigrame,* prefaţat de V.A. Urechiă şi ilustrat de Nicolae Vermont). În 1916-1917, se refugiază cu un grup de parlamentari în Rusia, luându-şi şi soţia. Stă la Odessa şi Kerson, unde se naşte Mircea. În 1919, a venit pe lume, la Ploieşti, al doilea copil, Ion, şi el viitor mare epigramist, semnând Nelu Ionescu-Quintus sau Nelu Quintus.

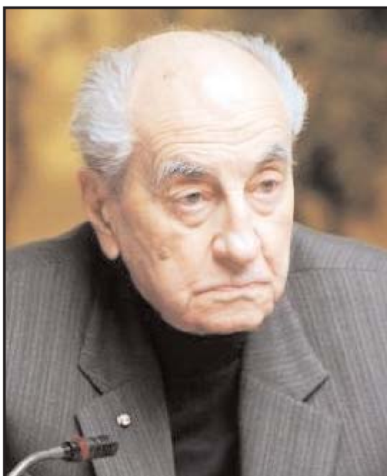
Cu toată viaţa zbuciumată pe care a dus-o, cu lucrurile bune şi rele, cu evenimentele fericite şi nefericite care s-au succedat într-o viaţă care a depăşit 100 de ani – perioadă care a cuprins mare parte din secolul al XX-lea şi aproape două decenii din cel prezent – Mircea Ionescu-Quintus şi-a păstrat vigoarea, forţa spirituală şi încrederea în oameni. Celui caracterizat ca „liberal din tată-n fiu", membru al acestui partid din 1934, când avea 17 ani, existenţa i-a fost marcată de două perioade cu cel mai mare risc existenţial: războiul şi detenţia politică. Serviciul militar şi participarea la război, pe toată perioada lui, între anii 1938-1945, au fost datorii împlinite cu onoare, deşi pericolele n-au lipsit. În anii 1948 şi 1952-1954 a fost deţinut politic. „În noaptea de spaimă a Sfintei Marii din 1952", se reîntâlneşte cu Părintele Constantin Galeriu, pe care-l cunoştea ca slujitor la Biserica „Sfântul Vasile" din oraşul său, ambii arestaţi, „în Penitenciarul de pe strada Rudului, împreună cu un mare număr de deţinuţi politici, întreaga elită a oraşului şi judeţului". Acestea sunt cuvintele sale, consemnate în prefaţa la volumul nostru *Vrednicul Părinte Galeriu* (Ed. Semne, 2015), din care ne permitem să mai cităm un fragment edificator. „Spre deosebire de toţi aceştia, buimăciţi şi treziţi din somn, care nu ştiau ce şi de ce li se întâmplă, îmi amintesc şi acum calmul şi seninătatea Părintelui Galeriu, arestat şi el politic, dătătoare de linişte, încredere şi speranţe celor din jur.

După zile şi nopţi în care eram supuşi unui inuman regim de izolare şi înfometare, fără asistenţă medicală măcar celor bătrâni, ne târam ca nişte umbre, sprijiniţi doar de îndemnurile şi predicile numeroşilor preoţi aflaţi alături de Părintele Galeriu, în pătimire cu noi.

Criza şi cazna penitenciară s-au curmat într-o seară din noiembrie 1952, când am fost transportaţi şi înghesuiţi în *bou-vagoanele* unui tren, în care am călătorit sfârşiţi de puteri, spre o destinaţie necunoscută. Şi tot noaptea, mohorâtă şi friguroasă, am fost depuşi într-o staţie din preajma lagărului Coasta Galeş, abia înfiinţat, aşezaţi în lungi şiruri şi mânaţi spre curtea acestuia, unde comandantul, cred că Bercea se numea, ne-a spus că suntem condamnaţi pentru crime politice, că nu suntem într-un pension şi că va trebui să muncim zi şi noapte la săparea Canalului Dunăre-Marea Neagră.

A doua zi, după numai câteva ore de odihnă, fiind cu neputinţă să adoarmă cineva, am început programul de lucru de 12 ore fără pauze, o săptămână ziua şi alta noaptea, săpam şi încărcam neîncetat vagoane, supuşi unui regim de muncă tiranic şi imposibil de suportat, din care pricină cădeam cu lopeţile în mâini, sub teroarea paznicilor.

În asemenea dramatice clipe, am simţit din nou sprijinul frăţesc al celor suferinzi ca şi noi: atunci, din nou am primit încurajările Părintelui Galeriu, sfârşit ca şi noi, şi care, cu mărinimie de sfânt, a fost în stare să se descalţe şi să dea bocancii săi unui sărman bătrân, cu picioare goale şi sângerânde. Şi iarăşi am înţeles şi am cunoscut neobişnuita lui dăruire, lepădare de sine, îmbrăţişându-l şi mândrindu-mă că neamul nostru, vrednicit cu astfel de fii, nu poate fi umilit, îngenuncheat şi nici nu poate pieri vreodată.

Mult mai târziu, scăpaţi din osândă, ne-am revăzut la Bucureşti, fiecare în rosturile lui, şi de câte ori încercam să-i amintesc binefacerile de la Coasta Galeş, mă oprea, spunându-mi cu aceeaşi modestie, că n-au fost faptele sale, ci voia Domnului." A fost eliberat în 1954 din lagărul de muncă de la Borzeşti.

Ca avocat în Baroul Avocaţilor din Prahova, în care s-a înscris încă din 1940, Mircea Ionescu-Quintus cunoaşte realităţile sociale şi politice din perioadele care se succed. După cum am mai scris, un şef de cadre de la Colegiu l-a sfătuit pe cel care, după '90, avea să ajungă, ca Preşedinte al Senatului, al doilea om în stat şi, apoi, cel mai în vârstă senator din istoria parlamentară a României, să renunţe la Quintus, „mai ales că sună evreiesc", dar Domnul Mircea a refuzat.

Înzestrat cu umor ca şi tatăl său, precum şi ca produs spiritual al oraşului natal, îşi manifestă de timpuriu calităţile de epigramist şi, în 1943, debutează cu un volum de epigrame intitulat *Haz de necaz,* beneficiind de o prefaţă semnată de Radu D. Rosetti. Publică apoi *Epigrame*, în 1973, cu un Cuvânt înainte de Mircea Iorgulescu, *Epigrame şi Epitafuri* (Bucureşti, 1976), *Trident Quintus – Ion, Mircea, Nelu*; a îngrijit volumul Ion Ionescu-Quintus, *Scrieri,* în Colecţia Restitutio, Ed. Minerva, Bucureşti, 1981, cu o prefaţă de Valeriu Râpeanu, tot ploieştean, care s-a aplecat, cu preţuire, în studiile sale, asupra epigramei. Este prezent, cu epigrame, în toate culegerile şi antologiile de profil apărute în ultima jumătate de secol. Amintim, printre altele, *Dansul Săbiilor* (Timişoara, 1975), *Epigramişti români de azi* (Ed. Eminescu, 1979), *Muschetarii Prahovei* (Ploieşti, 1996), *En garde!* (Ploieşti, 2001), *Perle de umor* (Ploieşti, 2000), *Cimitirul Vesel* (Ploieşti, 2000) etc. etc. A colaborat cu epigrame, cronici rimate, schiţe umoristice la *Gluma, Urzica, Şopârla, Magazin, Astra, Moftul român, Palatul de Justiţie, Orizont* etc. Din 1970 devine membru al Clubului Epigramiştilor „Cincinat Pavelescu", înfiinţat în 1969, având carnetul cu nr. 16. Încă din timpul preşedinţiei lui Mircea Trifu (1922-1994), la iniţiativa căruia a luat fiinţă acest club (care includea şi mulţi membri din ţară) şi apoi, în 1990, Uniunea Epigramiştilor din România, a fost, până în ziua în care s-a dus să-i întâlnească pe Cincinat Pavelescu, Al. Clenciu ş.a., Preşedintele de onoare al U.E.R.

Armonia catrenului epigramatic este strâns înrudită cu poezia, în sensul clasic al cuvântului. Cum spunea Jules Renard (1864-1910), în *Merinettei,* cap. XXXVI, adeseori „rima slujeşte drept cârlig ca să tragi, până ce versul se desprinde şi apare la suprafaţă", luminând mesajul, aşa cum, în epigramă, rima duce, uneori, la cuvinte care atrag sensuri noi ce pot schimba şi/sau îmbunătăţi ideea. Versul a devenit familiar lui Mircea Ionescu-Quintus, realizând şi două volume de poezii: *Lacrima scoicilor* (Bucureşti, 1979) şi *Moara Dracilor* (Bucureşti, 1999). A scris, de asemenea, proză. Umorul învăluie volumul de schiţe *Mărturie mincinoasă* (Bucureşti, 1983), iar experienţa acumulată în domeniul juridic, ca avocat, îi inspiră un roman reuşit – *Citaţie pentru un necunoscut* (Bucureşti, 1988). A realizat şi o piesă de teatru, scrisă în maniera unui proces – *Cazul Dorin Condrea* (1958).

A fost sărbătorit, cu mult fast, ca epigramist centenar, la Festivalul de poezie şi epigramă, Ediţia a XI-a, care, prin amploare, poate fi numit Zilele Culturii Mizilului. Cu această ocazie a fost lansat volumul omagial *Quintus 100%*! coordonat de profesorii Laurenţiu Bădicioiu şi Victor Minea (Ed. Opera Magna, Iaşi, 2017, 163 p.), cuprinzând catrene/madrigaluri închinate venerabilului sărbătorit. Astfel, Eugen Ilişiu din Deva îl consideră pe „MIQ" „maestrul orator" care *Adus-a epigrama în Senat,/ Fiind aplaudat cu-nflăcărare/ Şi-n felu-acesta el a inventat/ Un gen deosebit de cuvântare*. Ion Diviza din Chişinău susţine acelaşi lucru: *Epigramiştii au un bun atu/ De Mircea-Quintus binecuvântat:/ Le place unor literaţi sau nu,/ Dar locul epigramei e-n Senat!* Dar Constantin Sechelaride (1926-2000), din Bucureşti, consideră că nu e normal *Ca dintr-un prinţ al epigramei/ Să ajungi un biet ministru!* Tereza Duca din Iaşi susţine ideea că epigrama constituie un balsam existenţial: *Epigramele v-ajută/ Să ajungeţi la o sută,/ Dar un lucru se impune:/ Trebuie să fie bune!* Această constatare devine îndemn în catrenul lui Eugen Ilişiu: *De vreţi să vieţuiţi la nesfârşit/ Şi să vă fie viaţa fără drame,/ Un „sport" se recomandă negreşit:/ Trudiţi-vă să scrieţi epigrame!*

S-au dat şi replici la *Ultima dorinţă* a Domnului Mircea:

La locuinţa mea de veci
Tot mai aştept să vie-o fată
Că nu e nimeni pe poteci
Şi am intrare separată!

Nicuşor Constantinescu din Bucureşti îl îndeamnă să nu se grăbească: *La locuinţa ta de veci/ Nu-i cazul prea curând să pleci/ Că poţi, prin faptă şi cuvânt/ Să mai faci multe pe pământ.* Şi patriarhul epigramei româneşti n-a putut „să plece" mai devreme, având-o alături pe Doamna Viorica – fiinţa care i-a fost sprijin aproape trei sferturi de veac: *În cimitir, pe-acea alee rece,/ Demult ar fi-ntâlnit-o pe fetica/ De nu-l ţineau acasă să nu plece/ Catrenele şi Doamna Viorica.* (Elis R.) Cum i-a plăcut să stea mai mult acasă cu Doamna Viorica, a ratat întâlnirea... Constantin Moldovan – primar şi epigramist din comuna Mănăstirea Humorului scrie, cu umor ghiduş, următoarea Replică: *Păi, fetele ar fi venit –/ Erau frumoase şi deştepte –/ Dar, între timp s-au prăpădit/ Că le-ai lăsat prea mult s-aştepte!*

Am vorbit de festivaluri (religioase, este adevărat) ale primăverii, dar se cuvine să amintim şi câteva târguri cu specific agrar. Undeva, pe malul Fluviului Gange, are loc cel mai mare târg de animale şi produse agricole din lume. Apoi, la un târg de animale din Rajasthan sunt tocmiţi anual cca 70.000 de tauri, cai şi cămile. Animalele apar în ţinută extravagantă, iar stăpânii lor îşi etalează cu mândrie turbanele colorate şi bărbile lungi. Nu ar putea fi omis *Târgul de cămile* din Rushkar (octombrie-noiembrie), inegalabil în întreaga Indie. Aici se târguieşte orice, de la animale şi până la organizarea de pelerinaje şi festivaluri religioase. Componenta religioasă a festivalului se desfăşoară în linişte, după ce a avut loc vânzarea/cumpărarea animalelor. Nu lipseşte nici aici îmbăiatul în lacul local Sarovar, cu speranţa că acest ritual ajută la salvarea sufletului.

India este enormă, diversă şi foarte complexă. Cu aceste scurte incursiuni prin festivalurile şi târgurile indiene am început să ne încărcăm cu imagini şi impresii fără egal, aproape ireale, ale obiceiurilor şi tradiţiilor unui popor care a creat una dintre cele mai mari civilizaţii ale omenirii. Şi, ar mai fi încă ceva, ar fi remarca lui Mircea Eliade, legat puternic de această ţară: *India are meritul de a fi adăugat o nouă dimensiune Universului: aceea de a exista liber.*

GO-ul, dincolo de joc

Valoarea educativă și terapeutică a GO-ului

Yasutoshi YASUDA, 9 dan

Impactul GO-ului. O grădiniță din Shonai. (II) Peste o lună, am vizitat din nou grădinița. Educatoarele le spuseseră copiilor că vin, iar ei erau cu toții pregătiți să joace GO cu mine. Când am întrebat cine vrea să joace, s-a format o coadă foarte lungă. Am jucat conform regulii „eu câștig dacă voi captura trei piese, tu câștigi dacă reușești să-mi capturezi o piesă”.

Am fost surprins cât de bine jucau unii copii. Până atunci, era o convingere curentă că numai o persoană care cunoaște bine GO poate să-i învețe și pe alții. Ceea ce am aflat astfel a fost că un educator care nu știe nimic despre GO este cea mai indicată persoană pentru a-i învăța GO-captură pe copii. Dacă cineva știe foarte bine GO, atunci va încerca să-și împingă elevii spre a învăța regulile mai dificile, iar copiii vor fi derutați și vor fugi. Chiar și adulții cărora li se prezintă concepte dificile pe care nu le înțeleg vor fi îndepărtați, iar asta cu atât mai mult este valabil pentru copii. În plus, orice tendință spre explicarea plictisitoare a regulilor îi va face pe copii să urască jocul. Privind înapoi spre propriile mele eșecuri în predarea jocului și privindu-le pe educatoare, mi-am dat seama care era abordarea potrivită.

Pentru că știam că nu pot veni foarte des la grădiniță, am propus ca jucători locali de GO să facă asta, dar dl Tamura a respins imediat propunerea. „Am înțeles că intenția a fost de a incorpora GO-ul în programa noastră. Totuși, aici nu este un club de GO”, mi-a spus el fără menajamente. „Nu este nevoie de instructaje privind jocul de GO serios.” Dl Tamura înțelesese bine că GO-ul era doar unul dintre instrumentele de utilizat pentru a-i ajuta pe copii. Amintindu-mi acestea, îmi dau seama că fără judecata sa tranșantă, proiectul meu nu ar fi continuat.

„Oameni care nu știu GO, învățându-i GO pe alții” sună ca o zicere criptică din Budismul Zen, dar acesta este un punct crucial. Faptul că am încredințat predarea jocului GO-captură unor educatoare care nu aveau nicio idee prealabilă despre joc a funcționat foarte bine. Suficient de ciudat, acest lucru a devenit un factor critic în acceptarea GO-ului captură ca instrument educațional nu numai în Japonia, dar și în alte țări.

Profesorii de la clasă pot foarte bine intui sentimentele copiilor și-i pot înțelege. A te bucura jucând GO cu copiii, a fi la același nivel la care poți împărtăși bucuria jocului este suficient; explicațiile complicate nu sunt necesare. În pofida unei bune înțelegeri a GO-ului, jocul nu va avea succes fără înțelegerea simțămintelor copiilor. Ceea ce este important nu este nivelul cunoștințelor tehnice, nici priceperea la GO, ci capacitatea de a înțelege copiii.

Pentru copii, importanța petrecerii timpului cu un educator nu poate fi uitată niciun minut, nici măcar pentru o secundă. Și nu trebuie să fie un educator, poate fi un prieten sau un părinte cel care stă față în față cu copilul, în contact vizual. Mi-ar plăcea să vă gândiți ce important este un asemenea lucru pentru copii.

La grădinița din Shonai nu a existat o perioadă specifică prevăzută explicit pentru GO. Dimpotrivă, au fost pregătite table și piese de GO și lăsate la îndemâna copiilor, pentru ca aceștia să le folosească spontan. Rezultatele le-au surprins și pe educatoare, m-au surprins și pe mine.

GO-ul începe cu o regulă simplă, pe care și un copil de cinci ani o poate înțelege: capturarea unei piese. Copiilor le place și simplul fapt că plasează o piesă pe tablă. Ce poate fi amuzant în asta? Educatoarele mi-au spus că unul dintre factori este descoperirea sau bucuria de a găsi ceva prin forțe proprii.

GO-ul are variații infinite, prin urmare, o poziție nu va fi probabil niciodată repetată. Există numeroase moduri de a captura și nenumărate moduri de apărare. Fiecare mutare este un pas într-o lume necunoscută, iar copiii practică jocul folosind o concentrare totală a capacităților lor de intuiție și gândire. Capturarea și apărarea sunt amândouă descoperiri. Dacă stăm să ne gândim, și noi, profesioniștii GO-ului, facem exact același lucru.

Bucuria descoperirii duce la o creștere a încrederii în sine, ceea ce poate stimula potențialul copiilor.

Ei își îmbunătățesc abilitățile în diverse domenii. Aceste rezultate i-au făcut pe educatori să creadă că GO-ul este un joc diferit de alte distracții, unul cu un mare potențial privind dezvoltarea copiilor.

În grădiniță exista și un copil mai ciudat, pe nume Ichan. Avea cinci ani, îi curgea tot timpul nasul și nu se împăca bine cu ceilalți. Ichan a devenit interesat de GO și a început să joace în fiecare dimineață cu directorul grădiniței. Jocul său a devenit tot mai puternic, pentru că juca zilnic, iar ceilalți copii au început să-i spună ce jucător bun era. Colegii au început să-l bage în seamă. Până atunci, îi ignoraseră nasul mereu umed, dar de-acum au început să-i spună când îi curgea, iar Ichan a devenit și el mai grijuliu.

Ichan a căpătat încredere prin acceptarea de către colegi și a găsit tăria de a încerca noi provocări. A început să se încalțe singur, să folosească foarfecile, lucruri la care nu era bun mai demult. Până atunci, tăia doar hârtia în bucăți, dar într-o zi a făcut din hârtie un elefant de forma unui cuib de pasăre. Pe nesimțite, a devenit un lider al clasei lui. Educatoarele erau cu adevărat surprinse de schimbarea lui, evoluție care a afectat și alți copii din jur.

Următorul episod a survenit într-o zi lângă grădiniță. Era acolo o sală de recreație unde se aflau deja jocuri de GO, iar elevii din clasele mai mari ale școlii elementare jucau în sală GO după lecții. Printre ei era un jucător mai puternic care făcea pe șeful printre cei din jur, arătându-le cum să joace. S-au apropiat încrezători mai mulți copii de la grădiniță. Fiecare dintre ei a jucat GO-captură cu băiatul cel puternic la GO și toți l-au bătut. Copiii de grădiniță au trecut apoi la alt joc, lăsându-l pe cel învins cu gura căscată.

Întâmplarea avea loc la numai câteva luni după ce copiii începuseră să joace GO la grădiniță. Până la urmă, nici măcar educatoarele nu-i mai puteau învinge pe copii. Este uimitor să vezi ce mari puteri de concentrare au copiii și cât de flexibili sunt atunci când ceva îi distrează. Potențialul copiilor este cu mult mai mare decât ne imaginăm noi, adulții. Atașându-le eticheta de imaturi, putem să pierdem ceva foarte important.

În același timp, și educatoarele descopereau singure diferite lucruri. Domnișoara Chiga Iwamura, de la grădinița Shonai, mi-a vorbit într-o zi despre una dintre observațiile sale. Grădinițele conțin materiale pentru o mare mulțime de activități, cum ar fi desenul sau împăturirea hârtiei (origami), dar e o diferență fundamentală între GO și celelalte activități. La GO se începe prin a te așeza față în față cu partenerul de joc și spunând „onegaishimasu”, o expresie care exprimă îndatorarea pentru disponibilitatea adversarului de a ți se alătura în jucarea unei partide; la terminare, jucătorii își mulțumesc unul altuia pentru partidă.

Cei doi jucători încep împreună și termină împreună. După o partidă de GO, ambii jucători sunt satisfăcuți de joc și trec la altceva. În schimb, atunci când desenează sau împăturesc hârtie, copiii termină la momente diferite. Cei care termină le vor propune celorlalți să joace ceva, iar cei care nu au terminat se vor simți nesatisfăcuți. La GO, toate partidele se încheie cu un sentiment de satisfacție pentru ambii parteneri.

Pe de altă parte, copiii au obiceiul să se joace cu prietenii favoriți, într-un grup bine delimitat. Dar, după ce joacă GO cu mai mulți prieteni, adesea copiii merg împreună la joacă. În felul acesta, relațiile între copii sunt extinse. O partidă de GO nu are niciodată aceeași desfășurare și, deci, copiii își dezvoltă puterea de concentrare, anticipând mutările adversarului. Se pare că acest gen de activitate nu a existat până acum în educația copiilor.

Și educatoarele au experimentat o extindere a relațiilor lor umane prin GO și s-au amuzat la fel de mult precum copiii.

Valoarea activității educaționale prin intermediul GO-ului a fost prezentată la o conferință privind educația copiilor din prefectura Fukuoka. „Nu există date concrete despre acest lucru, dar fiecare copil a devenit capabil să-și exprime opinia și să asculte opiniile celorlalți. Schimbarea este uimitoare pentru copiii de cinci ani.” – a spus domnișoara Keiko Yamamoto.

(Fragmente din cartea *GO as Communication. The Educational and Therapeutic Value of the Game of GO*, de Yasutoshi Yasuda 9 dan, Tosho-bunka, 2000, traducere în engleză de Yoshimi Nakao pentru Editura Slate and Shell, Richmond VA, 2002; informații din GO-ul românesc se pot găsi pe site-ul Federației Române de GO, www.frgo.ro)

Tot în acest volum, ca un ecou la perioada epigramatică a lui Topîrceanu, care, în parodie, se substituie lui Cincinat (*Talentul vostru-ntr-adevăr/ S-a mărginit numai la păr,/ Dar toată strălucirea mea/ Nu stă-n chelie, ci sub ea*), Grigore Chitul din Bistrița scrie: *Că Mircea-i sclipitor, într-adevăr,/ Putem vedea și-acum ca și-nainte/ Căci pe chelie n-are dram de păr,/ Dar sub, mai are un quintal de minte!*

Volumul include peste 100 de autori, cuprinde multe catrene cu tentă de madrigal, închinate celui care va rămâne printre noi prin zâmbetul, echilibrul său interior, capacitatea de a fi mereu pe fază. Secretul lui Mircea Ionescu-Quintus – *Cum bate suta-n vervă, eu, pe față,/ Vă spun cinstit, dezvăluind esența,/ Că a exploatat întreaga viață,/ Avid, umorul și inteligența.* (Gh. Bălăceanu, Iași); *Umorul de la tată-i este dat,/ Dar a păstrat și duioșia mamei/ Și-atâția ani de viață-a adunat/ Sorbind din elixirul epigramei.* (Elis R.)

Poezia unor efecte holografice

Mircea OPRIȚĂ

Autoare de proză fantastică și SF, Rodica Bretin s-a născut la 6 noiembrie 1958, în Brașov. A urmat cursurile Liceului Teoretic „Andrei Șaguna" și ale Facultății de Tehnologie a Construcțiilor de Mașini de la universitatea brașoveană, implicându-se totodată în mișcarea cenaclieră a anilor '80, când în anticipația noastră se produceau deja vizibile mutații de gust și de interes. Momentul „estetic" este sincron cu apariția unei noi generații de fani și de autori: cea care avea să-i dea pe Alexandru Ungureanu, Mihail Grămescu, Cristian Tudor Popescu și, pentru a rămâne încă în zona orașului natal al autoarei, pe Leonard Oprea și Ion Doru Brana, acesta din urmă un remarcabil traducător din SF-ul anglo-saxon. Rodica Bretin a condus Cenaclurile „Antares" din Brașov și „Universal Fandom" din București, după stabilirea sa în Capitală.

A debutat publicistic în 1982, an fructuos pentru autoare, întrucât i-a adus un „pachet" de distincții în concursurile de creație organizate de revistele genului. Astfel, povestirilor *Noaptea Sanyasinilor* și *Efect holografic* li s-a decernat premiul II al magazinului timișorean *Helion,* același premiu II al revistei *Știință și tehnică* pentru *Ultimul gdar*, iar la Sibiu, în cadrul întâlnirii pe țară a cenaclurilor de anticipație (RomCon XII, cum figurează manifestarea în lista actualizată a convențiilor naționale), premiul revistei *Tribuna,* pentru povestirea *Cetatea fără trecut.* Unele dintre lucrările premiate se regăsesc în sumarul volumului cu care autoarea a debutat editorial: *Efect holografic* (1985). În 1987 îi apare *Soimul alb*, cel de-al doilea volum mai direct legat de tematica SF-ului. Alte cărți se adresează copiilor (*Uriașul cel bun*, 1989) ori satisfac o dominantă înclinație spre fabulosul feeric și spre fantezia eroică – orientare existentă de altfel, într-o formă controlată, și în prozele cu mai clară motivație SF.

După 1990, Rodica Bretin și-a orientat activitatea spre Editura Baricada, unde îndeplinea la un moment dat funcția de redactor-șef, iar câteva inițiative personale au lăsat urme ce trebuie pomenite. Împreună cu soțul ei, Dan Apostol, a realizat seria de patru antologii *Antares* (1991-1995), cu texte traduse, dar și cu câteva de autori autohtoni, mărturisind înrudiri spirituale pe care fantezismul Rodicăi Bretin le are, indiscutabil, cu creația lor (Vladimir Colin, Horia Aramă, bunăoară). Ca editor, a înființat la „Baricada" colecții de literatură fantastică, horror și SF. S-a exersat și în practica traducerilor, cu o preferință firească pentru J.-H. Rosny Aîné, cu scrierile sale de exaltare poetică a preistoriei umane și a primitivismului eroic în care s-ar fi desfășurat destinul raselor primordiale (*Leul uriaș*, 1993). A tradus, de asemenea, povestiri fantastice din H.P. Lovecraft, E.A. Poe, Prosper Mérimée, Villiers de L'Isle-Adam, precum și lucrări din curentul principal al literaturii universale (romanul lui D.H. Lawrence, *Amantul doamnei Chatterley*). Alte câteva cărți (*Drumul fără sfârșit, Cel care vine din urmă, Lumea lui Hind, Omul de nisip* și *Fecioara de fier*) constituie rodul creației sale din ultimul deceniu al secolului trecut și începutul anilor 2000. În aceeași perioadă publică în Editura „Cartea de buzunar" cărți de popularizare a unor subiecte senzaționale, intrate brusc în atenția publicului larg: *Dosarele imposibilului, Poarta vrăjitoarelor, Călătorii în timp și lumi paralele, Poltergeist – atacatorii invizibili, Naufragiați în timp.* Interesul pentru faptele neexplicate consemnate de-a lungul istoriei conduce la reluarea, din 2016, a *Dosarelor imposibilului* sub forma unei rubrici lunare în publicația digitală *Helion Online.* Pe lângă premiile revistelor SF care i-au remarcat primele proze, autoarea a obținut cu unele povestiri de suflu fantastic și câteva distincții internaționale, la festivaluri ale artei fantastice din Franța (Annecy, 1996) și Spania (Valencia, 2001).

Temele favorite ale autoarei sunt călătoria în timp, explorarea unor epoci revolute, contactul cu alte lumi, ciocnirea unor civilizații diferite ca origine și structură, interacțiunile speciei umane cu alte specii. Toate acestea sunt considerate de Rodica Bretin comune fantasticului și literaturii SF, iar ca urmare textele sale amestecă genurile cu ușurință, făcând dificilă catalogarea lor fermă într-o secvență generică sau alta. Povestirile din volumul *Efect holografic* (1985) închipuie cu ușurință lumi hibride și mitologii insolite, un amestec de aventură cosmică și ritual medieval *(Noaptea Sanyasinilor, Cetatea fără trecut*). Invenția onomastică frizează exoticul, ca și terminologia specială menită să încifreze în sonorități poetice nume de locuri și obiecte, de ființe terestre și extraterestre, de nebuloase funcții sociale, sugestive pentru universul recompus de autoare în scurte secvențe insolite. Dincolo de convenția elegantă a intrigii și personajelor, prozele acestea degajă o atmosferă specifică, de saga transferată secvențial în spațiile cosmice. Dezinteresul pentru psihologia personajelor e compensat aici de frenezia gestului cosmogonic și de poezia în general tristă pe care o emană tablourile odată constituite și puse în relație cu ființa umană. Un peisaj extraterestru are puterea de a absorbi privitorul în interiorul hologramei care îl reproduce, unindu-i destinul cu al lumii muribunde de unde provine imaginea (povestirea *Efect holografic*). O nebănuită legătură se stabilește peste abisele spațiului între descendentul unui străvechi clan scoțian și un extraterestru inform, marcat de un similar sentiment al singurătății (*Lumea Wurilor*). Simbolica pierdere a zborului se răsfrânge, de la pasărea tutelară, asupra unei întregi populații planetare (*Ultimul zbor al păsării Thul*). Așteptată ca pe o milenară eliberare de teamă și, totodată, ca promisiune a regenerării unei naturi viciate, pasărea stârnește, prin ipostaza sa nevrednică, disperarea unui iminent sfârșit general:

„Înaintea ochilor mei îngroziți, coaja Oului s-a crăpat pe întreaga lungime, dintre jumătățile desfăcute de gheare puternice târându-se afară – orbită de năvala luminii solare – o creatură oribilă, care se clătina nesigură pe labele uriașe, purtând cu stângăcie pe trupul solzos rudimentele unor aripi cenușii. [...] Clătinându-și capul diform, cu pleoapele coborâte peste ochii diformi și apoși, monstrul începuse să sape cu frenezie un tunel în solul pietros din jurul cuibului. Cu lacrimile șiroindu-mi pe obraji, m-am îndepărtat alergând, urmărită de imaginea aceea grotescă și înspăimântătoare. Știam acum că Zborul murise, iar Thul, pasărea albă, nu se va mai înălța niciodată în văzduh, pornind spre Stele..."

Există în povestirile pomenite o poezie a tragicului, stabilită pe coordonate abstracte mai degrabă decât în substanță concretă. Poezia aceasta tinde să se apropie de simțurile personajelor în volumele ulterioare *(Drumul fără sfârșit*, 1991, și *Lumea lui Hind*, 1998), ale căror texte, cu acțiunea fixată într-un trecut straniu și incert, sunt „trăite" din perspectiva unui spirit profund feminin. Un gen de realism fantastic amestecă acum supranaturalul cu oroarea, precum în cazul teribilei femei negre Yraine; din acuplarea ei silită cu vrunnul-șopârlă se ivește făptura mutantă care, la prima alăptare, îi mutilează sânul cu colții săi crocodilieni (*Vânătoarea celorlalți*). Atât Femeia-Vânător, cât și tatăl reptilian vor fi eliminați din cursa impusă de propriul lor destin implacabil de către progenitura purtătoare a unei meniri și mai cumplite: „Moartea tuturor".

„Ce spunea Legea? *Cine* era Legea? Oamenii, jivinele, Vânătorii fugeau din calea celui ce crescuse în pântecele ei – ori viața li se curma fără greș. În ziua dintâi încercase și ea să fugă – o flacără i-a aruncat pete strălucitoare pe sânul retezat la jumătate, carnea se strânsese parcă spre-năuntru, păstrând urmele colților care o rupseseră... – însă n-a putut, nu era teamă, ci altceva, știa că odată va afla ce, își va cunoaște menirea."

Alteori, întâlnirea dintre neamurile rătăcitoare prin jungle, prin peșteri, prin labirinturile unei primitivități concomitent eroică și lipsită încă de orizont, conduce la firave scăpărări ale conștiinței, intuiția unui destin comun, temătoare recuperări ale încrederii, în sfârșit, sentimente nemaiîncercate de vechile triburi amorfe. Prefigurarea și descrierea lor reprezintă obiectul de constant interes al autoarei și prilejuiește adesea pagini de poezie discretă, vibrantă totuși (*Lumea lui Hind, Războiul pentru Alana, Ploaia cea mare* ș.a.), revărsată peste porniri contrarii, atracție și ură, din ciocnirea lor violentă născându-se mugurii unei noi înțelegeri în acea lume bântuită de cețurile și beznele nedesăvârșirii. Dacă la J.-H. Rosny Aîné purtătorii mesajului de ieșire din primitivitate erau bărbații inventivi și dinamici, Rodica Bretin degajează din miezul aceleiași atmosfere de început de lume o întreagă galerie de femei cu calități exemplare, de la tinere care descoperă în ele „gândul ce aprinde vâlvătăi sub frunte" (uluitoarea basculare a sexului animalic spre fiorii unei iubiri adevărate, ori fulgerul primelor impulsuri artistice, generatoare de pictură rupestră), până la șamanele dominatoare și răzbunătoare lansate asupra purtătorilor de nesupunere asemeni Eriniilor mitologice, precum „femeia-leoaică" din *Războiul pentru Alana:*

„Iar acum avea să ucidă o altă ashară. A întors capul: femeia abia se deslușea. S-a oprit, privind norul de colb, femeia ce se ivea dinăuntru. Mereu mai aproape, lepădase veșmântul-scut, securea, gonea izbindu-și trupul cu coatele, cu sânii azvârliți dintr-o parte în alta, nefiresc de mari, de albi în vipia ce rumenea totul. Gura sorbind văzduhul, pântecele săltând, strigătele care nu reușeau să-l ajungă... Și-a luat seama – femeia aceea nu era Alana, nu era nici măcar femeie!

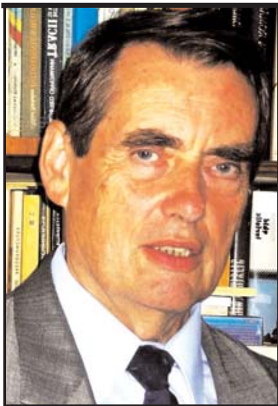
Leoaicele dintr-o haită nu-și răpuneau surorile. Iar uriașa trăise atâtea ploi cu Alana, ca să o căsăpească – i-a văzut iarăși mâinile întinzând sângele gros, mânjind chipul împietrit de durere – numai pentru că alesese *altceva* decât știau, decât erau asharele. Aidoma Înțelepților, aidoma Mounei, femeia cu plete roșii se hrănea cu supunerea, cu dorințele celor ce crezuseră în ea."

Scrieri mai noi interferează teritorii ale istoriei. Povestirea *Conquistadorul* (2001) combină o relație contemporană oribilă cu fantasticul unor alunecări prin timp, acestea din urmă produse la nivelul conștiinței, ca la Jack London (*Rătăcitor printre stele*) sau Liviu Rebreanu (*Adam și Eva*), ceea ce reconfirmă convingerea autoarei că realismul fantastic are virtuți net superioare SF-ului, pe care Rodica Bretin îl vede cantonat într-o ipostază revolută, ca ficțiune bazată pe știință, incapabilă să scape din „atmosfera artificială, manieristă, uneori dezumanizantă ce caracterizează, inevitabil, genul". Ideea trebuie corectată inclusiv prin reușitele dovedite de autoare pe parcursul propriei evoluții literare, ca și prin reușitele altora. În povestirea pomenită, atmosfera tragică se naște din neputința unei frumoase cercetătoare a trecutului aztec de a se sustrage presiunilor unui potentat mexican cu manifestări tiranice, dar care își găsește fie și o iluzorie salvare în comuniunea cu spiritul transtemporal al unuia dintre cavalerii lui Cortez, dărâmători de imperii și constructori ai unei nebuloase Lumi Noi.

Conquistadorul reconfirmă inclusiv înclinația autoarei spre portretizarea femeilor de excepție, ceea ce va face de altfel și romanul *Fecioara de fier* (2002), unde aventura imaginată pe fundalul Evului Mediu Mijlociu cade în seama unor eroine de profil memorabil: Isabeau de Chaumay a răzvrătiților catari și Anaïs, moștenitoarea memoriei și spiritului Atlantidei.

Orizont SF

Ne vor copleși roboții?

Dan D. FARCAȘ

S-a vorbit mult, imaginând viitorul, despre roboți și, în particular, despre posibilitatea ca aceștia să depășească omul în toate privințele, iar, în cele din urmă, să preia controlul asupra Pământului, ca o „specie" învingătoare, subordonând sau înlăturând complet pe *homo sapiens.*

Cuvântul robot (înrudit cu românescul „a roboti") a fost popularizat de o piesă de teatru, publicată în 1920, a scriitorului ceh Karel Capek. Ideea unor ființe artificiale, create de om, este veche de când umanitatea. Se spune că Ptolemeu Filadelful, ori Heron din Alexandria, ar fi construit, încă înaintea erei noastre, androizi mecanici, capabili să imite oamenii. În *Metamorfozele* lui Ovidiu, sculptorul Pygmalion se îndrăgostește de creația sa. În Evul Mediu, alchimiștii vorbeau de posibilitatea creării unui *homunculus,* ori circula legenda că rabinul din Praga a însuflețit o statuie de lut numită Golem. Dar lista e mult mai lungă.

În timp ce majoritatea lucrărilor mai vechi, pe această temă, pun pe prim-plan actul de creație, către mijlocul secolului XX a început să fie discutată posibilitatea eventualelor pericole pe care ființele artificiale le-ar putea reprezenta. Isaac Asimov, într-o nuvelă din 1942, a fost primul care a enunțat trei „legi ale roboticii", menite să reglementeze libertatea de acțiune a mașinilor, și anume: (1) Un robot nu are voie să vatăme o ființă umană sau să permită, prin inacțiune, ca o ființă umană să fie vătămată. (2) Un robot trebuie să se supună ordinelor date de ființele umane, cu excepția cazului în care astfel de ordine ar intra în conflict cu prima lege. (3) Un robot trebuie să-și protejeze propria existență, atâta timp cât o astfel de protecție nu contravine primei sau celei de-a doua legi. Dar, peste un timp, chiar Asimov a scris un roman cu un robot care a ucis pe cineva, fiind dirijat să facă niște acțiuni despre care nu avea cum să știe că vor fi mortale pentru victimă.

În 1948, Norbert Wiener a formulat principiile ciberneticii, care stau la baza roboticii practice. Pe această bază, s-a ajuns la roboții operaționali, programabili, utilizați în industrie și într-o serie de alte domenii. Apoi au apărut cercetările vizând autonomia roboților. Calculatoarele electronice, aflate în spatele lor, au fost dotate cu programe de inteligență artificială și cu capacitatea de a învăța din propria experiență. Performanțele, cel puțin în anumite direcții, au crescut exponențial. Ca un exemplu, dacă în mai 1997, calculatorul *Deep Blue* învingea la șah pe campionul mondial Garry Kasparov, într-un turneu de 6 partide, iată că, în 2017, programul *AlphaGo* a reușit să depășească, repetat, mai mulți maeștri, de nivel maxim – 9 dan – ai jocului GO, între care și pe campionul mondial, chinezul Ke Jie. Dar progrese notabile s-au obtinut și în numeroase alte domenii: recunoașterea vorbirii, a fețelor, traducerea automată etc.

Din păcate, variantele cele mai spectaculoase de roboți autonomi sunt și azi cele utilizate pe câmpurile de luptă, începând din 1995, cu dronele echipate cu rachete aer-sol. Lucrurile par cu atât mai îngrijorătoare, cu cât, la ora actuală, circa 50 de țări, inclusiv Statele Unite, China, Rusia și Regatul Unit, au preocupări privind dezvoltarea unor roboți militari. Recent, personalități precum Stephen Hawking, Elon Musk ori Bill Gates au cerut limitarea utilizării soldaților artificiali sau interzicerea acestor tipuri de roboți, anume făcuți pentru a ucide oameni.

La o conferință, din 2009, a Asociației pentru Progresul Inteligenței Artificiale (AAAI), s-a discutat dacă autonomia roboților și a computerelor aferente ar putea reprezenta o amenințare sau un pericol. Specialiștii de aici au remarcat că unii roboți au dobândit diferite forme de semi-autonomie, inclusiv posibilitatea de a găsi surse de energie pe cont propriu și de a putea alege în mod independent țintele pe care să le atace cu arme. Ei au remarcat, de asemenea, că unii viruși de calculator se pot sustrage eliminării și posedă deja o „inteligență de gândac".

Aceste progrese au reaprins teama ca nu cumva, la un moment dat, inteligența artificială să înlocuiască inteligența umană. Încă din anii 1950, John von Neumann simula, pe un calculator, automate care se autoreproduc și se autoperfecționează, eventual prin selecție naturală. În 1965, Irving J. Good iniția conceptul de „explozie de inteligență": un calculator care ar depăși cu mult toate activitățile intelectuale ale oricărui om ar putea proiecta calculatoare mai bune decât el ș.a.m.d., în crescendo. Astfel, în timp scurt, inteligența omului ar fi lăsată mult în urmă. În 2014, și Stephen Hawking relua ideea, spunând: „Dezvoltarea unei inteligențe artificiale atotcuprinzătoare ar putea însemna sfârșitul rasei umane. Inteligența artificială dezvoltată de oameni va decola pe cont propriu și se va reprograma într-un ritm tot mai mare. Oamenii, care sunt limitați la o evoluție biologică lentă, nu o vor putea concura și vor fi înlocuiți." Și alți oameni de știință au declarat că mașinile și roboții care depășesc performanțele oamenilor ar putea progresa dincolo de controlul nostru, iar „interesele" lor ar putea să nu se alinieze cu cele ale noastre.

Pentru a răspunde unor asemenea provocări, în decembrie 2015, un grup de organizații tehnologice proeminente, ca și miliardarul Elon Musk, au investit un miliard de dolari pentru înființarea companiei nonprofit *OpenAI,* care să promoveze dezvoltarea responsabilă a inteligenței artificiale. Au existat donații importante și pentru alte societăți cu obiective similare.

Totuși, opinia celor cu adevărat experți în acest domeniu este că o lume a inteligenței informatice nu reprezintă, într-un viitor previzibil, un pericol pentru umanitate. Încă din anii 1970, Joseph Weizenbaum a scris că inteligența artificială nu va putea, prin definiție, să simuleze cu adevărat valorile umane și empatia umană reală. El era profund deranjat de cei ce înțelegeau mintea umană ca pe un program de calculator. O seamă de alți specialiști au subliniat ulterior diferențele esențiale în acest sens: Roboții și calculatoarele *nu au inițiativă* și lucrează doar pe baza unui „input" uman. Ele nu au „interese", ambiții, ori scopuri proprii, ci doar își îndeplinesc sarcinile atribuite de utilizatorul lor. Deci nu vor poseda, prin construcție, nici ambiția de a prelua vreodată, de la oameni, stăpânirea lumii.

Calculatorul și mintea umană, chiar dacă par în competiție, sunt extrem de diferite. Calculatorul efectuează, secvențial, operații *logice* și aritmetice asupra unor entități considerate perfecte, în timp ce omul dispune de *o gândire pluralistă*, care ia în considerare global, simultan, adevăruri, adesea parțiale, vag definite, care se pot și contrazice între ele, amestecate cu argumente nonverbale, ba chiar și cu unele venite din inconștientul individual sau colectiv. Calculatorul face *alegeri raționale,* bazate pe calcule asupra unor „funcții de utilitate", dar numai omul poate lua *decizii,* pe baza a nenumărate argumente și contraargumente, adesea neclare, ponderate cu valori care nu pot fi aduse la un numitor comun. Numai astfel poate fi înțeles *liberul-arbitru* și responsabilitatea aferentă. Calculatorul poate recombina, algoritmic, elemente prefabricate, dar numai omul poate *crea* o operă remarcabilă, cu totul inedită și imprevizibilă. Drept consecință, la ora actuală, nu se întrevede nici posibilitatea ca o mașină să dobândească o *conștiință* de sine, așa cum găsim în unele lucrări SF.

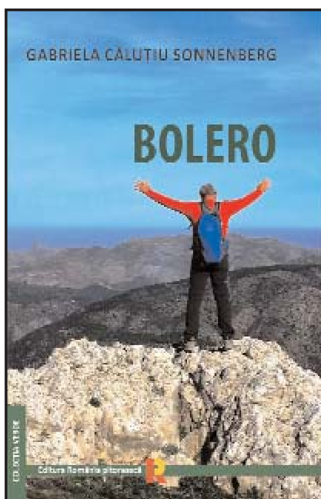
Înțelegem astfel că – pe cât putem extrapola în viitor – calculatoare de tipul actual vor întrece omul prin multe performanțe punctuale, logice, formalizate, dar nu-l vor ajunge niciodată din urmă în ansamblul însușirilor minții sale. În schimb, omul și mașina vor putea conlucra excelent. Desigur, nu putem exclude ca, într-un viitor foarte îndepărtat, să apară și calculatoare ori roboți care vor poseda un creier imitat după cel uman. Atunci problema va trebui pusă altfel. Există însă argumente că nici atunci diferența om-mașină nu o să dispară.

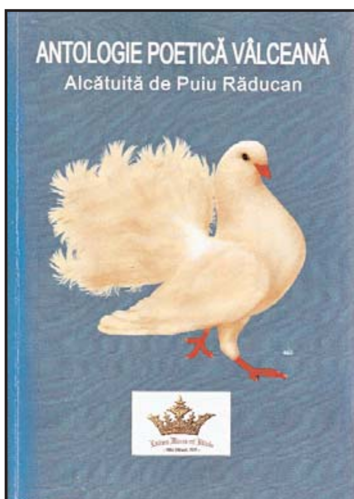
(Va urma)

Semn(al) de carte

Gabriela Căluțiu Sonnenberg, *Bolero,* Editura România Pitorească, București, 2017

M-au tulburat profund itinerariile spirituale ale Gabrielei Sonnenberg, relatate în cartea *Bolero,* considerații și reflecții ce ne amintesc de sensibilitatea unui poet adevărat, dar și de profunzimea ideilor unui gânditor cu o cultură vastă.

Este o radiografie sentimentală a Spaniei, cea de-a doua patrie a autoarei, țară de care și Cioran a fost fascinat. (...)

Aceleași gânduri și simțăminte nobile irigă volumul Gabrielei Sonnenberg, care ne dezvăluie o Spanie fascinantă, încărcată de istorie, de personaje celebre, de procesiuni religioase spumoase, de contrarii nebănuite, dar și de un spațiu spectaculos, cu peisaje frumoase și incitante. (...)

Gabriela Sonnenberg are marele talent de a privi cu iubire oamenii și lucrurile, frumusețile ce o înconjoară, mărturiile materiale ale unei istorii germinative în evenimente. (...) De aceea, despre Gabriela Sonnenberg, după lecturarea cărții sale *Bolero*, avem dreptul să spunem: „Qué maravilla, qué pasada!" (Ion Deaconescu, în introducerea la carte)

Puiu Răducan, editor, *Antologie poetică vâlceană,* Editura Mircea cel Bătrân, Băile Olănești, 2017

O antologie însumează creații literare ale diferiților autori dintr-un anumit spațiu sau timp. *Antologia poetică vâlceană* este rodul unei munci riguroase, a unui act nobil de însumare a creațiilor poetice din spațiul vâlcean, Puiu Răducan înfăptuind un gest cultural notabil. Adunarea materialului nu este o muncă deloc ușoară, ci din contră, e nevoie de spirit ambițios, de seriozitate, de meticulozitate. Autorul acestei cărți e un om care iubește frumosul artistic, poezia, ceea ce l-a determinat să adune într-un volum poeții vâlceni din trecut și din prezent. (...)

Antologia poeților vâlceni va fi un punct de referință în identificarea elementelor specifice poeziei acestui spațiu, o mărturie fundamentală ce va eterniza activitatea culturală de pe tărâmul vâlcean. Puiu Răducan e un spirit nobil, care prin iubirea față de cuvântul scris, a reușit să adune poeții vâlceni într-o lucrare ce va rămâne vie în conștiința cititorilor de azi și de mâine. (Mihaela Rădulescu, în introducerea la carte, „Despre autor și lucrarea sa...")

Viorela Mihăescu

Viorela Mihăescu s-a născut la 6 aprilie 1948 la Iaşi. Între 1969 şi 1974 a urmat Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” din Bucureşti, secţia de grafică (prof. Vasile Kazar). În 1990 a avut o bursă de studii la Universitatea din Perugia, Italia. Este membru al Uniunii Artiştilor Plastici din România din 1975, Secţia de arte decorative – Tapiserie.

Expoziţii personale la Bucureşti, Craiova, Slatina, Caracal, Câmpulung, în mai multe locuri din Italia (Roma, Veneţia, Lucca, Pompei, San Minato, Orvieto), Germania, Austria, Franţa, Olanda, participare la numeroase expoziţii de grup în ţară şi peste hotare.

Împreună cu soţul, Vintilă Mihăescu, a realizat mai multe tapiserii şi lucrări de artă monumentală şi religioasă, în România şi Italia: 1976 Decorarea Casei de Cultură din Reşiţa, 1980 Decorarea Casei de Cultură din Botoşani; Tapiserii pentru Primăria Judeţului Tulcea, Vâlcea, Bucureşti; Palatul Parlamentului Bucureşti (tapiseria *Delta*; 1985 Mozaicuri şi pictură pentru decorarea a trei şcoli din Bucureşti; 1997 „Via Crucis” – 14 icoane mari pe lemn pentru Mănăstirea „San Francesco” din Tirrenia, Italia; 2004 – Catapeteasma bisericii de lemn „Schimbarea la Faţă” din Drumul Taberei, Bucureşti; 2008 – Catapeteasma bisericii „Adormirea Maicii Domnului” din Drumul Taberei (60 de icoane); 2009 – Catapeteasma bisericii de lemn de la Schitul „Sf. Pantelimon” Colţul Chiliilor Zărneşti (54 de icoane).

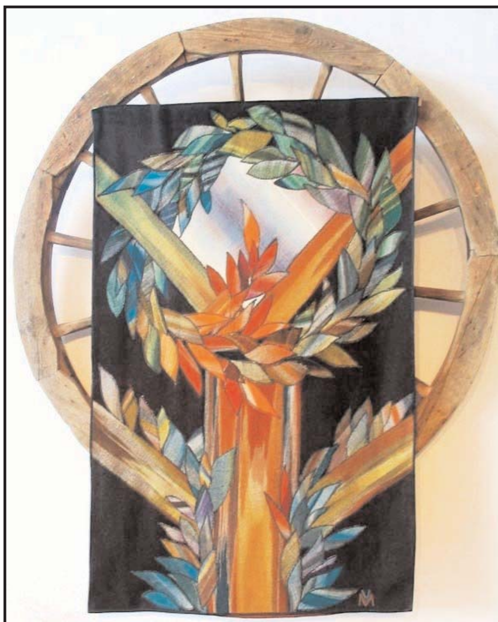
Dintre premiile primite: Premiul pentru acuarelă la Festivalul „Voroneţiana”, Suceava, 1978; Premiul Asesoratului pentru Cultură, Roma, 1983; Premiul „Caravaggio” Roma, 1988; Premiul pentru tapiserie (ambiental/parietal) la MIX-Salonul de tapiserie, Bucureşti, 2012.

Are lucrări în colecţii publice şi particulare din România, Franţa, Italia, Austria, Germania, Suedia, Olanda.

Site personal: www.mihaescu-art.net

Suita de tapiserii semnate de Viorela Mihăescu şi Vintilă Mihăescu, în care culoarea şi geometria reconstituie forme ale cochiliilor marine, sugerează o ordine ascunsă şi în acelaşi timp miraculoasă a naturii.

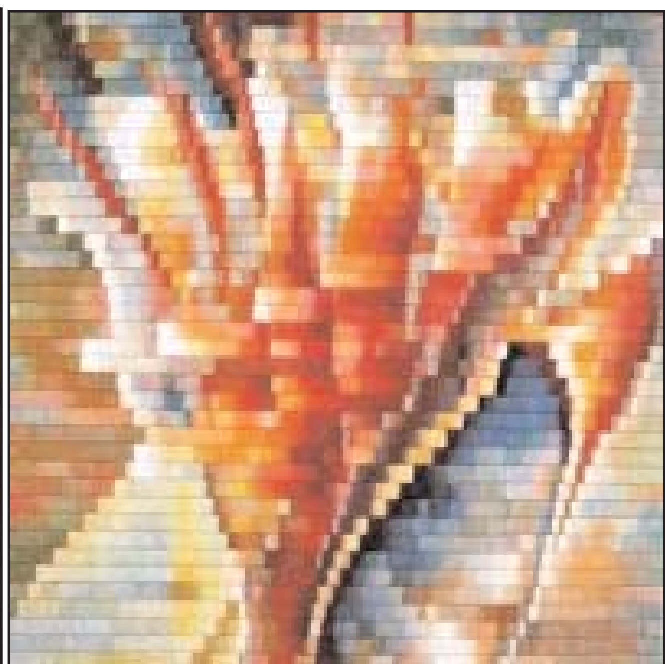
Această lume a naturii transpusă geometric o regăsim şi în grafica pe computer a Viorelei Mihăescu: o vegetaţie mirifică, figurată în planuri multiplicate, cu accente cromatice saturate, dar şi cu transparenţe diafane. În contrast cu aceste compoziţii, peisajele în acuarelă din oraşele meridionale ale Italiei sunt realizate într-o gamă de brunuri şi ocruri, sugerând patina impregnată de melancolie a timpului care s-a scurs.

(Din prezentarea Expoziţiei de pictură, grafică şi tapiserie din octombrie 2007, deschisă la Muzeul de Artă din Galaţi, http://www.mavgl.ro/index.php/en/evenimente/ 229-pictura-grafica-si-tapiserie.)

O prezentare a soţilor artişti Viorela şi Vintilă Mihăescu o face Adrian Radu, în numărul din luna iunie 2017 al revistei (număr ilustrat cu opere ale lui Vintilă Mihăescu).

Număr ilustrat cu lucrări de Viorela Mihăescu.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Alex. ŞTEFĂNESCU – scriitor, Bucureşti
- Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG – scriitor, Spania
- Acad. Victor VOICU – Bucureşti
- Ion C. HIRU – profesor, Domneşti, Argeş
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Ion ANDREIŢĂ – scriitor, Bucureşti
- Gen. Ionel DUMITRESCU – Bucureşti
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., Bucureşti
- Dragoş VAIDA – prof. univ., Bucureşti
- Claudia VOICULESCU – scriitor, Bucureşti
- Sorin Lory BULIGA – istoric de artă, Târgu-Jiu
- Florian COPCEA – scriitor, Turnu Severin
- Simona-Ştefania LUPESCU – profesor, Craiova
- Traian DIACONESCU – prof. univ., Iaşi
- Ion C. ŞTEFAN – scriitor, Bucureşti
- Marian NENCESCU – scriitor, Bucureşti
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Ion PĂTRAŞCU – diplomat, Bucureşti
- Elis RÂPEANU – scriitor, Bucureşti
- Yasutoshi YASUDA, 9 dan – jucător de GO, Japonia
- Mircea OPRIŢĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti